c y m k

Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

ORAŞ REGAL

Anul XIII ■ Nr. 11 (144) ■ Noiembrie 2022

Monumentul luptătorilor anticomunişti din Domneşti – Argeş

Din sumar:

Horia Bădescu: Defăimarea lui Eminescu
Dan Anghelescu: Totalitarismul şi disiparea politicului
Victor Ravini: Ce este şi unde este patria?
Mihai Sporiş: Lungul drum al Imnului Naţional
Mircea Radu Iacoban: Povestea unei statui
Tudor Nedelcea: Chestiunea Dunării în concepţia lui Eminescu
Rodica Lăzărescu: De vorbă cu profesorul Ioan Scurtu
Paula Romanescu: Arta lumii sub peceţi londoneze

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" din Curtea de Argeş, cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş".

Sfârşitul ideologiilor(?)

Gheorghe PĂUN

Semnul de întrebare este, desigur, o măsură de precauţie, ştiind că mai toate sfârşiturile majore anunţate în ultimele decenii se tot amână, chiar dacă, unele, au fost prezise de „colapsologi" bine documentaţi. Nu mă refer la sfârşitul lumii în multele variante TV, ci la articole şi cărţi scrise de profesionişti, argumentate, dar care au exagerat copios cel puţin în titluri – poate că acesta era scopul: să atragă atenţia asupra unor tendinţe dăunătoare din ştiinţele avute în vedere. Pentru că despre ştiinţe a fost vorba de multe ori. De departe cel mai cunoscut este dumnealui F. Fukuyama, cu cartea *The End of History and the Last Man*, din 1992. Îl urmează A. Lindley, în 1994, tot cu o carte, *The End of Physics: The Myth of a Unified Theory*. În 2007, E.W. Dijkstra semnalează un posibil sfârşit al informaticii, dar tot cu un semn de întrebare după titlu: aşa va fi dacă va prevala părerea utilizatorilor cum că „tot ce se putea face s-a făcut" (adaug eu: şi dacă ne vom baza mai mult pe forţa brută a *cloud*-ului decât, în termenii lui Dijkstra, pe imaginaţia informaticienilor şi pe cercetarea fundamentală, „teoretică"). Închei lista cu articolul lui K. Devlin din 2013, *The Death of Mathematics.* Titlu tranşant, „vinovatul" fiind calculatorul, dar nu intru în detalii.

Să lăsăm bibliografia, era oricum menită doar să dea un cadru respectabil constatării mele (nici nu-i spun prezicere, deja se întâmplă): Gata cu ideologiile! Lămâia este stoarsă, au mai rămas doar nişte sâmburi în mâna unor grupuri de interese! *Zona ideologică este suprasaturată, compromisă şi inutilă.* Populată azi cu sloganuri ad-hoc şi cu campanii mediatice. Explic imediat.

Plec de la dicţionar, pentru a avea o referinţă (şi o măsură a generalităţii definiţiei): *Ideologie* = „Totalitatea ideilor şi concepţiilor filosofice, morale, religioase etc. care reflectă, într-o formă teoretică, interesele şi aspiraţiile unor categorii într-o anumită epocă".

În mod tradiţional, aşa ceva creează filosofii, gânditorii, de obicei în mai multe etape, ba chiar generaţii. Rezultatul îl preiau partidele (apropo de „categorii", în epocile de până acum), ca justificare pentru acţiuni, dar lucrând în interesul lor – invoc, a multa oară, eseul Simonei Weil, scris în 1943 şi tradus în mai multe limbi, *Note sur la suppression générale des partis politiques.* Conform unei convenţii vechi, ideologiile sunt mai de stânga sau mai de dreapta, cu cât mai depărtate de centru, cu atât mai utopice şi, la limită, mai criminale. Nu numai experienţa sângeroasă a ultimelor secole a compromis ideea de ideologie, sinonimă în mare măsură cu politicianismul, ci şi intervenţia continuă a ideologicului în cultură, şcoală, mass-media, deci în viaţa de zi cu zi. Vezi corectitudinea politică, genderismul, inclusivismul

şi câte altele, până la antologicul *cancel culture.* (Nicio diferenţă de stil şi amploare faţă de vremea marxism-leninismului...)

Cu două menţiuni imediate. Pe de o parte, în manifestările practice, legate de partide şi politicieni, ideologiile se amestecă imprevizibil (aş zice chiar neruşinat), încât a vorbi azi despre stânga şi dreapta, de exemplu, e o naivitate. Pe de altă parte, diferenţa (i-aş zice chiar schizofrenia) dintre ceea ce spun şi ceea ce fac partidele şi toată maşinăria politică (atunci când e cazul, şi guvernamentală) din jurul lor, luându-şi o ideologie sau alta ca paravan, este atât de vizibilă încât termenul de ideologie şi-a pierdut credibilitatea. La fel ca toţi cei care invocă, dezbat, comentează principii ideologice, cu atât mai mult cei care fac asta în mass-media, cu vădit partizanat, adesea (că altfel nu ar apărea atât de insistent pe atâtea ecrane) cu sarcină, de la partid, de la UE, de la variate „laboratoare" discrete, ascunse cel mai adesea după deget, pentru că interesele le demască mai ceva decât „laboratoarele" concurente/adverse.

Şi ajung la argumentul major care îmi dă certitudinea că ideologiile şi-au trăit traiul: în lumea digitalizată şi centralizată de azi (am mai vorbit despre foloasele şi, mai ales, marile vulnerabilităţi ale centralizării lumii, ale globalizării), „categoriile" la care face aluzie DEX-ul nu mai au nevoie de ideologii pentru a-şi atinge „interesele şi aspiraţiile".

Iarăşi două aspecte: pe de o parte, instrumentele de persuasiune, manipulare, control al popoarelor au ajuns suficient de eficiente şi complexe, folosind mass-media (includ internetul), propaganda ştiinţifică (sau pretins ştiinţifică), legislaţia şi statul însuşi, organizaţiile şi organismele internaţionale, ONG-urile mai contagioase decât orice virus, încât, al doilea aspect, cinismul şi agresivitatea „categoriilor interesate" se pot manifesta direct, fără a se mai deghiza ideologic. Le ajung, simplific, *fereastra Overton* (ca tehnologie de manipulare) şi directivele UE pentru... a face din Olanda o ţară fără vaci şi a impune lăcustele în meniul *chic* al parizianului...

Toate acestea acţionează (deocamdată) mai ales peste lumea occidentală, dar, din olandă în olandă şi din ucraină în ucraină, vor „civiliza" (versiune curentă: *reseta*) toată planeta... Cu mari şanse ca sfârşiturile semnalate, şi încă altele, să vină toate deodată, la pachet – doar dacă nu cumva, între timp, nu vom trăi şi sfârşitul resetării...

Resetarea resetării, ce titlu optimist de editorial!... Ceva semne ar fi...

Toate-s vechi şi nouă toate...

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Astfel, pe când lăzile vistieriei se umplu de bani, sărăcia rămâne lucie prin sate, căci totul a fost vândut cu toba de perceptor. Nimic nu scapă acestui teribil agent administrativ.

Se vinde omului până şi cele mai neapărate obiecte de îmbrăcăminte pentru dânsul, pentru femeie şi pentru copiii lui! Şi setea de urmărire a mers aşa de departe încât ne-a fost dat să vedem zilele trecute chiar braţele sătenilor scoase la licitaţiune. Bietul ţăran, văzându-şi casa pustie, vitele vândute, femeie şi copii goi şi nemâncaţi, îşi ia câmpii de disperare şi trece graniţa – doar va da de un cer mai ospitalier!

Această ticăloşie adâncă în care zace ţara de atâta vreme nu împiedică întru nimic pe miniştrii Maiestăţii Sale de a se duce pe la băi sau prin vilegiaturi de luni întregi. Preţioasa d-lor sănătate are trebuinţă de cele mai mari îngrijiri. Dacă perceptorii execută fără milă şi fără lege, atât mai rău pentru aceia care nu-şi plătesc dările! Regatul se ţine cu cheltuială; trebuiesc lefuri mari şi diurne încă şi mai mari miniştrilor şi deputaţilor; trebuiesc mai cu seamă sinecuri şi pensiuni droaiei nesfârşite a favoriţilor acestora. Dacă ţăranul nu va munci ca să plătească birul, cine oare va îngriji de soarta lefegiilor ce se hrănesc din buget?

Nu ştim câtă vreme încă ţăranul se va supune acestei barbare şi stupide exploatări din partea guvernanţilor săi. Căci răbdarea are şi marginile ei, răbdare îndelungă, de şapte ani de când strigoii administrativi îi sug sângele şi-l schingiuiesc!

De câte ori a fost vorba de soarta lui pe hârtie, s-au ridicat sute şi mii de voci din tabăra zisă liberală ca să protesteze de devotamentul şi de solicitudinea lor pentru temelia casei şi a naţionalităţii române.

Fiecare s-a grăbit a recunoaşte că condiţiunea eroului de la Plevna este din cele mai mizerabile şi că trebuie să se aducă o îndreptare relelor de care suferă, sub pedeapsă de a fi trataţi de barbari şi de a pierde stima lumii civilizate.

Toate vorbele frumoase ce s-au spus necontenit prin ziarele oficioase, toate făgăduielile ce s-au făcut s-au tradus întotdeauna prin cea mai odioasă împilare de fapt.

Probă sunt nenumăratele scandaluri şi nelegiuiri în contra cărora ţipă districte întregi, fără ca nimeni să le audă plângerile. Probă sunt aceste mezaturi neomenoase şi infame, care ne umplu sufletul de scârbă şi de ruşine şi ne fac uneori să disperăm de viitorul acestei ţări.

(*Timpul,* 1 septembrie 1882)

Nu există stat pe faţa pământului în care bugetul cheltuielilor să se fi făcut, în douăzeci şi patru de ani, într-o generaţie, de şase ori mai mare decum fusese, ca în România, şi cu toate acestea se crede că un citat din Leroy-Beaulieu despre tendinţa ce-au cheltuielile de-a creşte poate acoperi monstruozitatea de la noi.

Ne permitem şi noi a cita pe acelaşi autor. (…)

Facem acest citat pentru a completa şirurile reproduse de *Românul* şi pentru ca să nu i se substituie scriitorului francez maniera uşoară de-a vedea a foii noastre liberale.

Autorul francez n-arată alt decât că membrii proporţiei cresc, dar proporţia rămâne în fond aceeaşi. Dacă în Franţa s-au întreit cheltuielile, cauza e, una, că, în proporţie directă, populaţia s-a îmbogăţit în 60 de ani, al doilea, că banul şi-a schimbat valoarea sa în proporţie inversă.

Dar în nicio ţară din lume cheltuielile n-au devenit, în douăzeci şi cinci de ani, de şase ori mai mari. S-au îndoit, s-au întreit (ca-n Olanda, pe care o citează *Românul*), însă paralel cu o dezvoltare imensă a bogăţiei naţionale: nicăieri bugetul n-a devenit de şase ori mai mare, rămânând populaţia aceeaşi la număr şi fiind tot atât de săracă ca mai înainte.

Populaţia noastră cea rafinată, care exige de la stat o sumă de servicii noi, consistă, precum *Românul* bine ştie, din milioane de oameni care se hrănesc aproape exclusiv cu mălai, care nu ştiu scrie şi citi, cărora pentru dări li se vând hainele de pe ei şi instrumentele de muncă, a căror persoane chiar se scot la mezat pentru a fi închiriate ca vitele. În favorul acestei populaţii *rafinate* s-a înşesit bugetul cheltuielilor?

Dar, în genere, ce comparaţie se poate face între noi, popor agricol, rămas îndărăt în toate privirile, cu Olanda bunăoară, care nu e ţară mică, ci un stat vechi, ce-n decursul secolelor trecute a dominat mările şi a jucat rolul de putere mare? Ce comparaţie între noi şi Franţa ori Anglia? E o adevărată ironie, e o batjocură a celui mai de rând bun-simţ de-a compara mărimi incomensurabile şi de-a vorbi de augmentarea bugetului Olandei pentru a explica neprevederea şi dezordinea de la noi.

Suntem departe de-a voi trecutul, pentru că această voinţă ar fi în deşert. Orice pripă în dezvoltarea organică nu se poate face nefăcută; odată porniţi pe această clină, întoarcere nu mai e cu putinţă.

Nu contestăm asemenea că averile s-au înmulţit în România – numai nu în mâinile românilor; nu că există mai multe palate şi zidiri mari în oraşele noastre, numai nu sunt ale indigenilor; nu contestăm că suma averilor existente pe acest pământ e mai mare decât acum douăzeci şi cinci de ani, dar e aşa repărţită încât prea puţin din ea e-n mâini indigene. Dacă însă acest lucru e indiferent, dacă prosperitatea pe expresia geografică e totul, iar expresia etnologică a naţionalităţii nu înseamnă nimic, atunci fără îndoială e mare progres şi ne-am mira de-un singur lucru, de ce *Românul* n-ar propune mijloace pentru ca acest progres să fie şi mai mare? Există oameni care susţin cu toată seriozitatea că colonizarea ţării c-un popor străin i-ar schimba cu desăvârşire faţa, că ţara ar merge înainte chiar dacă poporul românesc ar pieri.

Ca să venim dar de unde am plecat, susţinem din nou că starea veche de lucruri – care nu se mai poate reintroduce în niciun chip, să fie bine înţeles – era mai favorabilă existenţei şi dezvoltării normale a poporului nostru.

Atât am zis şi nimic mai mult. Poporul poate era sărac, dar nu era mizer, nu sleit. Sunt fără îndoială oameni cărora dezvoltarea aceasta le-a folosit, pe care i-a ridicat din nimic, i-a făcut bogaţi şi puternici; dar acei oameni nu sunt poporul românesc.

Nu e om cu oarecari cunoştinţe care să conteste faptul că un popor relativ înapoiat, adus prea repede în contact c-o civilizaţie străină superioară, e în pericol de-a pieri. Degeaba ne-am zbate împotriva acestui dureros adevăr. Din momentul în care românul a intrat în contact cu mii de oameni cu deprinderi economice mai energice, de-un egoism mai pronunţat, de o cultură mai mare, desigur acei oameni au devenit vânătorii lui şi el vânatul.

Nu le luăm confraţilor plăcerea ieftină de-a se uimi de progresele ce pretind a le fi realizat, dar, de un temperament mai puţin fericit decât ei, nu împărtăşim iluziile lor şi vedem lucrurile cum sunt.

Nicicând, în decursul istoriei, elementul român de lângă Dunăre n-a fost într-o stare mai rea şi mai periculoasă. Nu există vecin, mic sau mare, care să nu aibă sub stăpânire-i câte un fragment al acestui popor, pe care caută a-l absorbi; nu există unul deci ale cărui interese să nu ne fie opuse pân-la un grad oarecare. Străbătuţi în cruciş şi-n curmeziş de curente politice şi economice străine, în loc de-a strânge cu mână rezăşească petecul acesta de pământ, am făcut din el patria tuturor popoarelor, un otel pentru oricine şi pentru orice; în loc de-a ţine morţiş la dreptul vechi, la tradiţii şi lege, am crezut a putea uimi lumea prin aparenţele unei civilizaţii ce nu există şi, paralel cu importul de marfă străină, ne-am îmbolnăvit sufletul cu importul unor instituţii şi idei, potrivite poate cu stările de lucruri din Apus, dar nepotrivite c-un popor sărac şi unilateral în ocupaţiunile lui.

Acum douăzeci şi cinci de ani condiţiile unei dezvoltări normale şi sănătoase existau intacte aproape. Dar politica economică cât şi cea socială insuflată pururea din vederi liberale au nimicit mare parte din ele. La toate laudele câte şi le-aduce partidul în privirea acestui progres, răsărit din ruina poporului nostru propriu, am zice o vorbă veche populară: Doamne, fă să fie cum zic ei, nu cum ştim noi că este.

(*Timpul,* 25 septembrie 1882)

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, Drobeta-Turnu Severin, **Lucian Costache** – scriitor, Piteşti, **Ioan Crăciun** – editor şi publicist, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Eufrosina Otlăcan** – profesor universitar, Bucureşti, **Filofteia Pally** – expert naţional etnolog, Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Argeş, **Cornel Popescu** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu", Piteşti, **Adrian Sămărescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Maria Mona Vâlceanu** – scriitor, Piteşti

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"
Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş
Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro
Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Defăimarea lui Eminescu (III)

Horia BĂDESCU

Dar afară de acestea, vor căta vieţii tale/ Să-i găsească pete multe, răutăţi şi mici scandale...

Cum afirmam în episodul trecut al acestei analize asupra cărţii dlui Constantin Cubleşan, *Defăimarea lui Eminescu*, dacă distrugerea Mitului Eminescu e mai greu de făcut pe baza incorectitudinii politice a anacronicului, blestematului termen *naţional,* de care majoritatea românilor refuză să se lepede, atunci ea trebuie înfăptuită prin anatema altor păcate blamabile, de neiertat, *xenofobia* şi *antisemitismul,* atribuite cu insidioase inadecvări gândirii poetului. Şi pentru că naţiunea se lasă greu în a se lepăda de dânsul, pentru că şi-l asumă ca oglindă a ei, înseamnă că aceste blamabile păcate sunt intrinseci ADN-ului etnic. *Naţional*-ul devine un argument forte în demonstrarea acestei contaminări. În care ideologiile, care par a se înmulţi cu cât umanitatea se civilizează mai amarnic şi se leagănă în iluzia ideii lui Fukuyama despre „sfârşitul istoriei", preiau prim-planul destrucuturări edificiului eminescian. În paranteză spus, nu naţionalismul este principalul artizan al monstruoaselor carnagii ale veacului trecut, ci ideologiile imperialiste, fasciste ori bolşevice, în siajul cărora se năpustesc peste noi cele ale contemporaneităţii, nu mai puţin pernicioase.

În *cazul Eminescu*, ideologizarea atacurilor asupra poetului începe, cum am văzut, de pe poziţii marxiste, cu Panait Istrati. Poziţii de pe care îl vor analiza şi criticii perioadei proletcultiste reprezentaţi exemplar, nu doar în cazul Eminescu, de ideologul de tristă amintire Ion Vitner, unul „dintre *mandatarii reconsiderărilor dogmatice*", (...) „vulgarizator, din deceniile cinci şi şase ale culturii române, pe care o falsifică fără menajamente. (...) Nu e greu de observat – scrie în continuare C. Cubleşan – că limbajul (critic) este decalchiat după discursurile propagandistice ale anilor din perioada instaurării regimului comunist. O limbă de lemn cum avea să fie numită peste vreme." Eminescu este în viziunea lui Vitner „o victimă a intereselor politice manevrate de Junimea şi de T. Maiorescu", opera sa fiind „în tot ce are ea mai bun opusă reacţionarei teorii a «artei pentru artă»". Ceea ce caută să scoată în evidenţă Vitner în opera poetului sunt: „ura lui Eminescu împotriva exploatatorilor", „revolta împotriva nedreptăţilor sociale", „exploatarea nimicitoare exercitată în lumea capitalistă asupra maselor muncitoare", „înfierarea „dispreţului societăţii burgheze faţă de munca nobilă a savantului şi artistului", „ipocrizia moralei burgheze", o sumă de sloganuri propagandistice menite a-l împinge cu forţa pe poet în patul ideologiei comuniste. „E cu evidenţă utilizat, în acest demers critic, procesul de mistificare al ideaticii eminesciene", concluzionează, pe bună dreptate, dl Constantin Cubleşan. Şi, în fapt, o defăimare machiată în elogiu, cum vom mai întâlni în cadrul panoramei propuse de criticul clujean.

Ataşat prin fals unui orizont ideatic care nu era al lui, Eminescu e preluat de o sumă de lăudători, victimă a unui „limbaj ditirambic, pompieristic, menit a da poetului o aură naţională exagerată ce duce la un soi de fetişizare a conceptului de poet naţional, pe care o lansase încă în perioada interbelică G. Călinescu", subliniază C. Cubleşan. Pernicioasă şi aceasta în sine, dar şi ca pretext pentru acţiunile demolatoare post revoluţionare. În marea lor majoritate şi *à rebours* pe considerente ideologice sau ataşându-le pe acestea judecăţilor estetice. În chiar vara anului 1990, ideea despărţirii de Eminescu e avansată de câţiva scriitori importanţi, constată dl Cubleşan, citând opiniile lui Virgil Nemoianu din revista *Astra*. Trebuie să ne despărţim de Eminescu, zice acesta, pentru că „din Eminescu au descins Goga, Iorga, Pârvan", iar mai apoi „Eliade, Vulcănescu şi Noica, chiar şi universul blagian (cu mult mai autonom) ar fi greu de imaginat fără o genealogie eminesciană". Precizând că „Din moştenirea politică a eminescianismului s-a constituit una din pietrele de temelie ale mişcării legionare: utopistă, radicală, «tiermondistă»". Aici îşi are locul şi acea schimbare de ton a criticului Gelu Ionescu, asupra căreia promiteam să revenim, în care i se neagă poetului, cu subtilitate, calitatea de a fi *naţional*. Printr-o admirabilă eschivă care trimite discuţia în ideologic: „Fascinantul şi redutabilul polemist (...) nu era «naţional», ci foarte naţionalist" şi pe deasupra „vedea viitorul ţării într-un trecut idilizat şi ruralist, era xenofob şi, de cele mai multe ori, retrograd". E prilejul pentru Constantin Cubleşan de a preciza greşala fatală a comentatorilor de astăzi în ale criticii literare, istoriei, sociologiei etc., aceea de a judeca şi aprecia fenomenele culturale, artistice, istorice, sociologie, prin grilele canoanelor actuale şi nu ale timpului istoric în care apar acestea. Şi zice Domnia Sa, reproşându-i lui Gelu Ionescu că preia „o acuzaţie colportată de cei care nu văd în gazetarul de la *Timpul* un combatant în limitele ideologice şi politice ale timpului său, ale timpului acela, judecându-l după *corectitudinea politică* a combatanţilor *internaţionalişti* de azi", că acesta se situează el însuşi pe „o poziţie inadmisibil «reducţionistă»". Criticul clujean are perfectă dreptate fiindcă întreaga practică a noilor ideologii se face astfel. Cu deosebită constanţă şi ostentaţie în *cazul Eminescu.* Şi nu de puţine ori cu insidioasa şi subtila asociere la „păcatele" poetului a psihologiei naţiunii, contaminare despre care am mai vorbit.

Într-un articol publicat în *Dilema* (feb.-mart. 1998), intitulat *Poetul naţional*, Z. Ornea, deşi acceptă că „nostalgia sufletului românesc se regăseşte exprimată probabil cel mai bine în această lirică a lui Eminescu", îi reproşează poetului *paseismul* din gândirea sa socio-politică, acesta împotrivindu-se „păturii superpuse" şi cu o şi mai mare violenţă „exponenţilor capitalismului străin, a negustorilor şi a meseriaşilor alogeni care primejduiau, credea el, breslele autohtonilor". Să reţinem însă că afirmaţia lui Z. Ornea este, de fapt, un argument irefutabil împotriva acuzelor de xenofobie şi antisemitism aduse poetului, violenţa reacţiilor acestuia ne având, prin urmare, o motivaţie rasistă, ci una pur economică.

Numai că, adaugă Z. Ornea, în timp ce alţi poeţi *naţionali,* ca V. Hugo, Byron, Goethe, Schiller, Puşkin, Mickiewicz, Petöfi ş.a., „au fost, toţi, antemergători, revoluţionari şi progresişti", Eminescu era un „paseist conservator". De aici concluzia că această *atitudine naţională* „spune mult despre *psihea* României". Cu alte cuvinte, comentează C. Cubleşan, „dacă Eminescu este exemplul psihieei româneşti, înseamnă, automat, că românii sunt xenofobi, retrograzi, paseişti, împotriva oricărui progres ş.a.m.d. În acest sens, poetul este, poate fi, deci, un simbol naţional. N-aş vrea să spun că această speculaţie e parşivă, dar a pune asupra întregii naţiuni pecetea paseismului şi xenofobiei, văzută ca esenţă a eminescianiamului, mi se pare o enormă nedreptate făcută lui Eminescu şi întregului său neam."

Însă viclenia acestui transfer de la *poetul naţional* la *naţiune* nu e folosită doar de critica autohtonă, ci şi de comentatorii străini, exemplul edificator în acest sens fiind teza de doctorat a austriacului Joachim-Peter Storfa, *Scrierile politice ale lui Mihai Eminescu* (Univerisitatsverlag Wien, 1995), pe care criticul clujean o consideră a fi „una dintre cele mai temeinice analize ale gazetăriei eminesciene". „Teza în jurul căreia se dezvoltă temele cercetării lui Storfa, subliniază C. Cubleşan, e aceea că «fără romanticul târziu, poetul naţional Eminescu, naţionalismul românesc e de neconceput»." Cu alte cuvinte, comentează Domnia Sa, avem de-a face cu un naţionalism românesc ce domină atitudinea de viaţă a unui popor întreg, el fiind „o constantă a culturii româneşti», cu pilonul său axial – poetul Mihai Eminescu". Analizând istoricul ideii de naţiune şi naţionalism la nivel european, dl Storfa include naţionalismul românesc într-o paradigmă estică exacerbată, radicalizată, bântuită de teama ancestrală, obsesivă a dispariţiei esticilor datorită „alogenilor ce tind a ocupa aici funcţii şi poziţii, economice şi financiare, mai ales sociale, capabile a dizloca, a-i înlătura pe băştinaşii naţionali, împingându-i la condiţia de «iloţi» etc." Prin urmare, o asemenea reacţie nu aparţine numai acelui naţionalism românesc, atât de „special, cum încearcă să acrediteze ideea cercetătorul austriac". Urmărind firul articolelor eminesciene pe această temă, Storfa constată că „două naţii ocupă un loc aparte: grecii şi evreii. Între cei ce se fac responsabili de starea jalnică a românilor, grecii ocupă primul loc: „Adevărata otravă a Orientului – citează el dintr-un articol al poetului apărut la 1876 în *Curierul de Iaşi* – este acest popor linguşitor, făţarnic, dispus la pradă şi înşelăciune", adăugând „între o predominare grecească şi una jidovească – cea jidovească e de preferat".

Ei bine – comentează cu îndreptăţire C. Cubleşan – „grecii nu l-au taxat niciodată pe Eminescu, nici atunci şi nici acum, de xenofob, înţelegând foarte bine *contextul* politic, socio-economic în care gazetarul de la *Timpul* îşi desfăşura polemica, pledând cauza demnităţii, dacă nu a suveranităţii naţiunii române într-o ţară românească". Transferul de „incorectitudini politice" de la poet la naţiune şi invers îl împinge pe dl Storfa a concluziona, în pofida celor afirmate asupra naturii primordiale economico-sociale a atitudinii gazetarului Eminescu, la cocluzia că „românii, ca naţiune, sunt în esenţa lor (atunci ca şi acum) profund antisemiţi" (!?), făcând trimitere şi la Constituţia din 1866. „Ceea ce, subliniază C. Cubleşan, este o acuză cu totul neadevărată şi, de fapt, mult tendenţioasă. În raport cu această coordonată funciară a poporului român, dl Storfa găseşte că «Eminescu pare un moderat», totuşi, şi încearcă să-l înţeleagă pe gazetarul care «scoate adesea în evidenţă că n-ar vrea ca antisemitismul său să fie considerat ură de rasă, nici măcar prejudecată religioasă sau naţională». (Nu la fel îi trata gazetarul Eminescu pe jecmănitorii autohtoni şi pe adversarii politici? N.n.) Pe el l-ar interesa doar rolul economic şi social pe care l-ar avea evreii în societatea românească. Şi aunci de ce dl Storfa vrea cu tot dinadinsul să înţeleagă altceva? El îi acordă o concesie, în intenţia-i *generoasă* de a fi binevoitor, scuzându-l pe Eminescu faţă de «ura evreiască din România», ce «depăşea în intensitate pe cea existentă în ţările occidentale» – după cum demonstrează Hannah Arendt."

→

Totalitarismul şi disiparea politicului

Dan ANGHELESCU

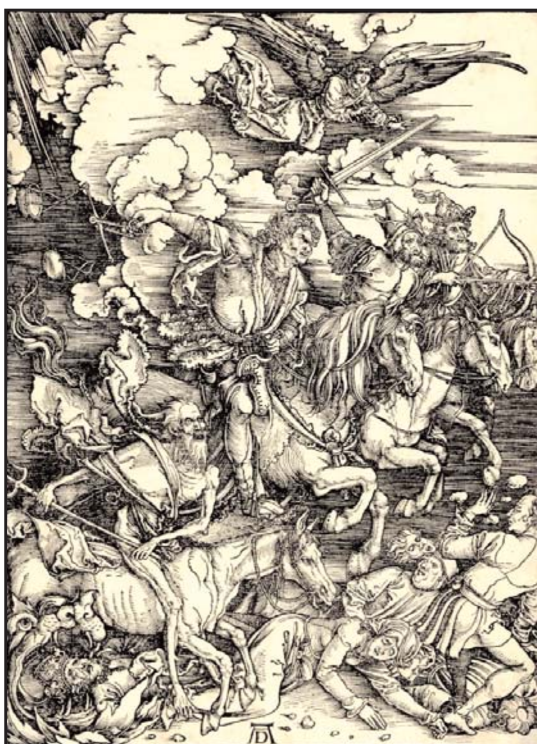
Dacă priveşti într-un abis mult timp, abisul priveşte şi el în tine. Friedrich Nietzsche

„**Oriunde a domnit, totalitarismul** a început prin a distruge însăşi esenţa omului" (Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, Humanitas, Bucureşti, 2006: 9). Impus României prin forţa armatelor de ocupaţie, totalitarismul marxist-leninist nu putea – şi nici nu intenţiona – să revoluţioneze ceva. Cu atât mai puţin în cultură şi artă sau în literatură. *Obiectivele* sale fuseseră, încă de la început, circumscrise către cu totul alte zone de interes, căci *gnoza marxistă*, nu a ştiut şi nici nu a intenţionat să fie altceva decât o *convertire la un altfel de religie,* în fond o *religie de stat* menită să instaureze *exercitarea*, în numele unei pretinse revoluţii, a unui drastic şi total *control*. Numai că, aşa cum avea să observe ironic Raymond Aron, realităţile nu vor putea să arate altceva decât „une révolution introuvable".

Similar cu tot ceea ce avea să se petreacă şi în celelalte regimuri comuniste totalitare, comunismul românesc iniţia, încă de la începutul instaurării lui, o brutală şi aberantă acţiune de distrugere sistematică a culturii, de întunecare definitivă a istoriei, miturilor, artei, a credinţelor şi în general a întregii spiritualităţi, adică a acelor elemente constitutive şi determinante care, *numai ele* (!), despart civilizaţia de barbarie. Dar nici agresivitatea şi nici aroganţa specifică celor ce se pretindeau *unici purtători ai progresului,* nici teroarea sălbatică (declanşată încă din primii ani de după transformarea regatului României în republică populară), nu reuşeau să atenueze endemica spaimă a dictaturii faţă de *inexprimabilul* şi *ireprezentabilul* adăpostit în enigmatica fiinţă umană şi faţă de acel misterios „ceva", care continua să subziste în eminenţa faptelor spiritului. Altfel spus, este vorba de spaima pe care o creează acel inalienabil al libertăţii din care îşi trag rarisimele esenţe cultura şi arta. Iată de ce eliminarea socială, urmată imediat şi de aceea fizică, a elitelor intelectuale le va fi părut insuficientă. Şi, drept urmare, acerba luptă de clasă avea să inunde întregul corp al societăţii româneşti, inoculând paralizantele toxine ale ideologiei marxist-leniniste.

Marxismul – concluzionase la vremea lui Karl Popper – se exprimă în concordanţă deplină cu teza ce-l fundamentează: *capitalismul nu poate fi reformat, ci doar distrus!* Respectiva teză arată că, dintotdeauna, el a fost lipsit de orice componentă constructivă. Într-adevăr, potenţialul său distructiv avea să depăşească şi cele mai catastrofice previziuni! Pe temeiurile pretinsului concept al claselor antagonice, în relaţiile interumane este impusă vigilenţa (orwellian pânditoare) a gândirii şi atitudinii revoluţionare; adică delaţiunile, violenţa şi ura viscerală. Prin urmare, aşa-zisul „discurs revoluţionar" nu va fi altceva decât o penibilă colecţie de invective grosiere şi exprimări înveninate, îndemnând la violenţă şi ură, la *demascare*, la *înfierări* şi la o insaţiabilă obsesie a *stârpirii duşmanilor poporului.*

Neostoita agitaţie şi „vigilenţă revoluţionară" vor tulbura şi vor distruge cultura, artele, ştiinţa, învăţământul. Astfel avea să prindă un contur – din ce în ce mai ferm – una dintre cele mai importante şi mai monstruoase instituţii ale totalitarismului: *limba de lemn.*

Considerată din perspectiva potenţialităţilor amintite mai sus, devenea evident că avem de-a face cu un *logocid* (Sorin Antohi), cu un produs perfect „elaborat" al totalitarismului de tip bolşevic. Vorbim prin urmare despre o *armă difuză,* creată în scopul *parazitării* şi paralizării conştiinţelor cu morbul antiuman al urii, teroarei şi crimei. Este instrumentul prin care se va reuşi disiparea totală a politicului din viaţa a milioane de oameni. Prin urmare, ar fi simplist şi profund eronat să o tratăm ca pe un fenomen de *stilistică* ori doar ca pe un mod deviant (!?) de exprimare! S-ar eluda tocmai toxicitatea esenţială a naturii sale. Şi apoi – are dreptate Françoise Thom – ar fi „aproape comic să se vorbească de stil în legătură cu limba de lemn. Dacă despre stil s-a putut vorbi ca despre o marcă, o amprentă personală a individualităţii fiecăruia în unicitatea sa, deci a Omului asupra limbii, atunci putem să spunem că discursul comunist s-a constituit ca un non-stil, pentru că el reprezintă Inumanul negator şi distrugător al Fiinţei. Nicio lucrare, niciun articol redactat în limba de lemn nu îşi trădează, nu ilustrează prin nimic persoana autorului, cu excepţia poate a scrierilor, de altfel destul de chinuite şi incolore, ale unora ca Lenin sau Lev Troţki (alias Leiba Davidovici Bronştein) care şi-au cucerit o jalnică notorietate în ale scrisului. Cât despre Stalin şi cei care i-au urmat, se ştie că o întreagă armată de redactori aveau să-i vegheze şi să-i lustruiască fiecare text, contribuind fiecare la elaborarea insipidă a stilului limbii de lemn. Se instaurează o manieră de a scrie cu adevărat colectivă, oricare ar fi subiectul tratat." (Thom, *Limba de lemn*, Humanitas, Bucureşti, 2005: 65) Percepută doar ca o „afacere de stil", limba de lemn n-ar fi decât un fenomen neinteresant, şi chiar total inutil, atâta vreme cât nu vom distinge în el un element deosebit de semnificativ pentru analiza unui anume sistem politic (v. Sorin Antohi, *Studiu introductiv* la Françoise Thom, *op. cit.*).

Potrivit lui Alain Besançon, ideologia sovietică apărea ca „un animal necunoscut, care n-a fost niciodată clasat sau descris, care a stupefiat secolul nostru, aşa cum aztecii au putut fi stupefiaţi de calul conchistadorului." (Besançon, *op. cit.*, 2007: 9) „Ideologia viza legitimarea autorităţii ordinii şi a puterii […], în sensul de stabilire a unui raport ierarhic între guvernanţi şi guvernaţi." (Paul Ricoeur, *Memoria, Istoria, Uitarea,* Amarcord, Timişoara, 2001: 105). Din acest punct de vedere, devin edificatoare acele consideraţii, aparţinând lui Max Weber, cu referire la noţiunile de ordine (*Ordnung*) şi dominaţie (*Herrschaft*). Prin ele se face vizibil faptul că ideologia survine tocmai în breşa dintre pretenţiile de legitimitate ale unui sistem autoritar şi răspunsul concretizat în încrederea reală ce i se acordă. (Ricoeur, *op. cit.*, 2001: 106) În acest sens, vor fi mobilizate şi sistemele simbolice şi, în principal, expresia concentrată a retoricii lor, altfel spus, limba de lemn, ca inginerie destinată şi capabilă să inducă alienarea. Prin ea – şi prin componentele al căror vehicul se vădeşte a fi – deci prin ideologie şi teroare (depăşind orice raţionalitate), prin „manipulare concertată a memoriei şi a uitării", deţinătorii puterii dobândesc atât instrumentul perfect, cât şi strategiile adecvate unor asemenea înfăptuiri. (*Ibid.*, 102) În acest moment, se impune să examinăm şi mai în profunzime aspectele fenomenului *ideologic.*

→

Aceastei piruete generoase, dl Storfa îi adaugă un *fouetté* pe măsură: „Fiecare epocă are un subiect, o temă în care obsesiile sale ies în evidenţă", pentru a putea afirma că „tema centrală a obsesiilor româneşti este antisemitismul" şi că „atmosfera de pogrom a reprezentat în societatea românească un fel de provocare de durată, căci antisemitismul formează un fundal al istoriei româneşti", „acuză cu totul nemeritată, nedreaptă... nici că se putea ajunge la o mai mare aberaţie şi, în definitiv, la o mai mare insultă adusă poporului român, cu argumente precare şi tendenţios manevrate", se revoltă, cu îndreptăţire, dl Constantin Cubleşan – pentru a concede, din nou „generos": „Pe baza publicaţiilor sale nu i se poate reproşa lui Eminescu că ar fi un antisemit pur-sânge şi că ar încerca să dovedească inferioritatea biologică a evreilor, pentru ca apoi să deducă din aceasta o politică a nimicirii. De antisemitismul celui de al treilea Reich îl despărţeau lumi." Şi-atunci, la ce chichirez gâlceava? Fiindcă, încheie analiza criticul clujean, „marele nostru poet a fost luat ca pretext ostentativ pentru a alimenta, a întreţine o falsă imagine a României şi a poporului român, ca o naţiune esenţialmente xenofobă (!!??). Păcat că un titlu doctoral, în filologie (probabil), este menit a pleda (cu subtile, şi nu tocmai, demonstraţii) în favoarea unor umori de ordin etnic, conjunctural-politice (ale unor interese strategice, supralicitate, în zona intoleranţei naţionale) la ordinea zilei pe mapamond."

Constantin Cubleşan acordă un spaţiu de loc neglijabil studiului lui Storfa, nu doar pentru că e vorba de o opinie din afara criticii autohtone, ci şi pentru că el exemplifică modalităţile inadecvate, ciudate, partizane prin care sunt judecate pretinsele xenofobii şi anisemitism ale *poetului naţional,* dar şi pentru utilizarea parşivă, vorba dlui Cubleşan, a atacurilor contra acestuia pentru incriminarea istoriei şi psihologiei poporului român. Cum semnalam, o asemenea abordare nu lipseşte nici din panoplia defăimătorilor autohtoni, care fac *surde oreille* la argumentele venite din partea unor eminescologi de autoritate.

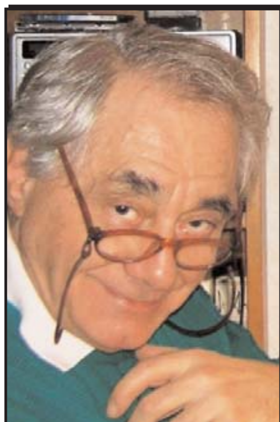
Fiindcă, iată, un ceretător de seriozitatea şi acribia lui Dimitrie Vatamaniuc, aduce argumente lămuritoare, deopotrivă, în prefaţa la volumul *Chestiunea evreiască* (Editura Junimea, Iaşi, 1989) şi în *Publicistica lui Eminescu* (Ed. Minerva, Bucureşti, 1996) care demonstrează că pentru gazetarul Eminescu problema în cauză „nu a fost una religioasă. Nu a fost nici una rasială. Ea era strict economică şi se referea îndeosebi la începuturile capitalismului în România." (Idee aceptată, fie şi cu jumătate de gură, şi de dl Storfa! N.n.) „Singurul criteriu în judecarea oamenilor, indiferent de naţionalitate ori confesiune, o constituie munca. Această teză fundamentală stă la baza distincţiei pe care o face între evreii ce depuneau o muncă utilă în folosul societăţii şi evreii ce speculau munca altora." Iar „*această separare* – accentuează D. Vatamaniuc – *o făcea nu numai pentru evrei, ci pentru toţi membrii societăţii româneşti.*" (S.n.)

Concluzia lui D. Vatamaniuc, în această chestiune, în care sunt convocaţi şi evocaţi, în cartea dlui C. Cubleşan, mulţi alţi actori ai *cazului Eminescu,* mi se pare inconturnabilă pentru orice cercetare onestă a jurnalisticii eminesciene. Din păcate, prea mulţi sunt aceia care, din cele mai varii motive, se silesc să găsească „pete multe, răutăţi şi (...) scandale", în opera şi viaţa aceluia care a înnobilat cultura română. Însă nu doar aceştia se fac culpabili de păcatul defăimării, ci, precum putem constata în antologia comentată alcătuită de criticul clujean, şi aceia care se proclamă adulatori ai *poetului naţional.*

(Va urma.)

Homo sapiens

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

Sartoris ar putea fi primul „Faulkner" pe care-l citesc. Atâta vreme cât nu-mi amintesc alt titlu. Poate că, totuşi, am mai citit ceva. *Lumină de august* îmi umblă insistent prin minte, dar ori traducerea a fost proastă, ori n-am citit cartea până la capăt din moment ce nu-mi amintesc nimic sigur. Mare păcat! Acum, după primele zeci de pagini mi-am dat seama că Faulkner e unul din „marii" acestui secol. O sensibilitate proustiană altoită pe sobrietatea obiectivă a americanului, o concizie justă ca la Cehov, o notaţie rapidă surprinzând culoarea, mişcarea, aromele naturii care-mi aminteşte de Colette în cele mai bune pagini ale ei. Figura lui Miss Jenny, povestea ei din Războiul de Secesiune, portretul doctorului Peabody sunt adevărate tururi de forţă pentru un scriitor. Şi încă n-am citit nici un sfert din carte! Apoi, hoinăreala nocturnă, în maşină, a lui Bayard, este de o poezie inegalabilă. Prezenţa lunii, razele, umbrele şi fantasmele lunii – totul e surprins cu o subtilitate *muzicală* aş zice. Rareori un scriitor a putut contopi o mare poezie într-o mare proză. Faulkner este unul din aceşti, de două ori, fericiţi.

(Stockholm, 3 ianuarie 1988)

În urmă cu câteva zile, Ingeborg ne-a relatat următoarea întâmplare: la urcarea în autobuz pasagerii sunt întâmpinaţi cu salutul şoferului: „Bună dimineaţa, dragi pasageri! Bine aţi venit în autobuzul nr. … în drum spre… Vă doresc o zi plăcută!"

Dar, nu trece mult şi o maşină a poliţiei stopează autobuzul şi-l pune pe şofer să sufle în balon. Un pasager alertase poliţia că şoferul autobuzului nr. … conduce în stare de ebrietate. Şoferul nu era băut. Totuşi, conducerea societăţii de transport în comun i-a pus în vedere să se comporte cu sobrietate, conform cu regulile în vigoare.

În primul moment mi-am zis că povestea e un banc, o glumiţă cu adresă la prea serioasele obiceiuri locale. Apoi mi-am amintit relatarea unei colege de serviciu, o franţuzoaică măritată cu un suedez de familie bună. După căsătorie, noua pereche s-a instalat în locuinţa spaţioasă a familiei tânărului. Şi de aici s-a declanşat conflictul: într-o dimineaţă cu soare şi o briză plăcută – era în luna mai – tânăra franţuzoaică a scos aşternuturile pe terasă şi a început să fredoneze o melodie. Dar n-a apucat să ajungă la refren că uşa balconului s-a deschis brusc şi mama-soacră a apostrofat-o: „Ce-i cu tine, vrei să zică vecinii c-ai băut?"

Întâmplări dintr-o ţară protestantă pentru care alcoolul a fost şi a rămas, după secole, o chestiune sensibilă…

(23 mai 1999)

Aseară au venit la noi, invitate la un desert după cină, vecinele noastre: Astrid cu strănepoata Helen (7 ani), Kerstin cu prietena ei Margita. Desertul (o felie de pepene) s-a transformat, mulţumită ospitalităţii noastre daco-romane, într-o adevărată „trataţie": telemea cu ridichi de lună, musaca de vinete, brioşe abia scoase din cuptor, afinată, vin alb adus din Franţa, struguri, dulceaţă de zmeură. Invitatele au venit la ora 7, au început să plece după 10.

Azi dimineaţă, Margita ne-a invitat, la rândul ei, la un cules de ciuperci, ea fiind cunoscătoare în materie. N-am învăţat de la ea mai mult decât ştiam, dar ne-am amuzat cu istoriile ei. Printre care şi recenta sa investiţie: a cumpărat de ocazie, împreună cu trei vecini, un sfert de maşină (!) pe care o vor împărţi între ei. Întorşi acasă, în vreme ce cantarelele se rumeneau în tigaie, am încercat să ne imaginăm cum ar funcţiona asociaţia asta în România.

(18 august 2000)

Prin urmare, revenim la Alain Besançon, cel care atenţiona că: „În Scrisoare către conducătorii Uniunii Sovietice, Soljeniţîn revine, aproape în fiecare pagină, asupra unei noţiuni care nu este clară, dar care este inevitabilă şi de care se loveşte fără voia lui: ideologia. Ea ocupă, atât ca noţiune, cât şi ca realitate locul central. Cu un spirit de decizie pe care nu-l aveau înaintaşii săi, nici chiar Zamiatin sau Orwell, el ţine cu fermitate la această intuiţie: că esenţa regimului sovietic, invariabilă după 7 noiembrie 1917, nu este etatizarea mijloacelor de producţie, nici birocraţia, nici noua clasă, nici chiar partidul, nici – în general – o structură economică şi socială, nici o structură politică, ci o credinţă de un anume tip, ideologia, care, la ora actuală, nu mai este fără îndoială chiar o credinţă, ci, pentru a vorbi în termenii în mod intenţionat cei mai vagi, o formaţiune mentală. Aceasta este instalată de el în centrul strategic al lumii comuniste." (Alain Besançon, *Originile intelectuale ale leninismului*, Humanitas, Bucureşti, 2007: 5, 6). Dezvoltându-şi ideea într-o notă de subsol adiacentă, Besançon mai sublinia şi faptul că, după luarea puterii, ideologia înceta să mai fie o credinţă şi că ea de altfel nici nu era eficientă decât cu condiţia de a nu fi crezută, „ea fiind o credinţă în care nu se crede"!... Şi, din nou, sunt rememorate rostirile lui Soljeniţîn, când mărturiseşte că: „Doar constrânşi şi forţaţi ne prefacem (a crede)". De unde, implacabilă, survine o concluzie devastatoare: „Simularea credinţei este distructivă pentru spirit şi astfel se împlineşte un obiectiv al ideologiei." (Besançon, *op. cit.*, 2007: 6)

Alain Besançon se arată, în continuare, preocupat să ofere o explicaţie capabilă să dea un răspuns la obsedantele întrebări cu privire la ce este ideologia: „Este marxism-leninismul, aşa cum este el predat copiilor, studenţilor, cadrelor, întregii lumi. Cenzura şi poliţia veghează ca nimic să nu intre public în contradicţie cu ea. Ideologia se confundă cu totalitatea cărţilor de filosofie, istorie, economie. Ea controlează, indirect, totalitatea literaturii şi artelor frumoase. Are dreptul să supravegheze totalitatea celorlalte ştiinţe sociale sau naturale, ale căror rezultate nu vor trebui niciodată să o falsifice. Îşi pune pecetea asupra limbajului cotidian. Ea informează corpul social şi, invers, corpul social nu există, de drept, decât pentru a-şi primi forma de la ideologie şi a-i servi de corp." (*Ibid.*, 2007: 8)

Şi, evident, nu va fi deloc vorba despre un anume mod de a *forţa* termenul atunci când se utilizează aici cuvântul „credinţă". Apropierile dintre socialism şi religie, aluziile, similitudinile întrezărite între răspândirea creştinismului în lumea antică şi aceea a marxismului în epoca noastră, ca şi expresia „religie seculară" au devenit de multă vreme banale, expresiile respective făcându-şi apariţia în exprimare încă din perioada anilor 1944-1946, când Raymond Aron le utilizase deja în două dintre articolele pe care le-a publicat în *La France libre*. Tot la vremea respectivă, în dezbateri, aveau să se facă remarcate şi alte, noi, sintagme la fel de stranii: *doctrină fără Dumnezeu, partid biserică*, ideologia ca *dogmă, ca scolastică*. Devenise cât se poate de clar faptul că de aici încolo ideea de *dogmă* echivala cu o respingere a oricăror abateri sau rezerve din partea adepţilor. „Partidul" era cel care-i obliga pe „credincioşi" să nege până şi cele mai incontestabile fapte şi – în consecinţă – să *forţeze* procustian *bogăţia nesfârşită a societăţilor omeneşti* silind-o astfel *să încapă în cele câteva biete cadre conceptuale*... Limba de lemn s-a arătat prin urmare, încă de la început, şi ca o *componentă vădit liturgică,* unde fiecare formulă conţine o formă de implicită adeziune a locutorului la sistem, fiind totodată şi un mod de ameninţare tacită a interlocutorilor în vederea aderării lor necondiţionate. (Besançon, *op. cit*., 2007: 37)

„Profetismul" şi veritabila „scolastică" pe care a impus-o comunismul sunt vizibil purtătoare ale tuturor caracteristicilor unor manifestări ce nu mai pot fi deosebite de acelea religioase. Sesizându-le astfel, Raymond Aron nu făcea decât să confirme îndreptăţirea celor care considerau vizibila lor inoculare cu caractere şi, mai ales, „virtuţi teologale", punând în lumină edificarea unei veritabile *psihologii de sectă*. (Raymond Aron, *Opiul intelectualilor,* Curtea veche, Bucureşti, 2008: 301-305) Se confirmau astfel pe deplin acele afirmaţii ale lui Michelet, cel ce susţinuse că – în cazul comunismului – revoluţia nu a adoptat nicio Biserică şi pentru că, evident, revoluţia aspira să devină ea însăşi o biserică. Se va putea desluşi în aceasta şi o tentativă politică de a găsi un substitut pentru religie, sub forma ridicării ideologiei la rangul unei ortodoxii de stat. Ceea ce se confirmă şi prin faptul că, în comunism sunt „sanctificate" îndatoririle individului faţă de partid, de statul socialist, de viitorul omenirii. În numele acestor aspiraţii, comunismul „frâna ştiinţa în numele ştiinţei; răsturna sensul raţionalismului occidental, dar continua să se revendice de la el; pornea de la premisa că nu trebuie să se mai supună istoriei, ci să o creeze. Construind socialismul şi viitorul, el aspira să asigure totala transfigurare a partidului în Mesia. Deşi animat de un ateism fundamental, profetismul marxist încerca să transforme o simplă schemă de evoluţie într-o istorie sacră, al cărei final va fi reprezentat de societatea fără clase. (Aron, *op. cit*., 2008: 314)

Evident, partidul fiind cel ce nu ignoră niciodată nimic, nu se poate înşela, iar arta dialecticii îi permite să armonizeze orice aspect al realităţii cu o doctrină care, cum s-a văzut, se pliază uşor în toate sensurile. Ceea ce le-ar putea reaminti unora de (puţin spus) stranietatea replicilor din unele piese ale lui Bertold Brecht: „The individual has two eyes/ The Party has thausand eyes/ The individual can be wiped out/ But The Party cannot be wiped out". De aici încolo am putea spune, privindu-le retrospectiv, că deja situaţiile intrau într-o zonă a deplinului absurd; ba chiar a cunoscutului teatru al absurdului. De fapt, a acelui teatru care a descoperit efectiv una dintre cele mai cumplite primejdii ascunse în limbaj, aceea cu care veacul XX a copleşit întreaga fiinţare a umanului. Nu a fost deloc întâmplător că Ionesco îşi subtitrase prima dintre piesele sale *Le Leçon*, alăturându-i şi o înspăimântătoare sintagmă: „la tragédie du langaje". Nu este oare *neliniştitor* faptul că într-un interviu cu Monica Lovinescu el avea să uimească lumea prin aceea că va respinge şi va excomunica tocmai *cuvântul:* „…cuvântul m-a obosit (spune el), /…/ am făcut un teatru de stricare a vorbăriei, /…/ unde limbajul e complet pierdut… unde încetează cuvântul începe tăcerea…". Tocmai *Cuvântul?, Verbum?*, cel ce a fost cândva glorificat în evanghelii? Adică *Logosul* despre care anticii credeau că *El pe toate le rânduieşte?!...*

Şi nu vom putea să nu îi dăm dreptate lui Ionesco de vreme că am văzut că şi prin cuvânt, în comunism, menţinerea conformităţii lingvistice totalitare trebuia *reconfigurată* – zilnic – şi ca un test al credinţei *neabătute a supuşilor*, prin contrast, orice heteroglosie echivalând cu un semn de rebeliune. Evident, intrăm pe un teritoriu care, inevitabil, duce gândul către o totală „evacuare" a politicului, reconfirmând pe deplin afirmaţia lui Alain Finkielkraut (din convorbirile cu Mario Vargas Llosa), cum că în totalitarism „nu mai există politică, nu mai există decât recitare!" (Apud Monica Lovinescu, *Insula şerpilor* (*Unde scurte* VI), Humanitas, Bucureşti, 1993: 83)

Dar, dincolo de absurd îşi face apariţia, inevitabil, umorul involuntar. Firesc, ne vom reaminti explozia de anecdote şi bancuri din vremea dictaturii totalitare. Desigur, nu fără o necesară şi îngândurată subliniere de esenţă: „umorul" în cazurile acelea nu a mai însemnat şi nu a mai adus cu sine nici bucuria, nici relaxarea atât de necesare în existenţa oamenilor. Înţelegem că – în, totuşi, foarte tristul lor adevăr – acele momente se încadrează acelei formule ce îi aparţinuse cândva lui Marcel Duchamp: *l'humour c'est politesse du désespoir.*

Ce este şi unde este patria?

Victor RAVINI

Mai întâi, ce este patria? Patria are mai multe sinonime: ţară, ţărişoară, ţară de baştină, loc de baştină, patrie-mamă, glie, moşie, vatră, vatră strămoşească, naţie, naţiune, origine, provenienţă, pământ străbun, pământ strămoşesc, pământ natal. Patria este o noţiune sau un concept social şi, ca toate noţiunile sau conceptele sociale, are o mulţime de definiţii diferite, după perspectiva din care e privită această realitate. Ştim cu toţii prea bine definiţia pe care o dă Tudor Vladimirescu patriei: „Patria este norodul, nu tagma jefuitorilor!" Un dicţionar editat în 1886 la Bucureşti defineşte: „Patriă (-tria), ţarr'a nascerii." (G. M. Antonescu, *Dicţionar rumân. Mic repertoar de cunnoscinţe generali, coprindênd vorbe streine cu etymologi'a, termini technici, numini proprie, notiţiuni historice, ş.c.l.*, Bucuresci, 1886)
Cel mai recent şi mai actual este *Dicţionarul Explicativ al Limbii Române* (DEX). DEX-Online selectează din diferite dicţionare 22 de definiţii pentru patrie, dintre care citez doar una: „Patria este ţara din care s-a desprins o altă ţară, o provincie etc., care este legată de prima prin unitate naţională, de limbă, cultură etc." În această definiţie se încadrează Basarabia, Bucovina, Timocul şi alte teritorii. Voi reveni la această definiţie.

DEX-Online dă 44 de definiţii pentru Naţiune, din care selectez una: „Formă de comunitate etnică-socială a oamenilor, istoriceşte constituită, apărută pe baza unităţii de limbă şi religie, de teritoriu, conştiinţa identităţii istorice şi culturale, a originii limbii şi culturii, o anumită factură psihică, care se manifestă în particularităţile specifice ale culturii naţionale şi în conştiinţa originii şi a sorţii comune." Dicţionarele noastre dau sinonimele pentru naţiune: naţie, neam, popor, norod, limbă, seminţie. Conform dicţionarelor, există o sinonimie între patrie, naţiune şi limbă.

Ce uneşte, ce leagă împreună o naţiune sau un popor? Comunitatea teritoriului geografic mărginit între graniţele unei ţări? Nicidecum. Sunt milioane de români în România şi alte milioane de români ce trăiesc din străvechime în afara graniţelor ei, ce au fost stabilite arbitrar, prin tratate şi convenţii diplomatice, mereu schimbătoare. Se ştie prea bine că în zona de răspândire a străvechii culturi Cucuteni-Tripolia, ce se întinde din Transilvania, peste toată Moldova şi în vestul Ucrainei, de când cu lupii ăi albi trăiesc români. Mai sunt români dincolo de graniţa nordică şi în sudul Dunării, prin Peninsula Balcanică, uneori numiţi vlahi sau valahi. Sunt şi valahi în vest, prin Moravia, în actuala Slovacie. Aceştia şi-au pierdut limba. Au păstrat cuvinte româneşti pentru obiectele casnice şi continuă să aibă costume naţionale româneşti, mai apropiate de vechile fotografii sau desene etnografice de la noi. La Praga, brânză se scrie *brynza*. Smântână se spune *smetana*. Compozitorul ceh Bedřich Smetana a avut vreun strămoş poreclit Smântână. Pe lângă românii ce trăiesc în vecinătatea României încă din preistorie, mai sunt încă alte milioane de români care mai de curând şi-au făcut un rost în diferite ţări din Europa, prin America şi pe toate continentele, cât şi prin Federaţia Rusă, până la Vladivostok. Numai ei ştiu cum au ajuns acolo.

Revin la definiţia: „patria este ţara din care s-a desprins o altă ţară". Ţara desprinsă e legată de cea din care s-a desprins „prin unitatea naţională, de limbă şi de cultură". Situaţia cu Republica Moldova se încadrează în această definiţie din DEX-Online. Republica Moldova e legată de România „prin unitatea naţională, de limbă şi de cultură". Conform definiţiei din DEX, patria Republicii Moldova este România. Românii din cele două ţări formează o „comunitate etnică-socială a oamenilor, istoriceşte constituită, apărută pe baza unităţii de limbă şi religie, de teritoriu, conştiinţa identităţii istorice şi culturale, a originii limbii şi culturii, o anumită factură psihică, care se manifestă în particularităţile specifice ale culturii naţionale şi în conştiinţa originii şi a sorţii comune". Aceste două ţări se încadrează şi în definiţia din DEX a naţiunii. Aşadar, ele formează o singură patrie, o singură naţiune.

În ce constau unitatea şi coeziunea unui popor sau ale unei naţiuni, care trăieşte în două ţări? Ba chiar trăieşte în sumedenie de ţări, cum trăiesc milioane de români risipiţi prin lume, de voie, de nevoie sau chiar şi fără voie, duşi cu forţa ca în vremurile e tristă amintire pe care nu le putem uita.

Şi în ce constă unitatea sau coeziunea unei naţiuni care nu mai are nicio ţară? Aşa cum timp de un secol şi jumătate (1772-1918) Polonia nu a mai existat ca ţară pe harta Europei, înghiţită şi jefuită de Prusia, Austria şi Rusia. Polonezii au făcut fiecare ce a putut pentru ţara lor, ştearsă de pe hartă. Revoltele împotriva ocupaţiei străine, emigrările masive, cât şi activitatea culturală şi politică a marilor personalităţi poloneze în exil sunt manifestarea unei naţiuni conştiente.

Chopin a cucerit Parisul, întreg pământul şi eternitatea cu compoziţiile sale pentru pian, în care a pus sufletul tuturor polonezilor. Romanele lui Sienkiewicz s-au tradus din limba poloneză în zeci de limbi. El a primit Premiul Nobel, spre mândria ţării sale, când ţara lui nu exista. Marie Skłodowska-Curie vorbea la Paris cu copiii săi în limba poloneză. Ea a obţinut două Premii Nobel şi a dat unui element chimic numele Polonium, când Polonia nu exista. Paderewski a cucerit cu pianul Viena, Berlinul, Parisul, Londra, SUA. I s-au acordat cele mai înalte distincţii în Franţa, Anglia, Italia, Belgia, România şi în Polonia eliberată. El a apucat să vadă independenţa Poloniei, cât şi împărţirea ei între Hitler şi Stalin. Toţi patru şi milioane de polonezi, au trăit în Occident, au făcut cunoscută Polonia în lume şi s-au zbătut pentru viitorul patriei lor. Au murit în străinătate, dar cu Polonia în suflet. Unde mai era pentru ei patria lor, Polonia, care nu mai exista pe hartă de câteva generaţii? Era în inima lor şi în limba poloneză, în care gândeau când vorbeau pe limbi străine. Ce patrie mai au trădătorii de patrie?

Patria oricărui om are o dimensiune istorică, o dimensiune geografică şi o dimensiune strict personală. Patria este un fenomen social şi se desfăşoară într-un spaţiu geografic, exterior. Însă, în primul rând, patria e un fenomen individual şi se înfăşoară într-un spaţiu interior, lăuntric, sufletesc, din inima fiecărui patriot.

Care este esenţa, sâmburele sau sufletul poporului român ori al naţiunii române? Şi al oricărei naţiuni? Am găsit răspunsul la filosoful german Ludwig Feuerbach (1804–1872), materialist şi ateist. Selectez aici din două cărţi ale lui (*Vorlesungen über das Wesen der Religion*, în *Sämtliche Werke*, Band 8, pp. 42-43, Frommann Verlag Günther Holzboog, Stuttgart-Bad Cannstatt, 1960, şi *Einleitung in die Logik und Metaphysik*, pp. 24-25, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1975), unde el nu se referă la nicio naţiune sau popor anume, întrucât el nu este istoric, ci e filosof şi generalizează. Feuerbach subliniază funcţia socială a religiei. El zice că poporul se stimează pe sine însuşi în măsura în care crede în religia sa. O naţiune este puternică şi importantă în istoria mondială numai dacă recunoaşte şi are un cult pentru propria sa nesfărşire şi divinitate. Feuerbach consideră că „religia este cea mai tare forţă unificatoare, legătura cea mai indestructibilă a unui popor. Religia e uniunea lăuntrică, însăşi unitatea poporului, contopirea naţiunii, întrepătrunderea sa, adunarea, desfacerea şi refacerea tuturor fiinţelor şi indivizilor într-o singură fiinţă. Forţa unei naţiuni constă în religia sa, este o forţă ideală, şi nu constă din armate sau puternice şanţuri şi ziduri de apărare. Naţiunea îşi are tăria numai în conştiinţa propriei eternităţi, care e religia sa." Feuerbach revine mereu la această idee şi accentuează importanţa religiei în mai multe feluri.

El mai zice că „prima şi cea mai nobilă înfăţişare a spiritualităţii unei naţiuni este arta şi îndeosebi literatura populară orală. Cea mai înaltă formă de artă e tragedia, iar tragedia e cea mai de seamă formă a literaturii." El continuă: „A doua cea mai distinsă înfăţişare în spiritualitatea unui naţiuni, şi în care aceasta îşi are adevărul său, este religia."

Feuerbach, deşi ateist, pune totuşi religia pe primul plan într-alt fel. El zice că religia stă mai clar şi mai adânc în duhul poporului decât creaţia literară, cu toate că nicio naţiune nu poate exista fără literatură. Spiritualitatea şi înţelepciunea de fapt a poporului constă în religia sa. El afirmă că temelia stă în religie. În religie poporul recunoaşte şi glorifică credinţa unanimă în sine însuşi şi nesfârşirea sa ca întruchipare a deosebirii sale spirituale naţionale şi ca fiinţă. El spune că: „Religia e viziunea specificităţii fiinţei unui popor în eternitate sau viziunea generalităţii sale în fiinţa sa specifică. Prin religie poporul în principal se înalţă pe sine însuşi în conştiinţa fiinţei sale."

El susţine că „omul mai caută în religie şi un mijloc contra a ceea ce îl face să se simtă dependent şi condiţionat. Astfel, remediul contra morţii e credinţa în nemurire. Se ştie că prima sau cea mai veche religie a fost religia naturii, iar până şi divinităţile spirituale sau politice ulterioare, ca zeii grecilor sau germanilor, au fost mai întâi chipuri de zei ai naturii. Natura a fost şi este în continuare, la popoarele care trăiesc în natură, nu vreun simbol sau unealtă pentru vreo fiinţă sau zeitate ascunsă în dosul naturii, ci natura în sine ca atare e obiect de înaltă preţuire religioasă."

Feuerbach afirmă că literatura populară orală este expresia spiritualităţii unei naţiuni iar religia e cea mai mare creaţie spirituală a poporului. El explică în ce fel religia este rezultatul proiectării sufletului omului pe natură, în acelaşi timp în care natura e sanctificată. Legătura cu ideea unei lumi metafizice este – după el – o formă de alienare, de înstrăinare. Cu această afirmaţie el ne convinge că nu face apologia religiei de pe poziţia unui teolog, ci el este un filosof imparţial.

Feuerbach are dreptate că literatura populară orală şi religia sunt definitorii pentru o naţiune. Dar a scăpat din vedere că mai este încă ceva, şi mai important. Noi românii ştim un lucru, pe care îl poate confirma orice om, de orice naţionalitate ar fi, numai că Feuerbach a scăpat din vedere asta şi n-a spus. Îl completăm cu toţii împreună aici şi spunem: Cea mai de seamă creaţie a oricărui popor este limba sa. Fără limbă, nu este posibilă nici religia, nici literatura şi nici vreo altă creaţie artistică sau materială a unei naţii, nu este posibilă societatea şi nicidecum civilizaţia. Cum a putut Feuerbach să neglijeze limba?! Marile genii pot să facă mari erori.

Limba română ne uneşte mai mult decât religia. Unii români cred în ortodoxie, alţi cred în alte forme de creştinism sau în vreo altă religie. Iar alţii sunt ateişti sau nu cred nici una nici alta, nu cred nimic. În aceste vremuri, religia nu mai are forţa unificatoare pe care o avea în secolul lui Feuerbach. A trecut pe planul doi. Sunt români născuţi pe alte meleaguri, care vorbesc româneşte şi se simt români. Sau care le reproşează părinţilor că nu au vorbit cu ei româneşte, iar ei simt că nu au nicio identitate. Fără limba română, ei nu se simt români, cum ar fi fost normal să fie. Şi nici nu sunt văzuţi ca autohtoni în ţara adoptivă. Uneori suntem nevoiţi să vorbim cu rudele noastre apropiate din alte ţări pe vreo limbă străină, singura pe care ei o cunosc. Noi nu pierdem nimic. Ei au pierdut. Cine şi-a pierdut limba şi-a pierdut străbunii şi e ca o plantă cu rădăcinile tăiate.

→

Homo sapiens

Pledoarie pentru revizuirile critice

Mihaela ALBU

Nu numai începutul, acel „ante-scriptum" ce deschide volumul *Revizuiri critice*, semnat de Theodor Codreanu (Ed. Academiei, 2019), ci şi mare parte a complexei şi vastei sale opere de istoric şi critic literar, sub o formă declarată ori subînţeleasă, pledează – lovinescian – pentru reevaluarea, revizuirea unei scrieri literare din perspectivă contemporană. Şi astfel, *teoria operei deschise* (*opera aperta*) pare îmbrăţişată şi de criticul Th. Codreanu, deşi, încă din 1983!, demonstra că „opera este ermetică în structura şi ADN-ul ei şi numai critica este deschisă, ca semn al mărginirii noastre în cunoaştere." (*Op. cit.*, p. 6, fragment readus în atenţie de autorul însuşi din art. „Critica deschisă", publicat în *Convorbiri literare,* nr. 3/1983.)

În „argumentul" cu care deschide volumul de „Revizuiri" face însă un excurs prin „îmbrăţişarea" ideii de *opera aperta* de către critică („Opera fiind deschisă devine inepuizabilă în interpretări", p. 5), la „antipod" situându-se *critica ştiinţifică* (Mihail Dragomirescu), idee care a dus la conceptul de *critică totală,* doctrină „fecundă", încununată la noi de călinesciana *Istorie a literaturii române de la origini până în prezent.*

Dar, oricâtă admiraţie ar avea criticul pentru cartea lui G. Călinescu, subliniindu-i totodată originalitatea – operă inegalabilă, „ea însăşi singularizându-se ca un obiect arhitectonic-estetic de sine stătător" – este conştient şi subliniază că ceea ce se constituie în artă drept *capodoperă* continuă să fie indescifrabilă pe de-a-ntregul, păstrându-şi, cu alte cuvinte, o permanentă „taină".

În altă ordine de idei: onestitatea pe care i-o subliniază Eugen Simion celui considerat „Criticul în accepţia cea mai profundă a noţiunii", cu referire la E. Lovinescu, poate fi perfect atribuită – după ce îi parcurgi cărţile – şi lui Th. Codreanu. Scrierile sale de critică şi istorie literară, cu referire la autori incluşi în „lista canonică", dar şi la mulţi dintre cei condamnaţi la „damnatio memoriae", scrieri bazate pe cunoaştere exhaustivă, atât a operei unui autor, cât şi a cuprinderii hermeneutice a acesteia, se constituie (ar trebui să se constituie!) în adevăraţi „stâlpi" de susţinere în nevoia noastră de pătrundere/descifrare a *misterului* operei literare intrate în raza sa de interes.

Se cunoaşte că în preocupările criticului Theodor Codreanu locul de frunte îl ocupă opera eminesciană. Nici în cazul volumului pe care-l avem în vedere, cel al „revizuirilor estetice şi hermeneutice", în secţiunea intitulată „Efigii" nu putea lipsi un capitol intitulat chiar „Eminescu", de data aceasta privit prin grila unui alt mare „pierdut" din „memoria" istoriilor literare contemporane – Vintilă Horia.

Mă voi opri aşadar mai cu seamă asupra acestuia, urmând ca mai târziu să prezint şi conţinutul volumului în ansamblu.

Studiul îl pune încă din prima frază pe Vintilă Horia sub semnul valorii, iar consecinţa firească a acestei „personalităţi de excepţie" este şi aceea că „nu putea să treacă indiferentă pe lângă geniul eminescian". (p. 126) Iar sublinierea „eminescianismului funciar" al laureatului Premiului Goncourt îi dă prilejul criticului să amintească – în termeni duri şi totodată subtili pentru *cine ştie* şi, mai ales, *înţelege* – acele cunoscute „inepţii ale mutanţilor *dilematici* postdecembrişti, coborâţi pe scara neomarxistă a *corectitudinii politice*". (p. 126)

Deopotrivă acestor „mutanţi", dar mai cu seamă celor ce ştiu şi înţeleg – de la Maiorescu citire – Theodor Codreanu le aduce în atenţie recunoaşterea poetului de către marele scriitor din exil drept „*arheu* al culturii şi literaturii române, în sensul că sub uriaşa umbră a lui Eminescu creşte şi va creşte întreaga noastră cultură". (pp. 127-128)

Dar recunoscutul eminescolog Th. Codreanu nu se rezumă la prezentarea opiniilor lui Vintilă Horia asupra operei poetului ori la înţelegerea scrierilor horiene sub semn eminescian, ci face un excurs – necesar – asupra unor studii mai mult sau mai puţin cunoscute, consacrate operei lui Eminescu. Dintre cele la care face referire reţin atenţia cele semnate de A.C. Cuza – prefeţe, dar mai cu deosebire „ampla monografie, în două volume, rămasă în manuscris până în anul de graţie 2010, când s-a hotărât s-o editeze Ionel Oprişan". (p. 131) Legăturii dintre opiniile – coincidente – ale lui A.C. Cuza şi Vintilă Horia, subliniind faptul că monografia nu era publicată când scriitorul, în ţară şi în exil, scria despre Eminescu, îi găseşte explicaţia Th. Codreanu prin faptul că „în tinereţe, Vintilă Horia s-a apropiat, pentru o scurtă vreme, de A.C. Cuza (şi) că vor fi discutat şi despre plămada romantică a poetului, altfel decât o făceau contemporanii". (p. 131)

Iar în această coincidenţă de opinii (asupra accepţiunii consacrate de „ultim romantic") se va situa Th. Codreanu însuşi, de subliniat fiind faptul că şi le exprimase încă înainte de a cunoaşte scrierile celor doi: „Am fost realmente surprins să constat că Vintilă Horia tratează romantismul într-un *dublu referenţial,* metodă pe care am elaborat-o în anii '70 ai secolului trecut, când scriam *Eminescu – dialectica stilului,* carte apărută cu mare greutate abia în 1984." Explicaţia urmează: „Pe de o parte, Vintilă Horia acuză romantismul /…/ că s-a oprit la jumătatea drumului, contaminat de raţionalismul secolului al XVIII-lea /…/, iar pe de alta distinge în Eminescu romantismul total, modern, având rădăcini arheale inclusiv în simbolismul creştin al Evului Mediu, apartenenţă deformată, neînţeleasă de istoria şi critica literară." (p. 128) Pe parcursul studiului, explicaţia se amplifică, corectând totodată eticheta pusă lui Eminescu de „romantic întârziat": „De făcut o corectură absolut necesară: vorbind despre romantismul eminescian, Vintilă Horia nu se gândeşte nicio clipă să-l eticheteze pe Eminescu, pe urmele istoriei şi criticii literare de până la el, drept un *romantic întârziat* sau chiar *ultimul mare romantic* european, adică reprezentant al unui curent literar de mult *istoricizat,* intrat în muzeul literaturii europene, grilă promovată şi astăzi de către cei interesaţi să distorsioneze imaginea geniului eminescian." (p. 131) De altfel, întregul studiu semnat de Th. Codreanu, în care opera lui Eminescu este văzută (şi) prin grila lui Vintilă Horia, reprezintă, pe lângă aducerea în vizibilul celor care îl ignoră (cu ştiinţă sau fără ştiinţă pe marele scriitor din exil), o pledoarie pentru „revizuirea" unor false (sau cel puţin distorsionate) „etichete", punând faţă în faţă citate din *eseistica ori memorialistica* lui V. Horia cu teoriile vehiculate în timpul din urmă, începând cu perioada proletcultismului şi terminând cu penibilii detractori *dilematici* (şi nu numai!).

Scriind despre Eminescu în mai multe rânduri, dorind întoarcerea din exil sub semn eminescian („Ne vom întoarce acasă cu Eminescu de mână"), trăind permanent *întru* Eminescu („care tot Ţară e şi el"), Vintilă Horia, ca şi Th. Codreanu (criticul care şi-a dedicat mare parte din viaţă aprofundării şi descifrării „tainei" capodoperei eminesciene), transmit, de fapt, pentru cei care pot să înţeleagă, că Eminescu este „centrul centrelor". (p. 135)

De aceea, nimic mai firesc – pentru toţi românii – „convieţuirea cu Eminescu", preluând titlul unei cărţi a lui Adrian Dinu Rachieru (din 2013), amintită în finalul volumului de *Revizuiri critice*, în studiul *Către o istorie „politică" a literaturii,* o pertinentă prezentare a volumului *Literatură şi ideologie* (Iaşi, 2013). Şi astfel, Theodor Codreanu încheie, rotund, „chestiunea revizuirilor critice", accentuând ideea „încălcării grave a spiritului axiologic lovinescian" în postdecembrism. Condiţia majoră, aceea de a nu părăsi criteriul estetic, plecând de la volumul lui Adrian Dinu Rachieru, devine un prilej pentru autorul *Revizuirilor critice* de a face o rapidă trecere în revistă a literaturii române din perioada comunistă (şi de după) – de la „generaţia *orfelină*" a lui Labiş la şaizecişti, la generaţia '70 (care „încununa ceea ce începuse cea orfelină"), la optzecişti şi, în continuare, până la generaţia lui Cezar Ivănescu sau cea a lui Mircea Cărtărescu. (p. 366)

→

Sunt şi alţi români ai căror strămoşi n-au fost niciodată români, dar s-au stabilit cândva în România, iar acum urmaşii celor veniţi sunt români din tot sufletul şi cunosc numai limba română. Unii din ei au altă religie şi sunt scriitori, cu contribuţii importante la dezvoltarea literaturii române. Suntem cu toţii fraţi de trai şi fraţi de grai. Forţa care ne uneşte nu este religia, nici istoria şi nici geografia, ci este limba română.

La Feuerbach putem găsi şi cauzele pentru care în zilele de azi duşmanii tradiţionali ai României, ajutaţi de cozile lor de topor, trădătorii de neam dintre ai noştri fraţi de trai şi de grai, fac eforturi disperate să ne şteargă identitatea naţională şi culturală. Zadarnic atacă ei religia ortodoxă, literatura noastră populară orală şi chiar literatura cultă. Degeaba atacă şi vor să distrugă limba română. Ideea cu limba nu le-a venit de la Feuerbach. Vrăjmaşii au învăţat asta din armata în care au depus jurământul militar, iar cozile de topor sunt oportunişti în goană după profituri sau imită ca proştii ceea ce li se pare la modă, ba chiar le face plăcere să stâlcească limba şi să calce în străchini.

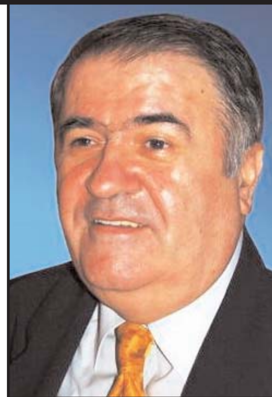
Unii, chiar români de bună credinţă, dispreţuiesc limba română şi o împopistrează cu cuvinte străine. Se avântă în fraze interminabile, arborescente, dezlânate şi încâlcite, în răspăr cu ritmul sau fluiditatea limbii române şi cu gândirea, încât nu se mai înţelege dacă spun ceva. Ăsta e stilul literar al celor care îndrugă verzi şi uscate, în exprimări întortocheate, cu scopul vădit ca să ascundă că nu au nimic de spus şi vor să pară superiori faţă de cititori. Mai curat românească este limba unui cioban analfabet, decât a unui intelectual care o masacrează cu fasoane de savantlâc. Întreaga literatură populară orală română, şi din orice altă limbă, a fost creată de ţărani sau târgoveţi analfabeţi. Homer era analfabet. Toate proverbele româneşti pline de înţelepciune milenară, ca şi proverbele altor popoare, au fost concepute şi şlefuite la perfecţiune literară de către analfabeţi. La fel şi muzica populară de pe toate meridianele a fost compusă de muzicieni care nu ştiau să scrie notele muzicale.

Limba română străluceşte în creaţiile literare orale ale poporului şi în scrierile culte. Cele mai strălucitoare opere literare în limba română sunt mai cu seamă două poezii: *Luceafărul* lui Eminescu şi *Mioriţa*, cu toate variantele ei. Nu orice popor mai are asemenea opere, din care ne vin identitatea naţională, unitatea etnică şi trăinicia limbii române. Limba română este patria noastră a tuturor, dinăuntrul şi din afara ţării. Când nu ne putem întâlni acasă la vatră, ne regăsim în limba română, prin telefon sau e-mail. Sau ca acum, ne întâlnim în acest articol. Izvorul nemuririi unui popor este nemurirea limbii. Nemurirea creaţiilor sale literare, culte şi populare, cât şi a credinţelor sale. În primul rând credinţa în tine însuţi ca individ şi credinţa în poporul din care faci parte. Credinţa în valorile noastre româneşti.

Regretatul scriitor Nicolae-Paul Mihail a spus în *Târgul Rusaliilor:* „E cam greu să ne lăsăm dresaţi după toate mofturile inventate în alte orizonturi. Vorba românească e o armă care bate orice bombă, chiar mai tare decât cele care i-au căsăpit pe japonezi."

Limba română este izvorul nemuririi neamului românesc, iar dacă unii vor să înrobească lumea cu arme, cu escrocherii financiare şi comerciale sau cu şiretlicuri ascunse, românii îi vor dezarma cu vorbe şi cuvinte potrivite, cu idei nobile, cu creaţii de artă şi cu omenia românului.

Lungul drum al Imnului Naţional

Mihai SPORIŞ

În zorii istoriei, oamenii se închinau soarelui, apoi tuturor zeităţilor stăpâne peste vieţile lor. Se închinau şi proslăveau stăpânul, recunoscându-L principiu existenţial suprem. Ritualuri, ceremonii, altare vorbesc de cântecele de slavă ale oamenilor pentru îmbunarea, mulţumirea, cererea smerită şi întotdeauna recunoaşterea măririi şi slavei atotputerniciilor. Izvoarele arheologice, scripturile supravieţuitoare de demult, vorbesc, fără tăgadă, despre aceste lucruri. Imnurile vedice, cele homerice, ori cele ale vechilor evrei au peste trei milenii de la consemnarea lor. Indiferent de locul şi vremea apariţiei, imnurile de slavă au fost create din necesitatea trăirii sacralităţii şi armonizarea vieţii în toate componentele ei. Zeii, principii supreme, îşi trăiau şi ei nemurirea printre oameni, într-un respect al ierarhiilor. Între izvoarele vechi foarte cunoscută este *Cartea Psalmilor* a regelui evreu David. Psaltirea care adună imnurile vechi de demult este o carte folosită în cult de biserica creştină şi azi. Aici veneraţia omului David, chiar rege fiind, pentru Dumnezeul *poporului ales*, este evidentă. Psalmii, imnuri înălţătoare şi rugăciuni, preamăresc pe Dumnezeu, împărăţia lui sfântă din cer, toată creaţia *dreptei Sale.* Psalmii, pe lângă cântări de preamărire a slavei, sunt rugăciuni vii, adresate direct Lui Dumnezeu pentru mântuirea de rău, sunt învăţături ale legii morale, venind dinspre divinitatea absolută (vezi ca exemple: Ps.33; Ps.45; Ps.47; Ps.50; Ps.56; Ps.83; Ps.91; Ps.95; Ps.98; Ps.118). *Dumnezeul, stăpân unic al cerului şi pământului, venerat de poporul ales, alături de zeităţile altor confesiuni politeiste, ocupa centrul lumii.* În jurul Lui, rugător, dependent, stătea omul.

De la o vreme, omul s-a substituit zeităţii. Au apărut oamenii faraoni, oameni regi, suverani pontifi care se vor fi identificat soarelui şi îşi vor fi arogat ascendenţa divinităţii. Exagerările şi apărarea redutelor câştigate au pus ştiinţa sub obroc, iar religia, în pactul *sacerdotium-regnum*, îşi va adapta mesajul, ritualul şi acţiunea instituţiei patroane de dogmă. Întunecată, această perioadă va fi ascuns soarele şi adevărul ştiinţei, cu preţul unor procese celebre şi al atâtor ruguri aprinse. În evul de mijloc au apărut cârtirile oamenilor la întunericul iscat în plină zi. Au aprins renăscând, mai înainte, *luminile*. Un nou *contract social* (J.J. Rousseau), o nouă *separaţie a puterilor* (Montesquieu), o nouă enciclopedie a ştiinţelor (D`Alembert), un alt mod de-a cugeta (Descartes, Pascal, Leibniz, Voltaire, Diderot, Cantemir…), o nouă poziţionare în biserica romano-catolică a Nordului protestant şi pragmatic (anglican, calvin, luteran). Momentul recursului, la toate procesele amânate de monarhiile absolutiste şi de biserica romano-catolică a fost Revoluţia Franceză, de la 1789. (Sora creştin ortodoxă, separată de la 1054, a rămas în pactul vechi de putere, peste un secol. Răsăritul, în lumea sa cu două imperii conservatoare – otoman şi rus – se va alinia, defazat, mersului lumii!) Atunci monarhiilor li s-au contestat uzurparea dumnezeirii şi însuşirea ei, iar bisericii, toate abuzurile seculare, patronate de universalismul suveranilor pontifi. Ştiinţa va fi scoasă din ilegalitate şi s-au proclamat *drepturile omului.* Omul, fiinţă supremă, *se va centraliza,* uzurpând însă, nu doar pe falşii dumnezei (cei ce în numele lui Dumnezeu se suiseră în vârful ierarhiilor, invocând dreptul divin, prin liberul lor arbitru), ci pe Dumnezeu Însuşi, dând frâu liber unei secularizări la fel de agresivă, cu efecte în planul trăirii sacralităţii.

Între perioada veche, cu Dumnezeu în centru, şi perioada tuturor modernismelor cu liberul cugetător în centrul lumii, s-a aflat, instituţionalizat, un construct de putere umano-divină. Puterea monarhilor, mână în mână cu cea a liderilor religioşi, stăpânea lumea de dincoace şi relaţionarea cu lumea de dincolo. Timp de un mileniu, papii au încoronat pe împăraţii Sfântului Imperiu Romano-German, în Apus. Relaţia între puteri arăta dominantă forţa suveranului tronului papal, considerat infailibil. În Răsărit, supravieţuitorul Imperiu Roman, până la căderea Constantinopolului (1453), dar de pe la anul 600 d.Ch. grecizat, îşi va stabili diferit relaţia de ordine a puterilor. Împăratul era unic, iar centrele de putere ecleziastică erau disipate în mai multe patriarhii, cu o coordonare ecumenică de la centrul constantinopolitan. Apoi, după căderea sub otomani, creştinismul răsăritean, în relaţie de coabitare cu un suveran de confesiune musulmană (cu rang de mare calif) nu putea să se impună în planul politic, ca în Apus. Tradiţia imnică, venind dinspre substratul grecesc şi rodul perioadei patristice, cu o imnologie remarcabilă, au dat forţă manifestării în ritualul bisericii creştin ortodoxe, extrem de vie. În imensul Imperiu Otoman, tolerant la toate cultele religioase (în toate marile imperii ale istoriei, faptul de credinţă reprezenta, într-un amestec al valorilor de identificare, alături de limba folosită, pilonii structurii de rezistenţă ai unei întregiri de-o mare diversitate, respectând legea pământului luat în administrare), faptul de credinţă şi de viaţă într-un regat, imperiu, foarte rar republică, se instituţionalizează. Ceremoniile capătă un cadru fixat cu o desfăşurare anume. Trăirea se sistematizează, iar simbolurile încep să ascundă lumina realităţii şi fervoarea unei rugi neintermediate. Pământul natal, unde exista *legea pământului,* ca un ţinut al tuturor făgăduinţelor, va deveni patrie, ţară. Apar formele fixe ale invocaţiilor, se duc lupte doctrinare acerbe asupra formei textelor dogmelor, mai apoi asupra înţelesurilor. Ce lupte în jurul icoanelor, pentru înţelesul Sfintei Troiţe şi al purcederii Duhului Sfânt! Câte erezi, schisme şi câte secte nu tânjesc după ciopoarele de zei păgâni şi naturalitatea primordială, ca o revoltă permanentă împotriva centralizărilor cu omul, totuşi fiul lui Dumnezeu, lăsat la periferie!

Sexta etas mundi

Walachia

Valachia per quã lata regio ẽ a transsiluanis incipiens vsq3 in Euxinuz protensa pelagus: plana ferme tota ꝛ aquaꝛ indigua. cuius meridiẽ hister fluuius excipit. Septentrionem roxani occupant. q̃s nr̃a etas ruthenos appellat ꝛ versus fluuiũ thiram nomades scithaꝛ genus quos tartaros hodie vocitamus. Hanc terrã incoluere quondã gethe. qui ꝛ dariũ histaspis filiũ turpi fuga repulerũt ꝛ traciã pluribus cladibus affecerit. postremo romanis armis subacti ac deleti sunt ꝛ colonia romanoꝛ que dacos coherceret eo deducta duce quodã flacco a quo flactia nuncupata. Exinde lõgo tp̃is tractu corrupto vt fit vocabulo valachia dicta ꝛ pro flaccis valachi appellati. Sermo adhuc genti romanus est q̃uis magna ex parte mutat⁹ ꝛ homini italico vix intelligibilis. Inter valachas tempestate nr̃a due factiones fuere. altera danoꝛ. altera dragulaꝛ. sed hij cũ danis impares essent atq3 ab illis multifariã opprimerent turchos in auxiliũ vocauere. q̃ꝛ armis adiuti danos pene ad internitionẽ deleuerũt. Danis vo iohãnes huniades hungaroꝛ imperio fretus opẽ ferẽs nõ tã illos restituit q3 sibi ipi claritatẽ ꝛ opes acq̃siuit. Quippe q̃ danoꝛ agros ex ptãte turchorũ ereptos ꝛ sibi ꝛ posteris perpetua possessiõe retinẽdo occupauit. Valachi ꝛ insulas histri accolũt. inter q̃s peucen insulam apud veteres fama notaui. Et in tracia q̃3 sedes habent. valachorũ pars turchorũ imperio pars hungaris paret. nõ me latet difficilimam esse prouinciarũ descriptionem q̃ñ ꝛ autores ipi quos imitari oportet non solũ varij verũ etiam inter se 9rij ac magnope dissentiẽtes. inueniunt ꝛ ipaꝛ puinciarũ limites pro dñantiũ auctate ac potẽtia sepe nũero 9mutat. nã q̃ puicia latissima quõdã fuit etate nr̃a aut ex

Descifrarea lungului drum de la imnul primordial, trecând prin psalmi, acatiste şi rugăciuni, către modernul simbol al Imnului Naţional se poate face observând diferenţele de poziţionare ale omului în raport cu divinitatea, respectiv cu simbolurile substitutive. În imnurile regelui David (psalmii din Psaltire) adresarea este directă, de parcă se stă la taifas cu Dumnezeu, cum constatăm şi în substratul tradiţiei româneşti, înflorind anual în colinde. Regele este smerit, respectuos, curajos şi permanent îi recunoaşte lui Dumnezeu atotputernicia. Are cuvinte alese, laude, rugăminţi, reproşuri chiar (în spiritul vremii, ca în *cartea lui Iov*!) şi permanenta declaraţie de dragoste. Toate reflectă legea morală a acelei vremi şi raportul dintre om şi divinitate. Dumnezeu este în centru şi de la EL, ca de la soare, izvorăsc toate energiile.

Acatistul Maicii Domnului, de la 626, este un cântec de mulţumire adus de Imperiul Bizantin Fecioarei Maria pentru biruinţa împotriva perşilor, care, după un îndelungat asediu asupra Constantinopolului, se vor fi retras. Fecioara Maria cea ocrotitoare primeşte mulţumirile bisericii în numele locuitorilor salvaţi din iminenta robie. Sunt aici mai multe mijlociri. Maica Domnului mijloceşte rugăciunea la Fiul Omului din Troiţa îndumnezeită a puterii. Ruga, lauda, slăvirea este intermediată către Dumnezeu aflat în centru şi cu sfetnici înalţi, între basileii oamenilor şi ierarhii altarelor în imediata apropiere. Ruga trebuie făcută *cu patimă pentru mântuire,* ne recomandă Sf. Ioan Scăraru, iar Sf. Augustin o consideră „hrană zilnică a sufletului", „aşa de necesară pentru suflet, precum e de necesară apa pentru peşte, ori hrana pentru trup", după conotarea Sf. Ioan Gură de Aur. În această perioadă, a Acatistului invocat, imnul de mulţumire dedicat Fecioarei Maria are funcţia trăirii, chiar dacă intermediată, în comuniune cu Dumnezeu, după cum ne relevă sfinţii părinţi, din vremurile acelea, virtutea rugăciuni.

În timpul Revoluţiei Franceze (1789), în anul 1792, când prima Republică Franceză se apăra pe Rin împotriva asaltului monarhiilor Europei, încercând restauraţia, un militar, C.J. Rouget de Lisle, compune un cântec de îndemn la luptă care din 1879, în timpul celei de-a treia Republici Franceze, devine Imnul Naţional al Franţei, în vigoare şi astăzi. Cântec solemn, adus la Paris în 1795 de marsilieni, să-l consacre imn în timpul Convenţiei, *La Marseillaise,* conservă starea de spirit a acelui moment de cotitură din istorie. Textul, îndemn oamenilor revoluţiei, *les enfants de la patrie,* să apere patria cea nouă, nu se mai adresează lui Dumnezeu. Omul îşi cucerise drepturile la o emancipare istorică şi se va fi instalat în centru. Nu doar Ludovic al XVI-lea şi Maria Antoaneta vor fi ghilotinaţi, ci vor fi profanate şi mormintele regilor de la Saint Denis, iar Napoleon Bonaparte, prin 1804 îşi va pune singur coroana imperială pe cap, renunţând la serviciile Papei de la Roma. Încet însă, în regula tuturor *restauraţiilor,* specifice tatonărilor de trecere spre alte stări consolidate, rolul lui Dumnezeu, scos abrupt din scenă, se va reinstitui, oamenii având nevoie imperioasă de cele sacre, iar ştiinţa se va elibera de ignoranţa cultivată cu forţa de instituţia bisericii romano-catolice.

→

Desigur, volumul semnat de Theodor Codreanu ar trebui prezentat mult mai detaliat, fiecare capitol şi subcapitol aducând, pe lângă informaţii propriu-zise, un punct de vedere – nu de puţine ori – nou, o interpretare originală (revizuită uneori) a unor opere clasice (dar şi *uitate* sau rămase în anonimat). Câteva exemple de capitole din Cuprins (pentru o mai completă informare): Revizionismul ca impostură culturală, Un mare cărturar şi ierarh: Melchisedec Ştefănescu, N.A. Bogdan: Iaşul Marii Uniri, Iorga şi Marea Unire, Petre Ţuţea şi gândirea esenţială, Înapoi la Dante, Vintilă Horia, *Ţiganiada* arcadiană, Mărturie din diaspora asupra istoriei, Basarab Nicolescu: Poezia teoremică, Poezia plânsului arheic, O „contraistorie" a literaturii române ş.a.

Dar, dacă ar fi să atragem şi mai mult atenţia asupra volumului, am cita fraza cu care încheie – deschizând totodată – cuvântul introductiv: „…să punem în balanţă, în dublu referenţial, necesitatea *revizuirilor critice*, întotdeauna ontoestetice, prin raportare la *revizionismul criticist,* atins de maladiile ideologice ale postmodernităţii." (p. 7)

Cu alte cuvinte – primatul esteticului asupra ideologicului!

Se cuvine insistat aşadar, pentru cititorul (mai mult sau mai puţin) familiarizat cu vasta operă de critic şi istoric literar a lui Theodor Codreanu, că – direct sau subiacent – aceasta este o pledoarie pentru *revizuirile* în cheie estetică şi o combatere totodată a *revizionismului*, „moda" impusă de „oportuniştii culturali" (în terminologia preluată de la scriitorul N. Breban), o combatere a *mistificatorilor impostori,* de fapt.

Şi astfel, cu *ştiinţă* şi *artă*, cărturarul de cea mai înaltă clasă, Th. Codreanu, de curând membru de onoare al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, cu argumente ştiinţifice şi estetice, demontează falsul şi impostura ascunse sub „masca *adevărului"*.

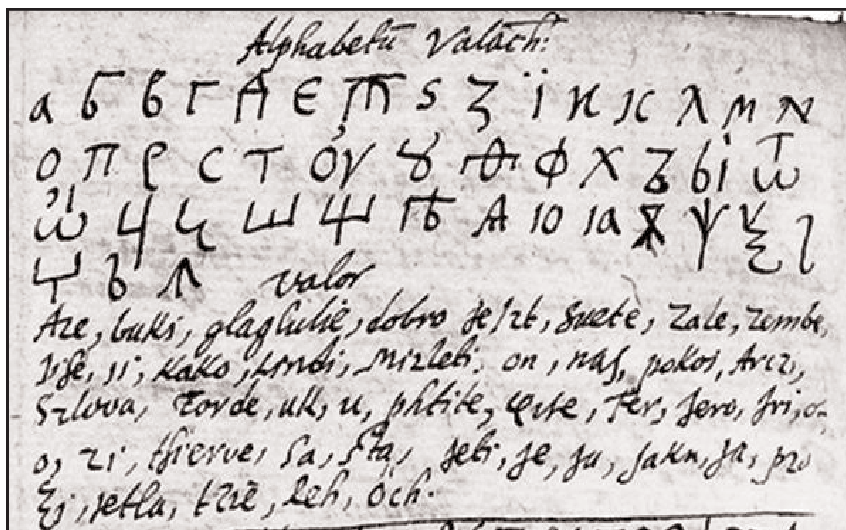

Istoria de lângă noi

Atestarea alfabetului valah

Ştefan STAREŢU

Recent, în urma unei analize a unei lucrări publicate în anul 2021, am avut surpriza să identific consemnarea existenţei *alfabetului valah* (Istvan Vasary, *A Szekely Iras Emlekei – Corpus Monumentorum Alphabeto Siculico Exaratorum* (CMASE), Bolcseszettudomanyi Kutatokozpont, Budapest, 2021, p. 502).

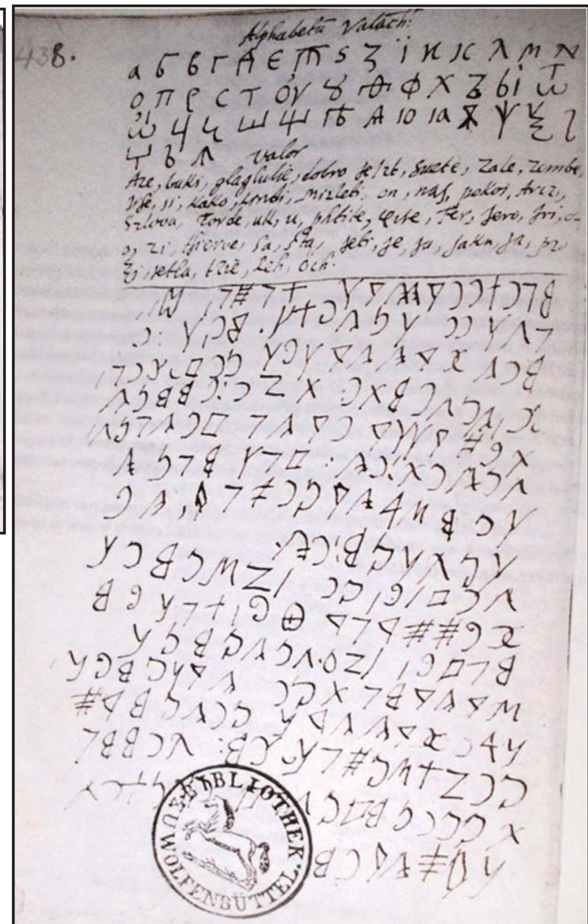
Conform datelor cunoscute până în prezent, există în zona noastră de interes referiri la alfabetul latin şi alfabetul chirilic, precum şi la un presupus alfabet vlah sau valah, dar niciodată consemnat ca atare, ci doar cumva reconstituit, alfabet de importanţă pentru utilizarea curentă.

Acest document, datat în jurul anului 1600, consemnează în clar alfabetul valah: *Alphabetu Valach.* Acesta are pe lângă literele alfabetului chirilic şi litere specifice, cum este cea pentru sunetul gi, folosite în documente numai în zonele balcano-nord dunărene (Ţara Românească, Moldova, Transilvania şi Serbia) şi niciodată în zona de influenţă a Rusiei.

Alfabetul propriu-zis este urmat de exemplificarea utilizării mai multor litere la câte un cuvânt, cuvinte scrise de mână în alfabetul latin, printre primele cuvinte scrise de mână în limba română cunoscute până în prezent (*Tatăl Nostru* transcris cu litere latine de Luca Stroici, în ortografie polonă şi italiană, este datat la 1593, iar *Fragmentul Todorescu*, datat la 1573, este tipărit şi scris cu ortografie maghiară: https://cersipamantromanesc.wordpress.com/2020/09/04/primele-scrieri-cu-alfabet-latin-in-limba-romana/). Foarte interesant este că aceste cuvinte sunt atât specifice strict limbii române, cum sunt *zi, ochi,* cât şi limbii slavo-sârbe: *glaglulie, dobro.*

Documentul, este precizat prin stampila respectivă, aparţine sau cel puţin a aparţinut o perioadă Bibliotecii *Zu Wolfenbuttel.*

Evident că această prezentare succintă necesită o aprofundare, care se va face în perioada următoare.

Omul iluminat de ştiinţă se va îndrepta spre un alt fel de trăire. Din imnul născut ca un „Cânt de război pentru armata Rinului", devenit simbol naţional al Franţei republicane, lipseşte invocaţia către Dumnezeu. Secularizarea, ca o golire de sacru, va fi emancipat latura materială, după care mulţimile tânjiseră şi, în sfârşit, formal, îşi dobândiseră demnitatea refuzată: libertate, egalitate şi fraternitate. Numai asumarea libertăţii, fără descifrarea raportului corect între sacru şi profan, în toiul revoluţiei, va conduce la marea vărsare de sânge. Spiritul cartezian al liberalismului republican va face din Patrie spaţiul locuit de naţiune. Apoi, prin *drepturile omului*, tocmai câştigate, toţi cetăţenii, independent de etnie, vor fi recunoscuţi copii ai patriei, având cetăţenia cu conotaţia etnică a majoritarilor, ori a statului colonizator. Marile metropole coloniale ştiau să se aşeze în lumea materială. Naţiunea, statul naţional, devin concepte juridice şi îşi vor promova noile simboluri. Filosofia trăirii popoarelor, devenite naţiuni, îşi are planurile emancipării naţiunilor din chinga imperiilor şi formele de luptă. Simbolurile capătă conotaţii noi şi altă utilitate. Naţiunea este valoarea supremă, îşi are secolul ei de aur, secolul al XIX-lea. În ritualurile, ceremoniile de altă dată, noile simboluri intră în scenă, solemn, exprimând noua forţă pe care omul nou o degajă în lupta sa cu… natura. Aceea pe care panteismul filosofilor o identificaseră cu Dumnezeu. Să ne amintim doar de seceră şi ciocan şi să observăm că omul uzurpase în scena vieţii pe făcătorul cerului şi al pământului, adică pe Dumnezeu şi-L va fi înlocuit cu forţa creatoare a Omului (aici muncitor şi ţăran).

În balansul (vezi restauraţiile) între Monarhie şi Republică vedem şi binomul sacru-profan. În părţile noastre româneşti (valahe), din Răsăritul Europei, până la sfârşitul secolului al XIX-lea într-un protectorat al imperiilor, dar sub suzeranitate otomană şi într-o obedienţă confesională patriarhiei creştin-ortodoxe din afara ţării, trăirea celor sacre a fost încurajată întru supunere oarbă („capul plecat sabia nu-l taie!"). Politica imperială, urmărind întotdeauna spolierea celor materiale din ţările supuse, încuraja diversitatea confesională (*divide et impera*!). Şi postmodern se susţine sloganul cu *valoarea* diversităţii într-o… *uniune de state*, în care se cedează, în favoarea centralizării, parte din suveranitate („unitate în diversitate"). Linia creştinismului răsăritean a rămas consecvent ortodoxă. Oare cum ar fi putut coabita sultanii cu universalismul romano-catolic? O redută creştină, Muntele Athos, tolerată de Imperiul Otoman, numita Grădină a Maicii Domnului îşi va fi avut patria extinsă şi pe plaiurile româneşti. Formula *România, Grădină a Maicii Domnului* se legitimează, explicit, prin toate daniile făcute de voievozii români şi prin toate mănăstirile româneşti, cu averile lor, închinate Sfântului Munte. Miza acestor fapte fiind, în trăirea românească, nădejdea că Maica Domnului ne va ocroti vieţile şi ţara. Trăirea întru Maica Domnului a românilor este şi azi un fapt de rezistenţă şi neştirbită nădejde.

Valul iluminist al Apusului se va prelinge târziu în Răsăritul imperial şi cu rânduială bisericească centralizată şi stabilă. Epopeea lui Napoleon Bonaparte s-a frânt în 1812 sub zidurile Moscovei şi a fost amânată nepotului învingător, pentru… Războiul Crimeii, după altă revoluţie, general europeană, cea de la 1848. Curentul cel nou al naţiunilor ne-a contaminat atunci, dovadă fiind anul 1848 în care revoluţia va ajunge până la noi, ca extensie estică maximă. Conceptele cele noi ale modernităţii se insinuaseră în *idealurile* unei generaţii luminate de la sursă. Era *semnul trezirii dintr-un somn greu*. O nouă stare de spirit în zorii naţiunilor. O generaţie de aur, cea paşoptistă, se trezise şi propovăduia înnoirea după mersul lumii. *Un răsunet,* apoi o voinţă ne va fi adunat rândurile şi gândurile. Prin 1848, pentru *copiii patriei române* se auzeau peste tot îndemnurile cele noi. La Râmnicu Vâlcea se consemnează, în documente, sfinţirea steagurilor, jurământul pe noua constituţie şi despre intonarea solemnă a unui prea frumos cântec patriotic, *Deşteaptă-te, române!,* cu acest titlu fiind identificat mai târziu cântecul. Autorul lui, Anton Pann (specializat în muzica psaltică), fiind chiar animatorul corului din Zăvoiul vâlcean.

Peste o sută patruzeci şi unu de ani, în 1989, *Deşteaptă-te, române!* devine Imnul Naţional al României. Adunarea constituantă îl va propune în proiectul de constituţie la art. 12, paragraful 3, la capitolul simboluri naţionale. Chemat să-l adopte, prin referendum, imnul este votat de popor şi reconfirmat la revizuirea şi republicarea Constituţiei României din 2003. Forma de guvernământ rămânea republica, iar în preambul se spune că „valorile supreme sunt garantate în spiritul tradiţiilor democratice ale poporului român şi idealurilor Revoluţiei din Decembrie 1989…" Ne punem întrebarea azi: cât de treaz era poporul român în 1989? Cât de conştient era de consecinţele aşa-ziselor *idealuri?* Şi apoi cât de treaz a fost când a aprobat textul unei constituţii cu atâtea ambiguităţi şi dreptul ca un grup de câţiva oameni, cu apartenenţă partizană la culori iute schimbătoare (membrii Curţii Constituţionale!), să prevaleze puterii a milioane de români? Imnul este frumos, trebuie respectat atâta timp cât este adoptat prin lege, dar circumstanţele adoptării lui trebuie corect descifrate, cu atât mai mult cu cât chiar încadrarea în adevărul istoric al evenimentelor din 1989 este tot mai contestată, iar motivaţia schimbării de macaz, fără a contesta aici buna intenţie, nu se susţine prin jaful, corupţia, sărăcia şi nevolnicia puterii politice înscăunate prin atâţia nechemaţi slujind interese obscure, mai mereu personale!

Un simbol naţional, cum este imnul, ar trebui să fie reprezentativ pentru ceea ce exprimă şi să reflecte adevărul unei stări. Toate definiţiile acreditate de diversele dicţionare explicative, mai vechi ori mai noi, confirmă acest lucru. Starea de fapt a perioadei paşoptiste, faţă de cea din 1989, diferă, tocmai prin *idealurile* identificate. *Barbarii de tirani* din 1848 se opuneau unităţii naţionale, afirmării statului modern şi luptei de independenţă. Starea de subdezvoltare a ţărilor române, nerecunoaşterea ca naţiune receptă a românilor din Transilvania, abuzurile ierarhiei bisericeşti străine de neam, impuneau o nouă conştiinţă şi o mobilizare, ca o deşteptare dintr-un somn secular. În 1989 România era deja stat naţional, independent şi cu o foarte bună dezvoltare economică, fără datorii externe, cu o populaţie mai mare ca astăzi. *Barbarii de tirani,* cu excepţia a doar câteva persoane, trăiesc bine mersi printre noi. Un imn naţional dedicat patriei, una ocrotită de-o maică emblematică, într-o vreme când suntem treji, ar trebui, credem noi, să ne insufle acum duhul moralităţii şi al demnităţii, respectul de noi înşine şi ceea ce ni s-a mai spus de marii români, că suntem capabili să ne rezolvăm multe lucruri *prin noi înşine*, fără a ne umili cu mâinile întinse după ajutoare iluzorii.

Imnul naţional, adoptat ca simbol oficial al statelor naţionale, prin secolul al XIX-lea, exprimă, înalt, sonor, cu forţă, bucuria unei izbânzi, îndemnul pentru alte victorii. Cuvânt de ordine, îndemn, rugă, imnul este o constatare în spiritul adevărului şi are legitimitate juridică, el fiind instituit prin voinţă unanimă şi înscris în legea legilor, Constituţia. Imnul intonat, iubire manifestă de ţară, de neam, în ceremonialul public este chiar vocea patriei. Ea trebuie ascultată cu veneraţie şi cu participare afectivă. Cântat de-a împreună, ca pe un imn religios, ne face părtaşi la eveniment, aşa precum în strana din faţa altarelor suntem trăitori ai tainelor în ritualul sfintei tradiţii.

Venind de departe, din vârstele de aur, când oamenii adorau soarele, imnul, psalmul, acatistul, rugăciunea au îmbrăcat hainele moderne, ale poeziei patriotice, ale cântărilor alese aduse simbolurilor instituite noilor puteri (puteri exercitate prin omul din vârful ierarhiilor), care au alungat zeităţile şi i-au limitat şi lui Dumnezeu puterile.

Ne-am închinat întotdeauna puterii supreme înscăunate de… roata istoriei!

Povestea unei statui

Mircea Radu IACOBAN

La mijlocul veacului XVIII se năştea la Tbilisi, în îndepărtata Georgie, dintr-o familie nobilă, **Besarion Zakaria Gabaşvili,** cel care avea să devină poetul Besiki, binecunoscut pentru aventurile sale politice, dar, mai ales, datorită odelor închinate dragostei şi eroismului, în virtutea cărora a primit rangul de cel mai mare poet clasic liric georgian. Avea să moară la Iaşi în 1791. Câteva dintre poemele sale, cum ar fi *Intră în grădina melancoliei, Mierla, Regina Ana, Frumuseţea statuii,* aduceau, odată cu o notă de prospeţime metaforică, muzicalitate şi spontaneitate, câteva remarcabile inovări în versificaţie şi compoziţie. A scris şi satire; mai ales una dintre ele, cea în care acuza trădarea generalului rus Todtleben (care şi-a abandonat aliaţii georgieni înainte de luptă), i-a adus neplăceri şi dizgraţie. Interzis la Tbilisi, se refugiază în regatul Imeretiei, pe al cărui ţar avea să-l reprezinte diplomatic mai târziu la curtea de la Iaşi a feldmareşalului Potemkin. Căsătorit ori nu cu Ecaterina a II-a (istoricii dau credit ambelor ipoteze), Potemkin se bucura de întreg sprijinul împărătesei. Se visa rege al Daciei şi, stabilit pentru aproape trei ani în capitala moldavă, a adus cu el, dimpreună cu rigorile ocupaţiei, o lume diversă, colorată şi deschisă jocurilor spiritului, în care un poet liric se simţea în largul său. Numai că toate au un sfârşit: în acelaşi an 1791 vor muri şi poetul, şi cneazul protector. Unii vorbesc despre ciumă, alţii de maladii mai puţin înspăimântătoare, dar obişnuit fatale în vremea aceea. După ce a fost depus la Mănăstirea ieşeană Golia şi îmbălsămat, Potemkin şi-a început lunga şi ultima călătorie – către cripta ce-l aştepta în catedrala din Herson. Besiki, răposat la Iaşi la 24 ianuarie acelaşi an, şi-a aflat locul de veci în cimitirul Bisericii Sf. Vineri din chiar centrul oraşului. Numai că biserica avea să fie demolată la sfârşitul secolului XIX şi cimitirul, desfiinţat. I s-a păstrat piatra de mormânt, adevărată operă de artă. O vreme a fost depusă în incinta Mănăstirii Golia (ctitorie a lui Vasile Lupu, vizitată şi admirată în 1711 de Petru cel Mare); în cele din urmă, a fost preluată în inventarul Muzeului de Istorie din Palatul Culturii şi ferecată într-un depozit. Iată textul de pe piatră: *În acest mormânt zace Principele Visarion Zaharovici Gabashvilli, care a fost trimis ambasador al Ţarului David pe lângă prea înalta curte împărătească a Rusiei şi a sfârşit aici la Iaşi la 41 de ani, 1791, ianuarie 24. La trecători, cer iertare.*

De aici încolo începe a doua prezenţă ieşeană a poetului georgian, la peste două veacuri după părăsirea acestei lumi. În 1976, profesoara Fanny Djindjihashvilli din Tbilisi, autoare a unei apreciate lucrări dedicate cărturarului umanist Antim Ivireanul şi iniţiatoare a cursului de limbă şi civilizaţie română la Universitatea din Tbilisi (1962), propune Editurii Junimea traducerea poeziilor lui Besiki. Fosta capitală a Moldovei a luat cunoştinţă abia atunci că adăposteşte rămăşiţele unui mare poet clasic georgian din secolul XVIII (piatra de mormânt zăcea de două veacuri în curte la Golia; a fost citită târziu, de către doi cercetători gruzini). Cartea *Oştile tristeţii* a apărut în 1977 (cu o a doua ediţie în 2019). În urmă cu un deceniu, un generos grup privat georgian de iniţiativă s-a oferit să doneze ieşenilor o statuie a poetului şi m-au împuternicit să fac demersurile cuvenite pe lângă autorităţile municipale pentru aprobarea ridicării monumentului – drept care am înaintat primarului cererea privind amplasarea bustului într-un loc din vecinătatea fostului mormânt. Primarii s-au tot schimbat, tratativele au durat aproape 8 ani. În cele din urmă, Primăria a acceptat oferta gruzinilor şi, împreună cu ambasadorul georgian Nikoloz Nikolozişvili, am stabilit locul amplasării, undeva în centrul civic de acum al oraşului. Aş fi vrut ca în soclul monumentului să fie încastrată piatra de mormânt, dar s-a considerat că exponatul trebuie ocrotit într-un spaţiu muzeal – de fapt, într-un depozit închis, unde nu-l vede nimeni (două secole a zăcut afară, în curtea Mănăstirii Golia). Cei doi-trei ani petrecuţi de Besiki la Iaşi echivalează cumva, la scară moldavă desigur, cu răstimpul din secolul anterior în care Petru cel Mare a revoluţionat obiceiurile şi ţinuta boierimii ce gravita în preajma ţarului. O anumită explicabilă reţinere ne-ar determina să respingem ideea că întâia „evropenizare” a iniţiat-o un cneaz moscovit, numai că Potemkin n-a făcut-o în numele şi sub semnul culturii ruse (demnă, de altfel, de toată stima), ci, mai franţuzit decât franţujii, a acţionat în numele Apusului: o fi lucind soarele dinspre răsărit, dar *soirée*-aua lui iubită de la Paris purcede. Petru a tăiat bărbi şi a scurtat caftane prin ucaz; la Iaşi, Potemkin a făcut-o prin puterea pildei personale. Şi câtă vreme boierii moldavi se mai poticneau în anterie şi giubele, cneazul le seducea nevestele şi fiicele, dispreţuindu-le şi înşirând cuceririle pe ditamai răbojul – tot aşa precum avea s-o facă Puşkin, la Chişinău, în veacul ce va să vină. Amantul Ecaterinei a II-a (în câteva scrisori, ţarina îl denumeşte când „soţ”, când „consort”), cam prea rotunjor şi făr-de un ochi, epata cu farmecul inteligenţei speculative, al nonşalanţei şi totalei lipse de prejudecăţi, dar şi prin performanţele sale de alcov, deloc de neglijat într-un Iaşi în care bărbaţii greu se ridicau de la masa de stos şi femeile de pe „tandur”. De altfel, Ecaterina, pe cât de cabalină în înfăţişare, pe atât de pofticioasă întru cele lumeşti, a mărturisit că păstrează replica în ghips a „scârbavnicului mădular” potemkinian. Cu veneraţie, probabil. Înnoirile aduse de cneaz la Iaşi nu vizau prefaceri de substanţă în cârmuirea şi administrarea ţărişoarei, ci numai de faţadă – doar el inventase potemkiniada satelor de carton înşirate pe drumul către Crimeea, spre uimirea şi mulţumirea Ecaterinei (arc peste timp: Potemkin a cucerit Crimeea în 1783, luând-o de la Turci, Putin a recucerit-o în 2014, luând-o de la ucraineni).

Instalat la Iaşi, cneazul ce se visa rege al Daciei a uitat să mai şi plece, aducând în casele Cantacuzino-Ghica şi-n împrejurimi o adevărată curte imperială, cu fast nemaivăzut în Moldova. Aici erau trimişi reprezentanţii diplomatici ai ţărilor europene şi neeuropene; practic, parte din Ministerul de Externe al Rusiei funcţiona la Iaşi. Balurile, banchetele, festivităţile, sindrofiile se ţineau lanţ, toaletele erau aduse de la Paris, lampioanele de la Viena; seară de seară concerta orchestra curţii, dublată de formaţii muzicale venite de pretutindeni. Într-un cuvânt, glodosul Iaşi s-a pricopsit cu o sclipitoare oază a negrijii, pompei şi răsfăţului. N-am informaţii despre scrierile poetului în perioada ieşeană, nici despre isprăvile lui amoroase, dar, cunoscându-i antecedentele şi ţinând seama de faima „ţarului” Potemkin, reputat cuceritor de neveste ale ambasadorilor, putem bănui că Besiki şi-a susurat cu destul succes versurile la urechile încântate ale asistenţei feminine. Altfel, la Iaşi, nicio înnoire de profunzime şi de esenţă, totul fiind total rupt de tristele realităţi ale Moldovei ocupate de ruşi, cârmuită de grecii fanarioţi şi închinată turcilor. Ne-am ales cu „chilirea” pe cât de benefică, pe atât de ridicolă a personajelor tip Bârzoi ot Bârzoieni, dar şi cu apariţia Chiriţelor moldave de mai târziu şi a chiriţismului ca fenomen însoţitor în tentativele de adaptare la „modul de viaţă european”. Besiki se simţea în largul lui: Potemkin (care şi-a adus din Rusia până şi mobila personală!) a întemeiat o mică bibliotecă, a scos, în tipografia armatei, cel dintâi ziar din spaţiul românesc, *Courier de Moldavie* (adevărat, cu titlul scris incorect, fără cel de-al doilea *r* din *Courrier*), ba chiar a anunţat că în urbea de pe Bahlui urmează să se tipărească opera lui Tacitus. În programul seratelor figurau şi momente poetice; cu siguranţă, Besiki n-a lipsit dintre recitatori. O ambianţă stimulatoare pentru poetul georgian, publicat şi el la Iaşi, dar... două secole mai târziu (*Oştile tristeţii* aveau să apară întâia oară la Junimea în 1977). După înmormântarea de la Galaţi a principelui Würtenberg, când Potemkin a greşit trăsura, urcându-se în cea care adusese mortul, cneazul s-a încredinţat că atunci şi acolo a luat boala „morboasă”. Avea să-şi dea duhul în acelaşi an cu Gabaşvili, tocmai când se hotărâse să părăsească Iaşul. Depus mai întâi la Golia, a avut parte de *mare ţeremonie* care *nu s-a mai văzut pe lume.* Din câte se pare, l-a răpus malaria. Aceleaşi „friguri” l-au ucis, la numai 41 de ani, în 1791, şi pe Gabaşvili. Inscripţia în gruzina veche de pe piatra de mormânt se încheie umil cu ruga *la trecători, cer iertare*. Casa ce a găzduit curtea lui Potemkin avea să-l mai ţină apoi în ospeţie pe eteristul Ipsilanti, a slujit ca prim sediu al Universităţii lui Cuza şi l-a avut printre slujbaşii ce au trudit între zidurile sale pe bibliotecarul Eminescu. Cât despre statuia lui Besiki… Georgienii au iniţiat o colectă internaţională, au strâns repede suma, au comandat bustul unuia dintre cei mai cunoscuţi sculptori din Tbilisi, Maisuradze, şi, în primăvara lui 2016, statuia şi-a început lunga călătorie spre Moldova, pe ultima porţiune a rutei fiind adusă cu vaporul de la Baku la Constanţa.

Când totul părea lămurit şi rezolvat, a apărut piedică după piedică. Prima surpriză: mi s-a părut firesc să-i împărtăşesc bucuria apropiatei dezveliri a bustului unuia dintre amicii pe care credeam că-i am în Georgia, actorul şi profesorul G. Dolidze. Prin anii ´70 el a tradus în georgiană şi s-a editat la Tbilisi piesa mea *Sâmbătă la Veritas.* I-am trimis (cine m-a pus?) o fotografie a bustului în gips aflat în atelierul sculptorului. Primesc imediat o scrisoare de felicitare (*este o manifestare adevărată a unei lungi şi solide prietenii între popoarele noastre*), urmată şi de o somaţie ciudată: nu cumva să se aşeze o astfel de statuie la Iaşi, fiindcă sculptura nu seamănă deloc cu Gabaşvili, iar îmbrăcămintea poetului nu-i conformă cu tradiţia georgiană. Chestiunea cu ţinuta vestimentară e de tot simplă: Besiki era ambasador pe lângă curtea Rusiei de la Iaşi a franţuzitului Potemkin, unde era cvasi-obligatorie garderoba europeană; n-avea cum să poarte costum naţional gruzin, după cum ambasadorul României nu s-ar putea înfăţişa la Élysée în iţari. Dar dacă asemănare nu e, nimic nu e (chit că mari monumente ale lumii n-aduc la chip cu personajul întruchipat – vezi cazul statuii lui Ştefan cel Mare de la Iaşi, operă a reputatului sculptor francez Frémiet). Golidze se agită şi insistă în dreapta şi în stânga: *opriţi aşezarea bustului! Nu este doar rugămintea mea personală – azi întreaga presă şi internetul din Georgia au obiecţii în legătură cu acest bust care este cu adevărat comic. Mă bazez pe înţelepciunea voastră, drag coleg.* După ameninţarea cu internetul, amicul de la Tbilisi iniţiază o scrisoare de protest, obţine vreo zece prestigioase semnături georgiene (academicieni, sculptori, scriitori, ba chiar şi a unuia dintre presupuşii urmaşi ai poetului) şi o adresează atât primarului municipiului Iaşi, cât şi ambasadorului Georgiei la Bucureşti. Fireşte, după astfel de avertizare, ambele foruri dau înapoi şi dezvelirea bustului se amână *sine die* – doi ani de zile a rămas închis într-o magazie a municipalităţii. Întreb în dreapta, întreb în stânga, şi aflu că, actor de meserie, venerabilul Golidze (84 de ani), care a jucat cândva rolul lui Gabaşvili în teatrul georgian sovietic, şi-l doreşte, probabil, aşa cum îşi aminteşte că l-a creat în tinereţe. Pe de altă parte, mi se spune „pe surse” gruzine, că, de fapt, niciunul dintre semnatarii scrisorii n-a văzut bustul, iar câţiva declară că nici n-au semnat misiva contestatară.

→

Istoria de lângă noi

Originea românilor (XVI)

Faima geto-dacilor

Dan D. FARCAŞ

Secole de-a rândul, după ocuparea romană a Daciei, prestigiul regatului lui Burebista şi Decebal a fost imens, mai ales în Europa rămasă în afara Imperiului Roman, astfel că multe seminţii au pretins că ar fi continuatorii Daciei sau că sunt de obârşie dacă.

Au existat chiar şi împăraţi romani care şi-au afirmat originea dacică. După spusele lui Lactantius, unul dintre aceştia, împăratul Galeriu (305–311), născut în „Dacia Ripensis", în zona Timocului, s-ar fi declarat chiar duşman al numelui „roman", propunând ca imperiul să se numească nu roman ci „Imperiul Dac", spre oroarea patricienilor şi senatorilor de la Roma. Se mai spune că Galeriu ar fi tratat cetăţenii romani cu o cruzime exemplară, aşa cum cuceritorii îi tratează pe cuceriţi, ca revanşă pentru tratamentul pe care Traian l-a aplicat, cu două secole înainte, dacilor.

Faima dacilor s-a prelungit până în Evul Mediu. Danezii susţineau, într-un document din secolul al XI-lea, că ei se numeau înainte daci. Într-un alt text medieval autorul foloseşte „limba dacă" în loc de „limba daneză". Ana Comnena (1083–1153) în *Alexiada* foloseşte în cinci locuri termenul de „daci" în loc de vlahi, referindu-se, de pildă, la colaborarea acestora cu cumanii, dar şi numele de „Dacia" pentru actualul teritoriu al ţării noastre. Este un semn al unei arhaizări voite a etnonimelor şi toponimelor, dar şi persistenţa amintirii regatelor daco-gete.

Chiar şi azi, există discuţii în jurul asemănării cuvintelor: daci – dutch (olandezi) – deutsch (germani), ori buri (olandezi) – buri (trib geto-dac din Oltenia).

Mai mulţi autori antici şi medievali timpurii, voit sau întâmplător, i-au confundat pe geţi cu goţii. Primul care a utilizat etnonimul „get" ca sinonim pentru „got" a fost împăratul filosof Iulian Apostatul (361–363 AD). La sfârşitul secolului al IV-lea AD, Claudian, poet de curte al împăratului Honorius şi al patricianului Stilicho, foloseşte etnonimul *getae* pentru a se referi la vizigoţi. La fel a procedat Orosius Paulus (c. 375/385 – c. 420 AD), teolog iberic de origine gotă. Apoi, pe parcursul secolelor V şi VI, mai mulţi istorici (Marcellinus Comes, Ioan Lydus, Isidor de Sevilla, Procopius de Cezareea) au folosit şi ei etnonimul „geţi" pentru a denumi populaţiile care invadau Imperiul Roman de Răsărit (goţi, gepizi, kutriguri, slavi). De exemplu, în cea de-a treia carte din *Istoria războaielor,* Procopius scrie: „Au fost multe naţiuni gotice în vremurile anterioare, la fel ca şi în prezent. [...] În cele mai vechi timpuri, [...] au existat şi unii care au numit aceste naţiuni getice."

Dar confuzia geţi-goţi a cunoscut o răspândire largă mai ales prin istoricii Casiodor şi Iordanes. Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus Senator, pe scurt Casiodor (c. 487 – c. 583), a fost un om politic şi scriitor roman, oficial important la curtea lui Teodoric cel Mare, care, aşa cum am menţionat în episodul anterior, cucerise toată Italia, între 488-493, organizând aici un regat ostrogot cu capitala la Ravenna. Un obiectiv al scrierilor lui Casiodor ar fi fost să ofere un trecut glorios clasei conducătoare gotice, ca replică la istoriile despre trecutul familiilor senatoriale romane. El a scris, în acest scop, o istorie despre originea şi istoria poporului gotic, în 12 volume, lucrare astăzi pierdută. În ea se prezenta o genealogie fictivă a lui Teodoric şi o istorie ficţională a goţilor.

Iordanes a fost un istoric got romanizat, originar din Moesia, care a scris, în latina târzie, în anul 551 sau la scurt timp după aceea, cartea intitulată *De origine actibusque getarum* (*Originea şi faptele geţilor*), pe scurt *Getica*. În ciuda numelui, cartea tratează istoria goţilor, o istorie care se vrea de peste 2000 de ani şi include şi capitole din istoria geto-dacilor.

În prefaţa la *Getica*, Iordanes scrie că sursa principală pe care s-a bazat este cartea lui Casiodor, pe care a putut-o împrumuta dintr-o bibliotecă. Ca fost notar al unui *magister militum* gotic, Iordanes ar fi fost în măsură să cunoască tradiţiile referitoare la popoarele gotice, fără să se bazeze neapărat pe altcineva. Dar textul nu conţine dovezi în acest sens.

***Getica* începe cu o discuţie** despre o insulă mare numită Scandza (Gotland?), în dreptul vărsării râului Vistula şi care fusese descrisă de scriitorii Claudius Ptolemeu şi Pomponius Mela. Iordanes raportează că această insulă este casa originală a multor popoare diferite, inclusiv a goţilor. De aici, la un moment dat (cam pe la 1500 BC dacă acceptăm cronologia autorului) „geţii" ar fi migrat, sub conducerea unui rege pe nume Berig, cu trei corăbii, de la Scandza la Gothescandza.

Apoi, în relatarea lui Iordanes (sau Casiodor?), rege al goţilor a devenit Zalmoxis, acelaşi pe care Herodot îl descrie ca pe un semizeu get, iar ulterior numeroşi autori îl consideră chiar cea mai importantă zeitate daco-getică. Dar mitologia gotică/getică a lui Iordanes relatează şi modul în care acest neam a jefuit „Troia şi Ilium" imediat după ce aşezarea şi-a revenit oarecum după războiul condus de Agamemnon. De asemenea, cartea povesteşte că goţii s-au războit chiar şi cu egiptenii. *Getica* include şi capitole din istoria geto-dacilor, Iordanes declarând că geţii sunt la fel ca goţii, asumându-şi mărturia anterioară în acest sens a lui Orosius.

Partea mai puţin fictivă a lucrării lui Iordanes începe atunci când goţii întâlnesc forţele militare romane în secolul al III-lea AD. Cartea se încheie cu înfrângerea goţilor de către generalul bizantin Belisarius, eveniment recent pe vremea lui Iordanes.

Getica este principala sursă scrisă pentru istoria timpurie a goţilor. Dar datorită confuziei geţi-goţi, faptele şi istoria daco-geţilor au pătruns în cărţile de istorie ale unor popoare germanice. De pildă, în *Cartea eroilor naţiunii germane* a profesorului de origine elveţiană Heinrich Pantaleonis (1522–1595), regii daci sunt prezentaţi ca fiind regi goţi.

Un efect al confuziei a ajuns şi în peninsula iberică. Vizigoţii, în anul 410 au jefuit Roma şi cu ocazia asta s-a scris că regele lor Alaric (care se prezenta drept get), ar fi afirmat că l-a răzbunat astfel pe Decebal. În cele din urmă, vizigoţii au migrat în Spania, unde au întemeiat un regat vizigot, deşi formau o mică minoritate în rândul unei populaţii hispano-romane mult mai mari, fiind aproximativ 200.000 din 6.000.000. În Spania medievală şi chiar şi în cea modernă, se credea că vizigoţii sunt progenitorii nobilimii spaniole. Nobilul vizigot Pelagius (c. 685–737), care a fondat Regatul Asturiei în 718 şi a început Reconquista în bătălia de la Covadonga, este considerat un erou naţional şi primul monarh al ţării.

Alexandru Busuioceanu (1896–1961) a fost un critic de artă, critic literar, diplomat, eseist, istoric, pedagog, poet, scriitor şi traducător român, care a trăit în Spania din anul 1942 până la moarte. În cartea sa *Zamolxis sau mitul dacic în istoria şi legendele spaniole,* remarca faptul că regii (de origine vizigotă) din Spania Evului Mediu se pretindeau coborâtori din principi daci, respectiv că în legende spaniole se întâlnesc numele dacice ale lui Zamolxis, Deceneu, Decebal ş.a.

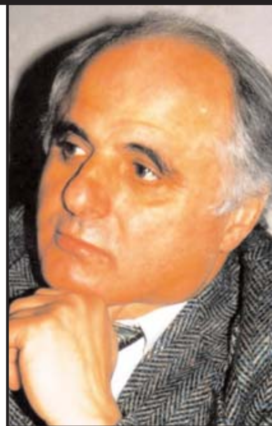
Să fie oare de vină, în relaţia geţi-goţi, doar o confuzie de nume şi inventarea unui trecut fabulos? Popoarele geto-dac şi cel al goţilor erau evident diferite. Limbile lor aparţin unor ramuri separate şi destul de depărtate ale familiei indo-europene. Dar nu uităm că dacii liberi, mai ales carpii, au avut o lungă perioadă de colaborare militară cu goţii. Şi mai ştim că istoria veche nu menţionează decât clasele conducătoare care, aşa cum am văzut, nu erau totdeauna perfect asimilate în populaţia pe care o controlau. Iar în cazul oricărei alianţe militare, pentru a le face durabile, o cutumă des uzitată, chiar până în zilele noastre, era cea a încuscririlor – căsătoriile între copiii şefilor în cauză. Această metodă a avut şi un efect colateral. Orice urmaş avea patru bunici, opt străbunici ş.a.m.d., în progresie geometrică, dintre care se putea scoate în evidenţă, la nevoie, strămoşul cel mai faimos. Aceasta putea fi o cale prin care, secole de-a rândul, în mai multe locuri din Europa, au răsărit războinici care chiar erau urmaşi (fie şi parţiali) ai dacilor dacă nu chiar ai regilor daci. (Va urma.)

Cireaşa de pe tort: primesc „spre ştiinţă" copia unei contra-scrisori adresate primarului Iaşului şi ambasadorului de la Bucureşti, în numele conducerii Uniunii Artiştilor Plastici din Georgia, de către preşedintele UAPG, B. Nutzubidze: „Bustul remarcabilului poet georgian Besiki, realizat de sculptorul Maisuradze, se bazează pe o analiză profundă a artei georgiene, atât vechi, cât şi moderne. Sculptorul a izbutit un demers inspirat, ce asigură înţelegerea creatoare, spectaculoasă şi, totodată, plină de mister, a sarcinii spirituale tradiţionale, detectând trăsături specifice, caracteristice sculpturii georgiene. David Maisuradze reuşeşte, prin lucrarea sa remarcabilă, să lege fenomenul cultural al trecutului de arta modernă a prezentului. Besiki (Besarion Gabaşvili), al cărui portret nu s-a păstrat până în vremurile noastre, a fost în primul rând poet, cu o mare şi rafinată educaţie şi cultură, precum şi un bun diplomat. Sunt trăsăturile pe care sculptorul s-a străduit (şi a izbutit) să le sugereze perfect în creaţia sa plastică. Ar fi o mare bucurie pentru noi dacă această minunată sculptură va fi amplasată în municipiul Iaşi, proiectul constituindu-se într-o nouă expresie a prieteniei dintre popoarele noastre. Cu respect, Conducerea uniunii artiştilor plastici din Georgia, preşedinte B. Nutzubidze" Care va să zică, de astă dată avem de-a face cu punctul de vedere oficial cel mai autorizat şi mai prestigios cu putinţă. Iar menţiunea din scrisoarea plasticienilor georgieni trimite în ridicol tot demersul lui Golidze: …Gabaşvili, *al cărui portret nu s-a păstrat până în zilele noastre*… Aşadar, nimeni nu ştie care era înfăţişarea poetului, dar bustului i se contestă… asemănarea! De unde se vede că pretutindeni în lumea largă poţi afla protestatari de profesie, alături de amatori dispuşi să semneze cu ochii închişi indignate scrisori contestatare, doar-doar or fi luaţi în seamă!

Iaşi, 24 ianuarie 2019. Fanfara militară a intonat imnurile Georgiei şi României la dezvelirea bustului lui Besarion Gabaşvili, scriitorul înmormântat la Iaşi în urmă cu peste 230 de ani. A participat şi o numeroasă delegaţie din ţara caucaziană, condusă de ambasadorul Nikoloz Nikolozişvili, printre oaspeţi numărându-se primarul oraşului Kutaisi, Giorgi Tchigvaria, Isko Daseni, preşedintele Grupului Parlamentar de Prietenie Georgia-România, alte înalte personalităţi – şi, desigur, oficialităţile ieşene. S-au desfăşurat lucrările unui *Simpozion Gabaşvili.* La Biserica Bărboi s-a ţinut o slujbă de pomenire. În decembrie anul acesta, la Tbilisi se va marca Centenarul naşterii universitarei Fanny Djindjihashvili, regretata traducătoare a *Oştilor tristeţii* şi fondatoarea, în 1962, a *Cursului de civilizaţie română* la Universitatea din Tbilisi.

Chestiunea Dunării în concepţia lui Eminescu (II)

Tudor NEDELCEA

Eminescu acordă dreptate deplină lui Kogălniceanu în conflictul acestuia cu şovăiala şi lipsa de celeritate a guvernului. Miniştrii noştri plenipotenţiari sunt derutaţi, astfel încât, constată Eminescu, ei „simt numai că Austria câştigă teren; că pe ei nici-i crede cineva, nici-i ia în serios", citându-l din nou pe Kogălniceanu care manifesta „un dureros scepticism în privinţa hotărârii guvernului nostru de-a apăra Dunărea în contra pretenţurilor cabinetului din Viena". „De ce această nehotărâre, această duplicitate, această tăcere?" [...] De ce dar toate întârzierile, toată neclaritatea, tot şiretlicul, toată simularea de a pipăi pulsul puterilor? De ce?, se întreabă revoltat Eminescu.

După o pertinentă cercetare a broşurii lui Kogălniceanu, *Cestiunea Dunării,* Eminescu pune în antiteză poziţia lui Kogălniceanu în privinţa politicii externe a guvernului liberal („Fără îndoială, buna dreptate, bunul-simţ, claritatea de vederi e de partea sa") faţă de cea oficială, a guvernului („nehotărârea, bizantinismul, *şiretlicul prost* – sublinierea lui Eminescu, n.n.)".

Problematica chestiunii Dunării, devenită europeană, este abordată în continuare, Eminescu punând o problemă de principiu şi de drept european: „Până unde Europa are dreptul de-a mărgini suveranitatea unui stat independent şi din ce precedente poate deduce *îndreptăţirea* de-a crea *uneia* (sublinierea lui Eminescu, n.n.) dintre puteri o poziţie precumpănitoare". (*Timpul*, VII, nr. 91, 27 aprilie 1882, p. 1)

La sesizarea ziarului austriac *Bucarester Tagblatt* cum că Austria „are mari interese pe Dunărea de Jos", Eminescu dă o replică pe măsură: „Le-a fi având, n-o tăgăduim, dar nicicând un *interes* nu e *un titlu de drept* (sublinierea lui Eminescu, n.n.). Dacă s-ar admite teoria ca un interes e totodată un drept, am putea susţine că noi românii avem cele mai mari interese în Ardeal", unde, „o jumătate a poporului românesc e ţinută în condiţii de inferioritate naţională de către maghiari." Ca atare, Eminescu respinge cu argumente pretenţiile Vienei de a avea un regim preferenţial în Comisia Europeană a Dunării.

În numărul următor al ziarului *Timpul* (VII, nr. 93, 29 aprilie 1882, p. 1), Eminescu îşi justifică punctul de vedere în privinţa componenţei Comisiei Europene a Dunării, bazat pe motive economice şi naţionale, făcând precizarea, în cunoştinţă de cauză, că „Interesele cele mari pe care Austro-Ungaria le invocă ca un fel de titlu de drept împotriva noastră nu sunt toate şi în complexul lor armonice cu interesele poporului nostru propriu". Fiind independenţi din punct de vedere politic, „nu credem ca cineva să ne poate contesta dreptul de-a regula prin tratate nouă de negoţ politica noastră economică aşa cum vom crede de cuviinţă şi a apăra, pe cât putinţă este şi întrucât e practic şi folositor, propria noastră activitate industrială". Şi în acest context, el pune problema necesităţii industrializării ţării spre a crea şi o independenţă economică, iar „axiomul cum că am fi o ţară exclusiv agricolă şi condamnată de-a rămânea agricolă s-a învechit în vederea tuturor".

„Pipăind pulsul puterilor" occidentale, bazat pe dezbaterile parlamentare româneşti, pe informaţiile din presa europeană, Eminescu dă dovadă de un matur simţ diplomatic şi politic, citând chiar oficiosul liberal *Românul* (aflat într-o permanentă şi benefică polemică), care recunoaşte admiterea de către guvernul liberal a Austriei în Comisiunea Mixtă şi chiar prezidarea acesteia, criticând dur duplicitatea guvernului român, care înseamnă „izolarea completă a României". (*Timpul,* VIII, nr. 31, 10 februarie 1883, p. 1) Şi celelalte ziare româneşti (*Binele public, Naţiunea, Pactul social*) considerau justificate acuzaţiile aduse de Eminescu guvernului.

Izolarea României în diplomaţia europeană datorată duplicităţii guvernamentale este dovedită de Conferinţa de la Londra consacrată problemei dunărene: „În adevăr, multă minte i-a trebuit guvernului nostru pentru a dezinteresa pe toate puterile în cestiunea Dunării şi a da puternicei Austrie o ocazie atât de frumoasă de a juca pe generoasa biruitoare. Înadins să fi căutat cineva să facă lucrurile atât de rău, nu s-ajungea la un rezultat aşa de faimos ca cel obţinut la Conferinţă." (*Timpul,* VIII, nr. 32, 11 februarie 1883, p. 1) Oamenii noştri din ţară, care au spus adevărul şi au susţinut interesele naţionale, precum Callimaki-Catargi care a fost ameninţat cu dare în judecată şi moare de supărare, iar M. Kogălniceanu „bolnav şi bătrân, reîntinereşte în culmea vieţii sale pentru a apăra Dunărea, mişcătoarea pavăză de argint a neatârnării noastre străvechi, a căreia pierdere totdeauna robie a însemnat".

Duplicitatea, iresponsabilitatea morală şi incorectă a guvernului într-o asemenea problemă de interes naţional nu poate duce la nicio alianţă cu opoziţia spre a salva aparenţele oficiale în urma participării lamentabile a României la Conferinţa de la Londra consacrată problemei Dunării. Propunerea a venit din partea ziarului *L'Independance roumaine.* Nu poţi susţine un asemenea guvern, opinează Eminescu: „Ştim noi sigur, ştim pozitiv ceea ce vrea sau nu vrea guvernul nostru? Nu ştim nimic." (*Timpul,* VIII, nr. 45, 26 februarie 1883, p. 1)

Eminescu aşeza înaintea întregii problematici de politică internă şi externă a statului român câştigarea independenţei economice după cea politică, cucerită pe câmpurile de luptă, obligativitatea decidenţilor politici români de a asigura o independenţă deplină. În acest sens, el apelează şi la sursele externe, la presa europeană care, de cele mai multe ori, arată adevărul, cum, de pildă, este ziarul omolog din Franţa *Le Temps,* un organ de publicitate care „arareori ne-a vorbit atât de îngheţat" despre interesele statelor europene faţă de noi. Acest ziar scrie – rezumă Eminescu – „cum după căderea Imperiului Otoman, principatele dunărene fără excepţie, departe de-a deveni independente în mod absolut, au căzut din contra în sfera de atracţiune a marilor rivali care-şi dispută dominaţiunea în Orient şi că nu fac decât să oscileze când într-o parte când într-alta, pân-în momentul fatal în care cei doi rivali vor ajunge să se-ncaiere, moment în care şi aceste ţări vor fi puse în alternativa sau de-a-şi alege stăpân, sau de-a fi nimicite în marea izbire. Realitatea – continuă Eminescu rezumarea articolului din ziarul francez – departe de-a dezminţi maniera de-a vedea a ziarului francez, o confirmă pe zi ce trece". (*Timpul,* VI, nr. 258, 18/30 noiembrie 1880, p. 1)

Chestiunea Dunării fiind de interes european (politic, economic şi strategic), se cere a fi rezolvată în interesul tuturor ţărilor europene, în general, a celor riverane în mod special. „În adevăr, numai interesarea tuturor puterilor apusene pentru libertatea absolută de navigaţiune este mijlocul de-a înlătura până la un punct oarecare rivalitatea politică şi economică ce există de atâta timp între două mari puteri, Rusia şi Austro-Ungaria, atât pe ţărmii Dunării, cât şi în privirea dezvoltării ulterioare a raporturilor dintre popoarele balcanice". (*Timpul*, VI, nr. 116, 30 mai 1881, p. 1) Eminescu comentează dezbaterile Adunării Deputaţilor din şedinţa din 26 mai 1881 privitoare la chestiunea Dunării şi-şi expune punctul de vedere de păstrare de relaţii cu toate marile puteri europene, care să fie şi în interesul ţărilor riverane („o influenţă legitimă în Orientul European"): „Noi credem că, cu oarecare bunăvoinţă reciprocă, interesele mari ale puterilor şi cele locale ale statelor ţărmurene sunt armonizabile şi că tocmai preponderenţa exclusivă a unora e stricăcioasă unei asemenea armonii".

Peste numai câteva zile (ca dovadă că interesul pentru gurile Dunării nu se diminuase), revine asupra chestiunii, constatând cu îndreptăţire că „cele mai multe din puterile Apusului, având interese de-o importanţă secundară pe malurile Dunării şi văzând în erigerea României în regat o garanţie de pace mai mult prin înlăturarea secularei rivalităţi dintre două mari puteri, s-ar fi golit cu bucurie a recunoaşte micului popor de rasă latină poziţia ce o cereau oamenii lui de stat ca ceva necesar pentru dezvoltarea lui". (*Timpul,* VI, nr. 118, 3 iunie 1881, p. 1) În schimb, alte puteri „care aveau interese economice şi politice la Dunăre de-o ordine superioară", erau tentate să ceară recompense în schimbul recunoaşterii regalităţii române, adică „preponderenţa pe Dunăre", citind din presa vieneză conform căreia „recunoaşterea regalităţii plăteşte cât un anteproiect austriac". De altfel, politica externă a guvernului liberal era în atenţia presei şi oficialităţilor din Viena, I.C. Brătianu fiind privit cu simpatie. Eminescu, ca ziarist independent, surprinde şi carenţele guvernării liberale (semnalate şi de unii liberali), acuzându-i chiar de conspiraţie „cu străinii contra ţării", exemplificând prin afacerea Stroussberg, neimplicarea la tratativele de la Livadia (1876) privind trecerea trupelor ruseşti pe teritoriul ţării noastre, articolul 7 privind încetăţenirea în masă a străinilor şi „în fine Dunărea, iată un lanţ întreg de interese din cele mai vitale ale ţării care se sacrificau numai pentru ca roşii [doar aripa roşie a liberalilor, n.n.] să vie sau să rămână la putere".

Diversitatea de opinii în privinţa politicii externe, cu precădere a chestiunii Dunării, este reluată în numărul următor al *Timpului* (VI, nr. 119, 4 iunie 1881, p. 1); Eminescu comentează cuvântarea lui Gh. Chiţu în Adunarea Deputaţilor din 26 mai 1881, privind problema dunăreană, criticându-şi colegul de guvernare, Vasile Boerescu, care susţinea că fluviul este „al nimănui şi al tuturor". Fostul ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice în guvernul I.C. Brătianu, Gh. Chiţu (care dă curs cererii lui D. Petrino ca Eminescu să fie urmărit penal pentru proasta gestionare a Bibliotecii Centrale din Iaşi, este apreciat de Eminescu pentru apărarea intereselor naţionale, acuzându-l pe V. Boerescu „de-a fi compromis cestiunea Dunării". (*Timpul*, VI, nr. 119, 4 iunie 1881, p. 1)

„D-nii Brătianu-Boerescu au compromis cestiunea Dunării prin făgăduinţele ce-au apucat a le face monarhiei austro-ungare", îşi începe Eminescu articolul din octombrie (*Timpul,* VI, nr. 224, 14 octombrie 1881, p. 1) şi aduce argumente: în Tratatul de la Berlin nu e prevăzută o comisie mixtă, iar Austro-Ungaria nu e stat „ţărmurean" şi deci niciun drept, doar interese, zice Poetul: „Marele interes de-a avea chiar monopolul navigaţiunii pe Dunăre nu constituie *dreptul* (sublinierea lui Eminescu, n.n.) unui asemenea monopol", dovedindu-se un fin cunoscător al istoriei şi diplomaţiei europene: „Demnitatea şi mărimea de rang a unui stat nu poate influenţa nicidecum dreptul statelor mai mici în cestiunea Dunării. Preferinţe, onoruri, titulatură, toate acestea nu constituie un drept", iar „relaţiile între două state pot fi foarte bune, ca şi relaţiile între doi oameni, fie unul oricât de mare, altul oricât de mic, fără ca dreptul unuia să sufere sub pretenţiunile celuilalt".

Eminescu condamnă poziţia duplicitară a guvernului de la Bucureşti, permiţând altor guverne europene să ne trateze aşijderea: „Unele din puteri credeau că rezistenţa României e numai o rezistenţă de comedie, *pro forma*; altele – atrase pe acest teren al concesiilor – au început a face propuneri mediatoare". Interesele naţionale sunt, în concepţia sa, un drept sfânt şi ca atare respinge orice „afacere de precupeţire de hotară. Precupeţii Basarabiei se pregătesc a precupeţi azi Dunărea, mâine cine ştie ce parte a Moldovei ori a Ţării Româneşti". Şi încheie articolul în stilul său caracteristic extrem de actual: „Iată unde ajungem când plebea aceasta din câteşpatru unghiurile lumii îşi arogă dreptul de-a face politică în numele României".

→

Sub crugul Eminescului

Discuţiile purtate în şedinţa din 18 iunie 1881 în privinţa Dunării de către delegaţiile Rusiei, Franţei, Turciei, Italiei, Austro-Ungariei, Angliei, Germaniei, Serbiei, Bulgariei, României sunt comentate cu obiectivitate de Eminescu, stăruind, evident, asupra poziţiei delegatului României, col. Pencovici, care consideră că „supravegherea executării Regulamentului e de competenţa Europei". (*Timpul,* VI, nr. 145, 6-7 iulie 1881, pp. 1-2) Conform principiilor sale, exprimate şi în alte articole, Eminescu contestă pretenţia Imperiului Austro-Ungar de a revendica preşedinţia acestei comisii, precum şi un vot preponderent, imperiul nefiind riveran pe cursul Dunării de Jos. În urma acestor dezbateri, constată Eminescu, „cestiunea regulării navigaţiunii Dunării pare departe de soluţiunea ei şi ceea ce ne miră e cum în administrarea navigaţiunii, România va avea un singur subinspector şi Bulgaria doi".

„Deşi, în cestiunea Dunării, buna dreptate e în partea României într-un mod atât de neîndoios încât ziarele vieneze chiar sunt silite de evidenţă s-o recunoască" (*Timpul,* VI, nr. 235, 20 octombrie 1881, p. 1), totuşi, constată Eminescu, după consultarea presei europene, unele guverne s-au învoit a crea comisia mixtă a Dunării, ceea ce nu era prevăzut nici în Tratatul şi nici în Congresul de la Berlin, atrăgând atenţia acestora că „România este sentinela Dunării, în interesul îndoit al independenţei sale şi al siguranţei Orientului".

Spre a sublinia importanţa chestiunii Dunării, Eminescu face un excurs în istoria poporului român, popor originar din munţi, care „n-a avut contact cu marea şi cu Dunărea decât în epoca sa eroică, în epoca de aur a unui Mircea, a unui Alexandru cel Bun şi Ştefan cel Mare, Domnii stăpânitori de la munte şi pân-la marea cea mare, cum se intitulau ei". (*Timpul,* VI, nr. 242, 6 noiembrie 1881, p. 1) Ulterior, începând cu sec. XV, cetăţile de la Dunăre „au încetat de-a fi româneşti, negoţul nostru a trebuit să dea îndărăt şi să dispară".

Criticarea guvernului în funcţie, pentru duplicitate sau lipsă de combativitate externă, este întrutotul justificată, scoţând în evidenţă unele vicii care au traversat partidele şi timpul, fiind vizibile, din păcate, şi azi: „Interesul pungii şi stomacului câtorva sute de paraziţi bugetari de provenienţă din câteşipatru colţurile lumii determină soarta economică şi politică a poporului românesc. Precum pensiile reversibile şi recompensele naţionale ale patrioţilor cu moţ se iau din fondul nefericiţilor pensionari care au servit câte 30 de ani statul, din fondul văduvei şi orfanului, pentru a garnisi pivniţi patriotice cu vinuri străine, tot astfel rămânerea la puterea şi îngrăşarea sistematică a partidului Gianilor şi Pherekyzilor se face în socoteala viitorului politic şi economic al naţionalităţii române".

Pertinent observator al relaţiilor Imperiului habsburgic/austro-ungar cu românii din Transilvania şi Principate, Eminescu relevă că unul din elementele mărului discordiei îl constituie pretenţia Vienei faţă de problematica Dunării de Jos. „Disentimentele ce pot exista între cabinetul de la Viena şi cel din Bucureşti nu pot constitui elementele unui conflict grav şi durabil" (*Timpul,* VI, nr. 265, 4 decembrie 1881, p. 1), chestiune nerezolvabilă de cele două cabinete, ci de Europa, întrucât „nu atât interesele politice concrete ce se află în joc sunt cauze diferendului suspens în prezent, ci consideraţii de susceptibilitate şi de demnitate". De altfel, în celebra sa conferinţă, *Influenţa austriacă asupra românilor din Principate* (*Convorbiri literare,* X, nr. 5, 1 august 1876, pp. 165-175), susţinută la numai 26 ani (trezind suspiciunea consiliului austriac la Iaşi, care a şi intervenit), Eminescu sesizează condiţiile şi modalităţile prin care capitalul străin pătrunde şi acaparează funcţiile vitale ale tinerei economii româneşti („goluri economice"), prima ţară vizată fiind Austria, care, prin agenţii săi („fără patrie proprie, fără naţionalitate, fără limbă"), menţine tutela imperială. El studiază relaţia centru-periferie metropolă-principate, ca un autentic sociolog.

Comentând dezbaterile Adunării Deputaţilor din 3 decembrie 1881, care a avut ca obiectiv, printre altele, şi chestiunea Dunării, Eminescu face referire şi la mentorul său, Titu Maiorescu, care „tratând cu toată rezerva cuvenită cestiunea Dunării, insistă în discursul său, pe care-l reproducem întreg la vale, asupra punctelor de reorganizare socială şi economică cuprinse în contraproiectul de răspuns al minorităţii [la chestiunea Dunării, n.n.]. Adânca şi concentrata atenţie pe care Adunarea a dat-o cuvintelor sale era întreruptă numai de zgomotoase aplauze." (*Timpul,* VI, nr. 266, 5 decembrie 1881, p. 1)

Poziţia lui Eminescu faţă de chestiunea Dunării este justificată şi fără echivoc. Austro-Ungaria are interese, dar „drepturi nu are şi o dovadă că nu le are e că umblă după ele cu lumânarea şi poate că va găsi din nou ceea ce caută: pricină şi ceartă". (*Timpul,* VII, nr. 40, 21 februarie 1882, p. 1)

Dunărea este a „ţărmurenilor", României i se pot cere sacrificii, dar „sacrificii făcute colectivităţilor puterilor europene, nu uneia din ele. Numai colectivitatea lor prezintă României oarecari siguranţe de neutralitate şi de neatârnare." (*Timpul,* VII, nr. 91, 27 aprilie 1882, p. 1) A ceda doar unei puteri înseamnă „începutul atârnării şi a robiei". Trimiterea se face la Austro-Ungaria care nu respectă „individualitatea noastră etnică", în care „maghiarii pot zilnic călca în picioare o jumătate a poporului românesc".

El recomandă precauţie maximă, din motive politice, economice şi naţionale (*Timpul,* VII, nr. 93, 29 aprilie 1882, p. 1), întrucât „concesiile de natura celor cerute în chestiunea dunăreană nu numai că ating autonomia şi suveranitatea României, dar creează totodată un precedent pentru care alte puteri rivale să pretindă concesii analoage". (*Timpul,* VIII, nr. 31, 10 februarie 1883, p. 1) Referirea este evidentă: Rusia, dar şi la alte ţări europene (Germania, Franţa, Austria, Turcia, Italia), care s-au opus primirii României la Conferinţa de la Londra în problema dunăreană. Era încă o dovadă irefutabilă că marile puteri – de ieri, de azi – nu ţin seama de interesele României.

Eminescu era profund preocupat de soarta tuturor provinciilor româneşti, indiferent sub ce stăpânire se aflau vremelnic, nu numai din punct de vedere geografic, dar şi economic şi strategic. Problematica Dunării o abordează în articolul *Chestiunea Orientului,* încă din iulie 1876, propunând crearea unei *Confederaţii Dunărene* după eliberarea popoarelor balcanice. „Dar care este puterea ce prezintă destule garanţii civilizaţiei europene pentru a fi însărcinată cu protectoratul acestor provinţii?" (*Curierul de Iaşi,* IX, nr. 79, 16 iulie 1876, p. 3) Cum cele două mari puteri care vor să ne „protectoreze" sunt Austria şi Rusia, Eminescu avertizează: „Robia economică a noastră şi a Orientului întreg, supremaţia culturii extrafine din Buda-Pesta şi Viena poate fi visul diplomaţilor de la *Post,* dar exemplul României ar trebui întipărit în mintea popoarelor de peste Dunăre, ar trebui să li se spună că protectoratul Austriei este echivalent cu sărăcia, cu stoarcerea populaţiunilor prin agenţi economici fără patrie şi că acelea n-ar forma decât terenul de nutriţiune al dezvoltatelor sisteme intestinale de la bursa din Viena. În loc de a trăi pentru ele însele, în loc de a forma prin clasele lor pozitive terenul înfloririi unei culturi naţionale, acele clase ar deveni mijlocul de trai pentru o cultură străină, pentru un popor străin, pentru o industrie străină."

Ca atare, *Confederaţia Dunăreană* trebuie să-şi formeze propria sa politică economică şi comercială, care „sub protectoratul său propriu şi al nimănui altcuiva ar conţinea în sine sâmburi de dezvoltare adevărată". Ideile eminesciene despre necesitatea unei independenţe economice după cea politică cucerită pe câmpul de luptă din 1877-1878, „organizarea muncii agricole şi crearea şi apărarea muncii industriale" (*Timpul,* VII, nr. 10, 15 ianuarie 1882, p. 1), despre recunoaşterea dreptului legitim al României ca ţară riverană asupra gurilor Dunării, ca punct strategic, sunt afirmate de la primul său articol până la ultimele.

Sunt idei, dar şi întrebări dure puse politicienilor vremii sale, periculos de actuale şi pentru clasa politică de azi, care înlocuieşte patriotismul (considerat perimat) cu „progresismul", „globalismul" (prost înţeles), Eminescu însuşi fiind considerat „incorect politic".

Peste aproape un veac, Nicolae Ceauşescu (1918-1989) a rezolvat chestiunea Dunării prin realizarea Canalului Dunăre-Marea Neagră, fluviul curgând spre vărsare numai pe teritoriul românesc, astfel încât fostul URSS nu mai putea avea control direct asupra transportului pe Dunăre; azi, gurile Dunării sunt la dispoziţia UE şi NATO.

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Loialitate

Armenuhi Sisyan (Armenia)

Îţi voi fi veşnic credincios,
copacul meu!
Când, într-o bună zi,
noi doi nu vom mai fi,
voi deveni un vers,
iar tu, o pagină
şi ne vom regăsi
la fel de strâns legaţi,
în chip de poezie fi-voi eu,
iar tu, foaia mea dalbă,
îmbrăţişaţi de-a pururi.

Testament

Taras Şevcenko (Ucraina)

Când voi muri,
să mă îngropaţi
la mijloc de întinsă stepă
în Ucraina cea frumoasă

să pot vedea câmpia necuprinsă
Niprul şi stâncile pe mal
– şi să-i ascult
învolburarea!

Când râul va vărsa sângele inamic
din Ucraina în marea cea albastră
atunci am să mă înalţ din brazdă
lăsând în urmă totul şi ajungând
la Domnul, să mă rog...
dar până atunci
refuz să mă închin
cruzimii Dumnezeilor năprasnici.
Să mă îngropaţi şi să vă răsculaţi.

Scăpaţi de aceste lanţuri,
muiaţi a voastră libertate
în sângele duşmanilor turbaţi!
Şi nu uitaţi să beţi în cinstea
biet sufletului meu,

gândind la caldele cuvinte pe care
le-am rostit
în faţa stirpei noastre adunate,
la sânul neamului,
reînviat şi dezrobit.

Noaptea muncesc poeţii

Alda Merini (Italia)

Noaptea muncesc poeţii,
atunci când timpul nu-i apasă,
când amuţeşte toată larma mulţimii
şi când se încheie linşajul orelor.

Poeţii muncesc pe întuneric
ca fluturii de noapte,
ca o privighetoare
cu trilul cel mai dulce, de teamă
să nu îl trezească pe Domnul.

Însă poeţii, cu tăcerea lor,
mai multă zarvă fac
decât o întreagă boltă
aurită de stele.

De vorbă cu profesorul Ioan Scurtu

Rodica LĂZĂRESCU

Am fost un om ambiţios, ordonat şi cu o mare putere de muncă.

– Stimate domnule profesor Ioan Scurtu, într-o definiţie celebră, Albert Einstein numea coincidenţa drept „felul lui Dumnezeu de a rămâne anonim". Să fie o manifestare a divinului „întâmplarea" de a vă fi „ivit în lumină" pe 27 noiembrie 1940, adică taman în ziua când a fost asasinat Nicolae Iorga? Când aţi conştientizat această „coincidenţă"? V-a marcat existenţa/destinul această legătură cu marele istoric?

– Evident, este o pură întâmplare faptul că m-am născut în ziua, luna şi anul în care a murit Nicolae Iorga. Dar poate că „destinul" a hotărât ca eu să-i calc pe urme. În familia mea – ca şi în celelalte familii din Dochia – nu se sărbătorea ziua de naştere, ci ziua numelui, în cazul meu – 7 ianuarie, Sfântul Ioan Botezătorul. „Coincidenţa" am aflat-o târziu.

În anul II de facultate, la propunerea profesorului Dumitru Almaş şi cu aprobarea decanului Dumitru Berciu, am primit acces la fondul special al bibliotecii. Citeam în biroul doamnei Maria Vulcu, bibliotecara şefă, care a fost studenta lui N. Iorga. Dânsa mi-a povestit despre profesor şi despre asasinarea sa la 27 noiembrie 1940. Atunci am făcut legătura cu ziua mea de naştere.

Ca urmare, am început să citesc despre viaţa şi opera lui N. Iorga. Cele aflate contrastau puternic cu ceea ce ni se preda la cursul general de istoria contemporană a României, unde N. Iorga era prezentat ca naţionalist, exponent al burgheziei reacţionare, sprijinitor al dictaturii „profasciste" a lui Carol al II-lea. Ni se spunea că, în calitate de preşedinte al Consiliului de Miniştri, în 1932 a primit în vila sa de la Mangalia o delegaţie de învăţători. Când aceştia s-au plâns că situaţia lor era disperată, Iorga le-a spus: „Dacă eraţi disperaţi nu veneaţi în casa mea, alături este Marea" – ceea ce însemna că îi îndemna să se sinucidă.

Aprecierile s-au schimbat în bună parte şi în 1965 s-a organizat la Facultatea de Istorie o sesiune ştiinţifică la care eu (având gradul didactic de preparator) am prezentat comunicarea „N. Iorga despre cauzele şi caracterul Primului Război Mondial", care a fost publicată în *Analele Universităţii Bucureşti. Seria Istorie*. De-a lungul timpului am publicat cel puţin zece studii despre activitatea lui N. Iorga şi în cărţile mele privind perioada interbelică am prezentat activitatea sa politică.

A fost o mare onoare pentru mine să îndeplinesc între anii 2001 şi 2006 funcţia de director al Institutului de Istorie „N. Iorga", întemeiat de profesor, şi să lucrez chiar în biroul său.

– Măcar pentru frumuseţea discuţiei, aş mai menţiona o coincidenţă – locul naşterii poartă în nume nu „sunetul lacrimei", cum zicea Blaga despre Lancrămul natal, ci amintiri mitice – Dochia, fiica lui Decebal, de care s-a îndrăgostit Traian. Ce subiect palpitant pentru nişte povestiri istorice pe gustul unui istoric şi scriitor, care unora dintre noi le-a încântat şi îmbogăţit copilăria, aflat azi într-un con gros de umbră! Câteva vorbe despre Dumitru Almaş, rogu-vă!

– Bătrânii satului mi-au spus legenda despre Dochia, fiica lui Decebal, urmărită de romani, care s-a refugiat pe muntele Ceahlău şi, pentru a nu fi recunoscută, a devenit ciobăniţă. Când soldaţii romanii i-au dat de urmă, aceasta l-a rugat pe Dumnezeu să o transforme în stâncă. Din satul în care m-am născut se vedea o stâncă numită Dochia şi de aici numele acestuia.

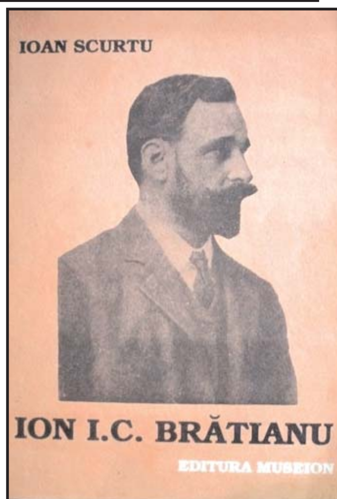
– Aceasta e legenda, unul dintre cele patru mituri fundamentale ale poporului român, cum le-a numit G. Călinescu, mitul etnogenezei, terfelit în zilele noastre, ca multe altele, de câte un Ghiţă „savant" şi miştocar foarte. Vă mulţumesc că aţi rezumat-o!

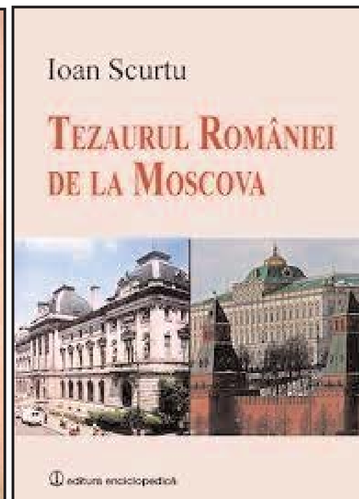
– În familia noastră cel mai „realizat" era fratele mamei, nenea Take, care şi-a luat numele de scriitor şi publicist de Dumitru Almaş. Profesorul a avut o influenţă covârşitoare asupra mea. M-a botezat, m-a cununat, mi-a botezat ambii copii. Prin exemplul său, prin îndemnul şi sfaturile sale mi-am realizat visul vieţii mele. De mic copil, când cineva mă întreba „Ce vrei să te faci când vei fi mare?", răspundeam fără ezitare: „Profesor ca naşul Take".

M-am format cu acest gând şi când am terminat liceul, am decis să dau admiterea la Universitate pentru a deveni profesor. Eu am vrut să merg la Iaşi la Filologie, dar dânsul m-a convins să vin la Bucureşti, la Istorie. În anii de studenţie am beneficiat de cărţile din biblioteca sa, dar şi de multe „povestiri istorice" şi relatări despre oamenii pe care i-a cunoscut, inclusiv despre N. Iorga.

Am audiat cursul său de Istoria universală modernă şi mi-am dorit ca şi eu să fiu un astfel de profesor. Nu am urmat secţia de Istorie Universală, pentru a nu se zice că am făcut-o fiindcă sunt „protejatul profesorului Almaş" (se aflase că este unchiul meu) şi m-am înscris la secţia de Istoria României.

Împreună cu dânsul am

publicat în 1973 prima carte la o editură naţională – Sport-Turism. S-a intitulat *Turism cu manualul de istorie*, după care am mai scris una pentru aceeaşi editură – *Itinerare patriotice* (1985).

– Ca să rotunjim „povestea", punctaţi câteva repere ale devenirii dumneavoastră pe urmele „naşului Take"!

– Am fost repartizat în 1962 la Catedra de Istoria României şi am parcurs toate treptele ierarhiei didactice: preparator, asistent stagiar, asistent, lector, conferenţiar, profesor. În 1990 am fost ales şeful acestei catedre, care a devenit – la propunerea mea – Catedra de Istoria Românilor, deoarece ne ocupam nu numai de românii din statul naţional, ci şi de cei din afara graniţelor: Basarabia, nordul Bucovinei, Ungaria, Rusia, sudul Dunării, Australia, Canada, SUA etc.

Timp de 48 de ani (1962-2010) am trăit marea satisfacţie de a lucra cu studenţii. Seminariile, cursurile, consultaţiile, excursiile de studii, conducerea lucrărilor de licenţă au fost minunate prilejuri de a avea contacte şi a discuta cu aceşti tineri.

Mi-a făcut plăcere să mă întâlnesc cu foştii mei studenţi – deveniţi profesori, arhivişti, muzeografi, ziarişti ş.a. – şi să ne amintim de anii „de demult", să aflu problemele cu care se confruntă şi să discutăm „ce este de făcut".

– Sunteţi, cu precădere, istoricul celui de-al 20-lea veac. De două decenii, călătorim prin alt tărâm, prin alt secol, despre care André Malraux prorocise că „va fi religios, sau nu va fi deloc". Nu pare câtuşi de puţin religios secolul nostru. Dacă l-aţi pune într-o ecuaţie cu veacul trecut, ce-aţi puncta?

– Am trăit în două secole, dar pentru mine momentul despărţitor a fost 1989. Dacă munca didactică am desfăşurat-o din plăcere, activitatea ştiinţifică a fost rodul voinţei mele de a contribui la scrierea unei istorii întemeiate pe documente şi de a aborda teme care erau ocultate sau falsificate de regimul de până în 1989, dar şi după această dată.

Recunosc că am fost un om ambiţios, ordonat şi cu o mare putere de muncă. Am publicat 48 de cărţi de autor, 43 în calitate de coordonator şi coautor, 59 coautor, dintre care 14 în limbi de circulaţie internaţională. De asemenea, am publicat în reviste de specialitate 366 de studii de autor şi 15 în colaborare, dintre care 25 în limbi de circulaţie internaţională. Numeric vorbind, cele mai multe cărţi şi studii au apărut în sec. XXI (la unele volume am scos două-trei ediţii).

Până în 1989 a trebuit să recurg la titluri de „acoperire": *Viaţa politică din România. 1918-1926* (istoria Partidului Ţărănesc), *Din viaţa politică a României. 1926-1947* (istoria Partidului Naţional-Ţărănesc), *Contribuţii privind viaţa politică din România* (istoria monarhiei). La reeditare – noi ediţii, revăzute şi adăugite – am menţionat titlul lor real. De exemplu: *Istoria românilor în timpul celor patru regi.* Vol. I – Carol I, vol. II – Ferdinand, vol. III – Carol al II-lea, vol. IV – Mihai I, în total 1 165 de pagini.

Tot după 1989 am putut publica, în calitate de coordonator şi coautor, volume care nu puteau fi acceptate de fostul regim: *Istoria Basarabiei de la începuturi până astăzi* (1994), care a cunoscut patru ediţii, inclusiv una în limba rusă; *Minorităţile naţionale din România, 1918-1938* (3 volume); *Ideologie şi formaţiuni de dreapta în România. 1918-1943* (7 volume), *Viaţa politică din România. 1945-1947* (3 volume).

După ce, în 1988, mi-a apărut volumul *Alba Iulia. 1 Decembrie 1918* (184 p.), în anul 2018 am publicat *Istoria românilor de la începuturi până în 1920. Drumul spre Marea Unire* (716 p.).

Privind retrospectiv, am ajuns la concluzia că secolul al XX-lea a fost mai interesant şi mai spectaculos, în timp ce veacul actual tinde să devină linear.

În ultimă instanţă, este vorba despre raportul de putere pe plan mondial. După prăbuşirea imperiilor (rus, austro-ungar, otoman) la sfârşitul Primului Război Mondial, au urmat intrarea în disputa pentru putere a SUA, încercarea Germaniei de a domina Europa şi lumea; acordurile de la Teheran şi Ialta (1943-1944) prin care URSS a dobândit statutul de mare putere mondială; acordul de la Malta din decembrie 1989, care a consacrat supremaţia mondială a SUA.

De câţiva ani, asistăm la puternica ascensiune a globaliştilor, care urmăresc uniformizarea lumii prin desfiinţarea statelor naţionale, a religiei, familiei, graniţelor şi a tot ce ţine de evoluţia milenară a omenirii. Printr-o propagandă extrem de activă şi înşelătoare, au reuşit să obţină promovarea în funcţii de conducere la nivel internaţional şi statal a unor persoane fără pregătire intelectuală, fără experienţă politică, pe care le manevrează cu uşurinţă.

– Dacă-mi permiteţi, aş mai adăuga la lista „calităţilor" mai sus-numiţilor o nemăsurată dorinţă de putere şi şantajabilitatea lor! Dar să continuăm. Nici cultural nu se arată a fi acest secol XXI. Să-l citez pe Iorga: „Fără steag de cultură, un popor e o gloată, nu o oaste". Cam în ce stadiu de transformare suntem?

– N. Iorga avea perfectă dreptate, dar – cum bine se ştie – în prezent domină o cu totul altă viziune. Globalismul a cuprins şi ţara noastră, iar liderii săi politici sunt foarte satisfăcuţi, deoarece „steagul" României se află în mâini „bune", la Bruxelles şi la Washington.

Ajuns preşedinte din marinar, Traian Băsescu a declarat limpede că România este „licuriciul mic, care trebuie să urmeze licuriciul mare" (SUA), adică nu trebuie să mai aibă o politică externă proprie, în conformitate cu interesele poporului român.

→

Seniori ai culturii

A mai declarat că „România este un stat mafiot" şi deci nu poate avea o structură proprie. Următorul preşedinte, profesor într-un oraş de provincie (Sibiu), a declarat în cel de-al doilea mandat că „România este un stat eşuat". În cea mai evidentă concepţie a globaliştilor a lansat un proiect de ţară, numit „România educată". Dincolo de vorbe se află realitatea. Deşi există o lege care prevede alocarea pentru învăţământ a cel puţin 6% din bugetul statului, în 2022 acest procent a fost de 2,28%.

România nu mai este de ani buni o „voce" pe arena internaţională. Ea a devenit – după expresia economistului Ilie Şerbănescu – o „colonie" a SUA. La întrunirile Consiliului Uniunii Europene şi ale şefilor de state din NATO, preşedintele României face figuraţie, fiind de acord cu toate propunerile, chiar dacă unele afectează interesele poporului în fruntea căruia se află. Nu este de mirare că România este tratată cu dispreţ, fapt dovedit de neacceptarea ei în spaţiul Schengen, deşi a îndeplinit toate condiţiile încă de acum zece ani, precum şi de refuzul SUA de a ridica vizele de intrare pentru români, deşi militarii noştri, la solicitarea administraţiei de la Washington, au luptat şi mulţi dintre ei au murit în Irak, Afganistan, Kosovo şi pe alte fronturi.

Cert este că românii şi-au pierdut încrederea în clasa politică şi refuză să voteze asemenea politicieni. Este semnificativ faptul că la alegerile parlamentare din anul 2020 s-au prezentat la vot doar 31,84% dintre cetăţenii cu drept de vot.

– Într-o convorbire din 2013, îmi spuneaţi cam aşa: „Am avut o viaţă bogată şi sunt bucuros că am apucat vremuri atât de fascinante". Vi se mai par fascinante vremurile pe care le trăim de vreo 3 ani încoace? Încotro de îndreptăm?

– Am predat la Editura Junimea din Iaşi cartea intitulată *Povestiri adevărate. Memorii* (de circa 800 p.), în care am scris: „Mi-a fost dat să trăiesc sub mai multe regimuri. M-am născut în noiembrie 1940, când la putere se afla generalul Antonescu în colaborare cu legionarii conduşi de Horia Sima. În ianuarie 1941, generalul i-a înlăturat pe legionari şi a rămas singur la conducere, bazându-se pe armată. La 23 august 1944, Antonescu a fost înlăturat şi s-a reinstaurat regimul democratic, care a fost înlocuit cu dictatura proletariatului la 30 decembrie 1947. A urmat un lung regim socialist-totalitar, în fruntea căruia s-au aflat Gheorghe Gheorghiu-Dej şi apoi Nicolae Ceauşescu. La 22 decembrie 1989 s-a revenit la un regim democratic. Am receptat aceste regimuri în funcţie de vârsta pe care o aveam, fiind unul dintre milioanele de români care au trăit «sub vremi»." Volumul se opreşte la această dată.

Au trecut de atunci peste trei decenii, timp în care ne întrebăm cu toţii, ca odinioară Octavian Goga: „Ce s-a ales de casa asta?"

Politicienii români s-au lăudat – şi continuă să o facă – susţinând că au propus şi realizat un grandios „proiect de ţară". În realitate, acest „proiect" a fost stabilit şi pentru celelalte state foste socialiste, care din Tratatul de la Varşovia şi CAER – instituţii dominate de URSS, au trecut în NATO şi în Uniunea Europeană, unde rolul decisiv îl au SUA şi marile state occidentale. Adică au trecut de la un pol de putere la altul.

Prim-ministrul Petre Roman a declarat în ianuarie 1990 că „statul trebuie să-şi ia mâna de pe economie", în condiţiile în care 90% din economia României era de stat. La solicitarea FMI s-a trecut la o privatizare rapidă, chiar şi pe 1 leu, întreprinderile româneşti fiind lichidate, iar ţara noastră a devenit piaţă de desfacere pentru produsele occidentale şi furnizoare de forţă de muncă ieftină pentru firmele din Italia, Spania, Germania şi alte state din vest.

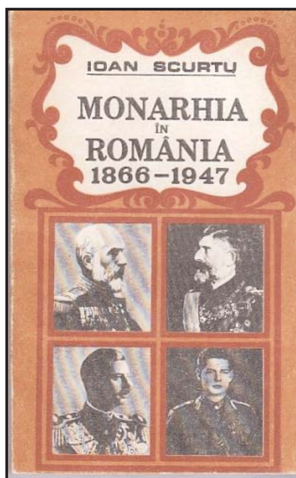
Agricultura cooperatistă a fost desfiinţată, terenul arabil a fost împărţit în milioane de loturi, sistemele de irigaţie care alimentau cu apă 3,2 milioane de hectare au fost lichidate, la fel şi marile combinate de păsări şi porci (între care şi Contim – unul dintre ele mai mari din Europa acelor ani). Ca urmare, România, care în mod tradiţional era o exportatoare de produse agricole, a ajuns în situaţia să importe 80% din produsele alimentare. Până şi aluat congelat pentru pâine!

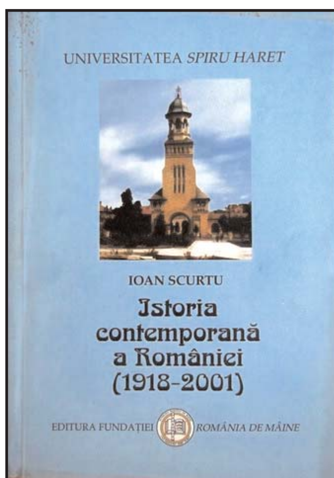
Pe acest fond, nemaiavând resurse de existenţă în ţară, peste 4,6 milioane de români şi-au părăsit casele şi copiii, plecând la muncă în Occident – la cules de căpşuni, măsline, la îngrijit bătrâni etc. După 1989 s-a înregistrat cel mai mare exod de populaţie din istoria României şi unul dintre cele mai mari din lume.

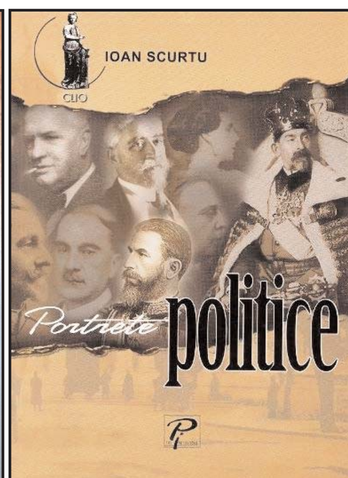
De vreo zece ani, Europa, inclusiv „casa noastră", a fost cuprinsă de febra globalizării. Birocraţii de la Bruxelles lansează teorii şi programe care, în fond, urmăresc distrugerea statelor naţionale şi a civilizaţiei existente. De exemplu, s-a lansat programul înlocuirii maşinilor care folosesc benzină şi motorină cu altele, bazate pe energia electrică. Dar nu s-a analizat cu ce preţuri se va produce energia electrică şi nici ce se va face cu deşeurile rezultate. Nu s-a ţinut cont de faptul că reţelele de transport a energiei electrice existente în statele membre ale UE nu sunt adecvate unui asemenea consum uriaş.

Recent, ministrul Transporturilor a anunţat că România a contractat achiziţionarea a 20 de trenuri de mare viteză, deşi ţara noastră nu dispune de infrastructura necesară, liniile de cale ferată şi terasamentele aflându-se într-o situaţie mai mult decât precară.

În 1989, România se afla pe locul al patrulea din lume în privinţa exportului de arme. După primirea în NATO a fost lichidată industria de apărare şi a fost desfiinţată armata permanentă care număra 300 000 de militari, fiind menţinuţi doar 78 000 prin contract.

Argumentul a fost că „ne apără NATO", drept care în România au reapărut bazele militare străine, desfiinţate în 1958.

România a fost una dintre primele ţări care, la solicitarea preşedintelui SUA, au alocat 2% din PIB pentru înzestrarea armatei, iar recent preşedintele Johannis a anunţat că acest procent se va ridica la 2,5%. Cum sunt utilizate aceste sume s-a putut constata recent, când ministrul Apărării Naţionale a anunţat că România a cumpărat 32 de avioane din Norvegia – cu o vechime de peste 40 de ani, scoase din uz de această ţară – zicând că astfel contribuie la „modernizarea" armatei române, pentru a fi compatibilă cu dotarea NATO.

Pentru a lovi în alimentaţia tradiţională, globaliştii de la conducerea UE au stabilit că vacile contribuie la poluarea atmosferei şi au hotărât reducerea numărului acestora cu 30%. Pe de altă parte, ei nu spun nimic despre efectul produs de explozia a mii şi mii de rachete trimise de SUA şi state din UE în Ucraina, aflată în război cu Rusia.

În cele 15 „compartimente" din Planul Naţional de Redresare şi Rezilienţă aprobat de UE la propunerea unui exponent al globalismului aflat în guvernul României nu s-a prevăzut niciun cent pentru sprijinirea agriculturii. UE – dominată de globalişti – a cerut renunţarea la hrana tradiţională şi a stabilit ca europenii să consume viermi şi insecte.

Ca urmare a distrugerii economiei naţionale, guvernanţii români au ajuns să se împrumute la băncile occidentale pentru a asigura funcţionarea statului. Potrivit comunicatului oficial al BNR, în iulie 2022, România avea o datorie externă de 137 de miliarde euro. Mă gândesc cu groază la uriaşele restricţii impuse populaţiei de Nicolae Ceauşescu pentru achitarea unei datorii externe de 21 de miliarde dolari.

– Există vreo şansă ca, în învăţământul preuniversitar, materia de studiu „Istoria" să redevină ceea ce ar trebui să fie, şi anume „Istoria României", voievozii să fie repuşi în drepturi, iar adjectivul „naţional" să-şi recapete locul de cinste pe lângă substantivele care ne definesc ca naţiune: identitate, limbă, port…?

– Istoria nu va redeveni „ceea ce ar trebui" să fie pentru că globaliştii urmăresc să şteargă memoria umanităţii. Pentru ei, conştiinţa naţională este un pericol şi de aceea trebuie eradicată.

De fapt, scoaterea istoriei românilor din liceu a început imediat după 1989. Noii lideri politici nu doresc ca românii şi în special tineretul să cunoască trecutul şi să-l compare cu prezentul. Să ştie ce efort au făcut bunicii lor şi taţii lor pentru a realiza o economie naţională viabilă. Sau că România producea locomotive la Reşiţa şi Malaxa-Bucureşti şi apoi la Electroputere Craiova, avioane la IAR Braşov, Bucureşti şi Craiova, platforme marine de extragere a petrolului din Marea Neagră, apă grea la Halânga etc. etc.

Politicienii nu pot accepta să se compare cine se află pe tronul lui Alexandru Ioan Cuza şi Carol I, cine sunt urmaşii lui Ion C. Brătianu şi Ion I.C. Brătianu la conducerea guvernelor României, cine sunt diplomaţii care să apere interesele României, cum au făcut-o Mihail Kogălniceanu şi Nicolae Titulescu. Nu trebuie să afle că la Conferinţa păcii de la Paris din 1919, Ion I.C. Brătianu i-a înfruntat pe marii lideri ai lumii de atunci: Woodrow Wilson – preşedintele SUA, Lloyd George – prim-ministrul Marii Britanii şi Georges Clemenceau – preşedintele Consiliului de Miniştri al Franţei, susţinând cu fermitate interesele poporului român.

Din multe puncte de vedere, România a fost adusă la nivelul anilor 1950, când patriotismul era blamat, fiind etichetat ca naţionalism. Deosebirea este că „internaţionalismul proletar" a fost înlocuit cu „integrarea europeană şi în NATO".

– Mi-aţi declarat, cu versurile lui Maiakovski, că nu sunteţi „unul/ Din acei inşi mititei/ Care nu ştiu să vadă/ Decât făina lor din ladă". Neîngrijindu-vă doar de făina dumneavoastră, aţi avut parte şi de contestări, şi de acuze, şi de refuzuri. Nu şi de un loc în Academie… Regretaţi ceva?

– Nu pot spune că am avut parte de reale contestări, acuze şi refuzuri. Atunci când au existat, ele veneau din partea unor veleitari, a câtorva politruci şi a unor invidioşi.

Cred că sunt singurul istoric care a avut parte de patru volume omagiale, apărute la împlinirea vârstei de 60, 70, 75 şi 80 de ani, la care au colaborat sute de persoane care m-au cunoscut.

Nu am cerut, ci am fost solicitat să îndeplinesc anumite funcţii: şeful Catedrei de Istoria Românilor de la Facultatea de Istorie a Universităţii din Bucureşti, decanul Facultăţii de Arhivistică (pe care am înfiinţat-o) din cadrul Academiei de Poliţie „Alexandru Ioan Cuza", directorul general al Arhivelor Statului (care sub conducerea mea şi-au luat numele de Arhivele Naţionale), directorul Institutului de Istorie „N. Iorga", directorul adjunct ştiinţific al Institutului Revoluţiei Române din Decembrie 1989, membru în Consiliul Ştiinţific al Institutului Naţional pentru Studiul Totalitarismului, inspector general în Ministerul Educaţiei şi Învăţământului, consilier de stat la Administraţia Prezidenţială, preşedintele Societăţii de Ştiinţe Istorice din România etc.

Nu am solicitat să fiu primit în Academia Română, dar mi s-a spus (neoficial) că Secţia de Ştiinţe Istorice şi Arheologie s-a opus. De altfel, până recent, Academia Română nu a avut niciun membru specialist în istoria contemporană (Dinu C. Giurescu şi Florin Constantiniu au fost la bază medievişti).

Din contra, Academia Română m-a solicitat – prin preşedintele Eugen Simion şi vicepreşedintele Dan Berindei – să-i fac „servicii" importante: să accept postul de director al Institutului de Istorie „N. Iorga" ca urmare a demisiei lui Şerban Papacostea şi să coordonez volumul VIII din *Tratatul de Istoria României,* întrucât nu exista niciun membru al Academiei care putea să-şi asume această responsabilitate. Ca urmare, am fost singurul coordonator al unui volum din tratat care nu era (şi nu este) membru al Academiei. Mai mult, deşi acest volum, ca şi celelalte, a apărut sub egida Academiei Române, nu a avut printre autori niciun membru al Secţiei de Ştiinţe Istorice şi Arheologie.

La întrebarea dacă „regret ceva?", permiteţi-mi să răspund fredonând, precum odinioară Edith Piaf: „Non, je ne regrette rien". Mulţumesc lui Dumnezeu, părinţilor mei, familiei mele, tuturor celor care mi-au fost aproape că am ajuns la vârsta de 82 de ani!

De vorbă cu primarul de Buzău, Constantin Toma

Raia ROGAC

Raia Rogac: *Domnule primar, aş vrea să realizăm în continuare o convorbire de suflet, căci anume aşa a fost şi seria de evenimente ştiinţifice şi culturale, mai întâi la Chişinău, apoi la Buzău, cu participare considerabilă a sufletiştilor de pe ambele maluri ale Prutului. Dar la început aş vrea să faceţi o ochire retrospectivă pe urmele copilăriei, ştiu că sunteţi mândru de personalităţile din humă buzoiană, instalând tăbliţe comemorative care indică acest lucru...*

Constantin Toma: Am avut o copilărie frumoasă, în marginea Câmpiei Bărăganului, câmpie ce se întinde până la Dunăre, alături de mulţi alţi copii de ţărani agricultori. Mi-a plăcut să lucrez pământul alături de părinţii şi bunicii mei şi să am grijă de multe animale pe care le creşteam pe lângă casă.

R.R.: *Din unele discuţii cu locuitori ai Buzăului, am înţeles că vă caracterizează cel mai mult calitatea de bun gospodar, iubitor de ştiinţă şi cultură, şi nu în ultimul rând de oameni, indiferent de locul pe scara ierarhiilor. Ce misiune prioritară aţi stabilit din start ca Buzăul să devină atrăgător pentru cei care sunt trăitori, dar şi pentru cei care îl vizitează? Dar vreau să mai adaug un mic comentariu înainte de acest răspuns. Fiind la Bucureşti, în troleibuz, am întrebat o doamnă cum să ajung la Gara de Nord, dânsa mi-a răspuns să nu-mi fac griji că merge tot în acea direcţie. Foarte uşor s-a legat o discuţie între noi. Mi-a spus cu mândrie că este din Buzău, municipiu care în ultimul timp a devenit mai dezvoltat şi mai curat. Am întrebat dacă se datorează cumva acest lucru primarului actual şi doamna (regret că n-am întrebat numele) a răspuns că aşa este şi că primarul este un bun gospodar şi se manifestă ca atare nu doar în interes personal, dar în primul rând în interesul colectivităţii buzoiene.*

Născut la 1 februarie 1959 în comuna Ţinteşti, judeţul Buzău, la 10 km de municipiul Buzău. În 1984 a obţinut licenţa de inginer în Tehnologia Construcţiilor de maşini, la Universitatea din Galaţi.

Din 1984 până în 1990 activează în calitate de inginer în industria de producere a tractoarelor şi maşinilor agricole, în cel mai mare holding industrial de atunci, CITAMA Braşov (28 de firme, 200.000 de salariaţi), fiind avansat la conducerea unei secţii cu 400 de oameni. Este căsătorit şi are trei copii.

Din 1990 până în 2016, cu excepţia perioadei 2000–2004, când a fost senator în Parlamentul României, a creat şi a condus mai multe firme de producţie şi comerţ în industria tratării apei şi a agriculturii. Din anul 2000 devine membru al Partidului Social Democrat (PSD), iar din 2016 este ales din partea acestui partid primar al municipiului Buzău, ca din 27 septembrie 2020 să câştige alegerile pentru al doilea mandat de primar al Buzăului, cu cel mai mare scor din România, 78,06 de procente. După aceste alegeri devine şi preşedinte executiv al Asociaţiei Municipiilor din România, organizaţie ce cuprinde toate cele 103 municipii din România, inclusiv Bucureştiul, capitala României.

C.T.: De la bun început ne-am propus, de comun acord cu echipa, să facem în aşa fel ca Buzăul să capete tot mai multă atractivitate şi competitivitate pentru locuitorii săi, investitori şi vizitatori, astfel încât să devină unul din cele mai importante oraşe din România. Am promovat în acest scop o viziune de dezvoltare a oraşului, intitulată „Buzăul – oraş-magnet până în 2030". Au fost stabilite pentru aceasta 72 de obiective de îndeplinit, pe cei patru piloni de dezvoltare: economic, educaţional, social şi cultural.

În domeniul economic Buzăul are ca obiectiv să devină centrul naţional al economiei circulare, fiind singurul oraş care are deja o strategie aprobată de Consiliul Local Municipal de tranziţie de la economia liniară la economia circulară. În 23 iunie 2021 Buzăul a obţinut titlul de „Cel mai bun brand de oraş din Europa", învingând în finală chiar şi Parisul.

R.R.: *Când aţi auzit prima dată de Basarabia şi basarabeni, când aţi făcut prima vizită în Basarabia? Organizarea şi desfăşurarea acestor manifestări de amploare a necesitat şi o cunoaştere reciprocă prealabilă...*

C.T.: De Basarabia am auzit de când am început să înţeleg şi să vorbesc limba română, pentru că în casa noastră am avut un erou, Toma Alexandru, fratele bunicului meu, care a murit ca soldat, în 7 februarie 1919, pe malul Nistrului, apărându-şi camarazii şi ţara de trupele ruse bolşevizate. Am crescut în casă cu povestea despre Toma Alexandru şi aşa m-am trezit în timp că-i iubesc pe basarabeni şi Basarabia.

Prima vizită în Moldova de dincolo de Prut am făcut-o prin anii 2000 şi mi-au plăcut mult oamenii, dar şi locul!

R.R.: *Alexandru Marghiloman, prim-ministru buzoian al României, a fost în fruntea delegaţiei la şedinţa din 27 martie 1918 a Sfatului Ţării, când, la Chişinău majoritatea delegaţilor, primii, au votat Marea Unire. Recent, la Academia de Muzică, Teatru şi Arte Plastice (AMTAP), în sala istorică, s-a desfăşurat o sesiune de comunicări cu genericul „Alexandru Marghiloman, artizan al Unirii Basarabiei cu România – un destin în istorie", în organizarea căreia, alături de Primăria Buzău, şi-au dat concursul Academia de Ştiinţe a Moldovei (AŞM), Academia Oamenilor de Ştiinţă din România (AOŞR), Universitatea de Stat din Moldova (USM), Asociaţia Istoricilor „Alexandru Moşanu" din Republica Moldova (AIRM), Institutul European pentru Cercetări Multidisciplinare (IECM) şi Centrul Cultural şi Educaţional „Alexandru Marghiloman" (CCEB) din Buzău. Despre aceasta am relatat şi eu, dar şi alţi reprezentanţi mass-media. Cum aţi reuşit să atrageţi în delegaţie cercetători din domeniul istoriei din mai multe centre ştiinţifice ale României? Aţi venit chiar şi cu strănepoata prim-ministrului Unirii noastre cu România, doamna Irina-Vlăduca Marghiloman, vădit impresionată, mergând pe urma paşilor imprimaţi în istoria Basarabiei de străbunelul ei.*

C.T.: De şase ani, de când sunt primar, am pus mult accent pe educaţia, cultura şi istoria buzoiană, creând o mulţime de evenimente care au necesitat şi apelul la mulţi istorici, inclusiv academicieni. Astfel, în 2018, de exemplu, municipiul Buzău a avut cel mai complet şi complex proiect pentru sărbătorirea Centenarului Marii Uniri, unde am implicat atât istorici, dar şi artişti, inclusiv din Basarabia.

În cadrul celor peste o sută de evenimente realizate atunci, 25 au fost despre Alexandru Marghiloman şi istorica dată de 27 martie 1918. La unul din evenimente, despre sărbătorirea încheierii Tratatului de la Trianon, în 4 iunie 1920, i-am avut în acelaşi timp şi pe doamna Irina Marghiloman, strănepoata lui Alexandru Marghiloman, dar şi pe domnul Bogdan Cuza, strănepot al lui Alexandru Ioan Cuza.

Ţinerea sesiunii recente de comunicări ştiinţifice cu titlul „Alexandru Marghiloman, artizan al Unirii Basarabiei cu România – un destin în istorie", desfăşurat în sala de la Academia de Muzică, Teatru şi Arte Plastice, unde s-au desfăşurat lucrările Sfatului Ţării din 27 martie 1918, a fost chiar un mare moment istoric, pentru că este prima dată după 1940 când se vorbeşte oficial despre Marghiloman în Republica Moldova.

R.R.: *Au urmat alte trei evenimente, în premieră, de data aceasta la Buzău. Mai întâi, la sediul Primăriei gazdă, au fost semnate două Acorduri de Înfrăţire cu raionul Ialoveni şi municipiul Străşeni de către domnul Mihail Silistraru, preşedintele Consiliului Raional Ialoveni, şi doamna Valentina Casian, primarul municipiului Străşeni, cu interlocutorul meu, domnul primar Constantin Toma, acorduri, care au fost votate unanim în cadru solemn de toţi cei 22 de consilieri buzoieni, adunaţi în şedinţă. Un alt eveniment a fost crearea Teatrului Municipal Buzău, cu numirea în funcţie de prim director pe 120 de zile a directorului Teatrului Naţional „Mihai Eminescu" din Chişinău, Petru Hadârcă…*

C.T.: Înainte de aceste evenimente, aş dori să amintesc despre altele, importante, ce leagă Buzăul de Basarabia. În 1994 Buzăul s-a înfrăţit cu Soroca, iar de când sunt primar am reuşit să realizăm împreună cu sorocenii mai multe acţiuni, una dintre acestea fiind finanţarea execuţiei falezei din faţa Cetăţii lui Ştefan cel Mare de pe Nistru. În 2018, ca răspuns la valul de declaraţii de Unire cu România, al primarilor şi preşedinţilor de raioane din Basarabia, am declarat Unirea Buzăului, prin Consiliul Local Municipal, cu Republica Moldova. Pentru a sărbători cei 100 de ani de la Unirea Basarabiei cu România, am invitat la Buzău primarii de localităţi din Republica Moldova, care declaraseră Unirea cu România! Au venit 117 primari şi viceprimari din Basarabia, cu care am participat şi la un festival unic de muzică populară „Din suflet românesc", cu cei mai mari artişti din Basarabia şi din întreaga Românie, transmis în 27 martie 2018 de Televiziunea Română, de TVR Moldova, de Radio România Actualităţi şi de Radio Chişinău.

Semnarea Acordurilor de Înfrăţire cu domnul preşedinte al raionului Ialoveni, Mihail Silistraru, şi cu doamna primar al municipiului Străşeni, Valentina Casian, continuă dorinţa noastră de a-i sprijini pe fraţii noştri din Basarabia pe multiple planuri şi de a realiza împreună proiecte ce ne pot ajuta reciproc. Un proiect foarte important pentru noi este înfiinţarea Teatrului Municipal Buzău „V. Maximilian" împreună cu actori şi regizori ai Teatrului Naţional „Mihai Eminescu" din Chişinău, al cărui prim director va fi chiar domnul Petru Hadârcă, directorul general al reputatului teatru din capitala Moldovei.

R.R.: *Pentru inaugurarea teatrului presupun că aveţi deja un local adecvat prezentării spectacolelor?*

C.T.: La început, piesele de teatru se vor juca într-o sală închiriată, urmând ca în câţiva ani să avem o clădire dedicată, construită de la zero.

R.R.: *La unul din cele mai mari cinematografe din Buzău, într-o sală frumoasă, a fost prezentat filmul documentar* O scenă a memoriei – 100 de ani de Teatru Naţional la Chişinău. *În prim-planul peliculei este actorul şi regizorul Vitalie Rusu. La realizarea filmului au contribuit şi actorii români Ion Caramitru, Constantin Dinulescu, de la Teatrul Naţional „Mihai Eminescu" actorii Nicolae Darie, Iurie Negoiţă, Viorica Chircă, Ninela Caranfil şi alţii. Regizorul documentarului, Petru Hadârcă, a menţionat că munca de cercetare întru realizarea acestuia a durat un deceniu întreg. Realizarea filmului a fost sprijinită şi de Centrul Naţional al Cinematografiei din Republica Moldova. Comentariile de la sfârşitul filmului au fost dintre cele mai favorabile. Dumneavoastră cum l-aţi apreciat? Anticipat, doresc şi noului teatru din Buzău viaţă lungă şi spectatori fideli.*

C.T.: Filmul acesta este cu siguranţă şi o istorie a Basarabiei, desfăşurată între 1921 şi 2021! Iar ceea ce au realizat domnii Petru Hadârcă, Vitalie Rusu şi toată echipa lor minunată, va rămâne pentru totdeauna în istoria neamului românesc.

→

Ştiinţa, parte a culturii

Creierul – excurs bibliografic

Narcis ZĂRNESCU

Cele mai vechi „studii” ale sistemului nervos datează din Egiptul antic (1). Trepanarea a fost înregistrată pentru prima dată în perioada neolitică (2). Manuscrise datând din 1700 î.Hr. indică faptul că egiptenii aveau anumite cunoştinţe despre simptomele leziunilor cerebrale, deşi considerau creierul un fel de „umplutură craniană”. Cunoaştem din scrierile lui Herodot (3) că, pentru preoţii egipteni, cel mai important organ era inima – sediul inteligenţei, de aceea probabil creierul era ciopârţit şi aruncat, aproape cu sălbăticie, pe parcursul procesului de mumificare. Concepţia conform căreia inima este sursa conştiinţei nu a fost contestată decât pe vremea medicului grec Hipocrat (4), care considera creierul sediul inteligenţei. Aristotel, în schimb, mai avea – se pare – nostalgii egiptene: credea că inima este centrul inteligenţei, iar creierul reglează cantitatea de căldură din inimă. Platon, deşi fusese discipolul lui Aristotel, a găsit argumente pentru teza contrară, şi anume, creierul ca sediu al părţii raţionale a sufletului.

Iată, aşadar, câteva dintre erorile Antichităţii greceşti. Erori necesare pentru buna funcţionare a alchimiei cerebrale şi istoriei fascinante a neuroştiinţelor. Acest punct de vedere va fi, în general, acceptat până când Galenus (5), adept al lui Hipocrat şi medic al gladiatorilor de la Roma, a observat că pacienţii săi îşi pierdeau facultăţile mintale când sufereau leziuni ale creierului.

Abulcasis (6), Averroes (7), Avicenna (8), Avenzoar şi Maimonide, iluştri reprezentanţi ai elitei ştiinţifice musulmane şi iudaice, în perioada Evului Mediu, au descris o serie de probleme medicale legate de creier (9). În Europa Renaşterii, Vesalius (10), Descartes, Thomas Willis şi Jan Swammerdam au adus, la rândul lor, contribuţii fundamentale neuroştiinţelor. Lucrarea de pionierat a lui Luigi Galvani, de la sfârşitul anilor 1700, pune bazele unui nou subsistem al neuroştiinţelor: studiul excitabilităţii electrice a muşchilor şi neuronilor. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, Jean Pierre Flourens, pionier al metodei experimentale, descrie efectele leziunilor asupra motricităţii, sensibilităţii şi comportamentului.

În 1843, Emil du Bois-Reymond (11) a demonstrat natura electrică a semnalului nervos, a cărui viteză a fost măsurată de Hermann von Helmholtz (12); iar în 1875, Richard Caton a descoperit fenomene electrice în emisferele cerebrale ale iepurilor şi maimuţelor. Adolf Beck (13) a publicat, în 1890, observaţii similare despre activitatea electrică spontană a creierului iepurilor şi câinilor. Studiile asupra creierului au devenit mai sofisticate după invenţia microscopului şi dezvoltarea unei proceduri de colorare de către Camillo Golgi (14) la sfârşitul anilor 1890. Procedura a folosit o sare de cromat de argint pentru a dezvălui structurile complicate ale neuronilor individuali. Tehnica sa a fost folosită de Santiago Ramón y Cajal (15) şi a condus la formarea doctrinei neuronului, care demonstra că unitatea funcţională a creierului este neuronul. Pentru descrierile lor extinse privind tipologia neuronilor din creier, Golgi şi Ramón y Cajal au împărţit Premiul Nobel pentru medicină în 1906. Observăm, în acest context, importanţa progresului tehnologic pentru dezvoltarea neuroştiinţei.

În secolul XX, neuroştiinţa începe să fie recunoscută ca disciplină academică distinctă în sine (16). Din pleiada savanţilor peste care s-a aşternut uitarea, deşi au jucat un rol esenţial în stabilirea domeniului, voi aminti, aproape la întâmplare, numai pe David Rioch (17), Francis O. Schmitt (18) şi Stephen Kuffler (19).

În programul său, implementat la Institutul de Cercetări al Armatei Walter Reed, începând cu anii '50, David Rioch a integrat cercetarea anatomică şi fiziologică de bază cu psihiatria clinică. În aceeaşi perioadă, Francis O. Schmitt a stabilit un program de cercetare în neuroştiinţă, în cadrul Departamentului de Biologie de la Institutul de Tehnologie din Massachusetts, integrând biologia, chimia, fizica şi matematica. Primul departament de neuroştiinţă de sine stătător (numit atunci Psihobiologie) a fost fondat în 1964 la Universitatea din California, de James L. McGaugh.

Acesta a fost urmat de Departamentul de Neurobiologie de la Harvard Medical School, întemeiat în 1966 de Stephen Kuffler.

Studiul ştiinţific al sistemului nervos a evoluat semnificativ în a doua jumătate a secolului XX, datorită în special progreselor din biologia moleculară, electrofiziologie şi neuroştiinţa computaţională. Toate acestea au permis neuroştiinţei să abordeze sistemul nervos sub multiple aspecte: structurare, funcţionalitate, dezvoltare, patologii etc. (20).

Treptat, sistemele şi subsistemele neuroştiinţei au permis savanţilor să întrezărească universul mirific al creierului uman, care conţine aproximativ o sută de miliarde de neuroni şi o sută de trilioane de sinapse. Format din mii de sub-structuri distincte, conectate între ele în reţele sinaptice ale căror complexităţi abia în ultimele decade ale mileniului II încep să fie descifrate, creierul posedă cel puţin o genă din trei, din cele aproximativ 20.000 de gene, câte numără genomul uman (21).

În perspectiva istorică, descoperirile neuroştiinţifice au exercitat o influenţă redusă asupra filosofiilor materialiste ale minţii. În general, filosofii, influenţaţi de funcţionalism, au căutat inspiraţia în psihologia cognitivă şi inteligenţa artificială.

În 1984, Hawkins şi Kandel lansează o ipoteză: aspectele cognitiviste ale învăţării asociative ar putea fi explicate prin secvenţe şi combinaţii detectabile în anatomiile neuronale superioare. Este un început plin de incertitudini.

Un punct de cotitură major este marcat de lucrarea *Neurofilosofia*, redactată de cuplul Patricia şi Paul Churchland (1986), care aduce în prim-plan dimensiunea filosofică a neuroştiinţei. În 1992, doi savanţi, Jerry Fodor şi Ernest LePore, vor desfiinţa, la modul academic, această teorie. Iată, deci, un alt tip de secvenţă istorică în dinamica neuroştiinţei.

În 1998, John Bickle a extins ideea principală a teoriei post-empiriste a reducerii inter-teoretice a lui Clifford Hooker (1981) şi a cuantificat noţiunile cheie, folosind un model teoretic, adaptat după programul structuralist în filosofia ştiinţei (Balzer, Moulines şi Sneed – 1987).

Pasul înainte al neuroştiinţei se bazează pe câţiva… paşi înapoi. Aşa arată, în acel moment istoric, progresul neuroştiinţelor. Modelul Bickle, aşadar, din 1998, este construit pe şi din ruinele unor modele disparate, testate în 1981 şi 1987, care aveau să fie arhivate şi, mai târziu, redescoperite, aşa cum se întâmplă frecvent în istoria ştiinţei.

O idee centrală în filosofia minţii contemporane se concentrează pe dezvoltarea a ceea ce se numeşte *theories of content.*

Spre finele mileniului II, ştiinţele cognitive şi ştiinţele creierului inaugurează un subiect uitat: *conştiinţa.* Astfel că, în ultimele trei decenii, conştiinţa devine un subiect-vedetă de cercetare în filosofia minţii. În cartea sa *Consciousness Explained* [*Conştiinţa explicată*, 1991], Daniel Dennett, co-director al Center for Cognitive Studies la Tufts University [Massachusetts], propune multiple modele de conştiinţă, care vor fi respinse de neurologi celebri ca Gerald Edelman, Antonio Damasio, Vila Yanur Ramachandran, Giulio Tononi şi Rodolfo Llinás.

În cercetările neuroştiinţifice, fantezia se intersectează cu rigoarea (22). De pildă, Daniel Dennett se întreba dacă şi cum ar fi posibil să se construiască un computer sensibil, care să simtă durerea, în timp ce David Chalmers (1996) susţine că orice explicaţie a procesului cerebral al conştiinţei va genera un „decalaj explicativ” şi, implicit, o fisură epistemică, între procesele creierului şi proprietăţile experienţei conştiente.

→

R.R.: *În aceeaşi perioadă de desfăşurare a celor trei evenimente despre care am menţionat mai sus, în număr mare, trupa Teatrului Naţional „Mihai Eminescu” din Chişinău a „invadat” Buzăul pentru a prezenta trei spectacole:* 12 scaune, Dosarele Siberiei *şi* Hamlet în sos picant. *Din discuţii cu localnicii am înţeles că actorii de la Naţionalul din Chişinău nu sunt la primul turneu, aceştia simţindu-se cu adevărat ca acasă...*

C.T.: De mai mulţi ani invităm acest teatru, cu adevărat românesc, să joace la Buzău, iar buzoienii apreciază mult, venind în număr mare la toate spectacolele jucate aici. De altfel, graţie valului de iubire pentru artă în sufletele buzoienilor, declanşat de Teatrul Naţional „Mihai Eminescu” de la Chişinău, i-am propus domnului Petru Hadârcă proiectul înfiinţării unui teatru local, dar împreună cu mari artişti şi regizori basarabeni.

R.R.: *Dumneavoastră aţi contribuit foarte mult la dezvoltarea şi extinderea relaţiilor de colaborare în plan internaţional, totuşi, cele mai apropiate vă sunt, cred, cele frăţeşti. Câte parteneriate mai aveţi?*

C.T.: Avem mai multe proiecte internaţionale, dar înfrăţiri nu am făcut decât cu oraşe şi raioane din Republica Moldova, pentru că nu dorim să facem doar turism, ci să ne sprijinim unii pe alţii ca parteneri pentru a reuşi să ne dezvoltăm comunităţile noastre.

R.R.: *Şi o ultimă întrebare provocatoare, provocare în sens pozitiv. Anul acesta Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” din Chişinău împlineşte 145 de ani, în luna octombrie. Pe lângă cele 18 filiale locale, biblioteca are şi nouă filiale-biblioteci de carte românească, fondate cu parteneri din diferite judeţe ale României, primele fiind în 1991 – Biblioteca „Transilvania” având contribuţia Bibliotecii „Octavian Goga” din Cluj, în frunte cu regretatul Traian Brad, şi în 1992 Biblioteca „Onisifor Ghibu”, la fondarea căreia şi-au adus din plin obolul regretatul fiu al patronului spiritual Octavian Ghibu şi Florin Rotaru, fost director al Bibliotecii Metropolitane „Mihail Sadoveanu” din Bucureşti. Şi acum provocarea: cum credeţi, aţi putea susţine, logistic şi cu literatură, fondarea unei filiale buzoiene, a zecea la număr, alcătuind astfel, parafrazându-l pe Nicolae Iorga, „o salbă de aur” de biblioteci de carte românească la Chişinău?*

C.T.: Buzăul a contribuit deja la crearea în Soroca a unei biblioteci de carte românească „Basarabia”, o filială a Bibliotecii „Vasile Voiculescu” din Buzău, care în anul Centenarului a sărbătorit 25 de ani de la înfiinţare la Soroca, sărbătoare la care am participat personal.

Vom analiza propunerea, mai ales că B.P. Hasdeu a fost cel care a organizat prima bibliotecă publică din oraşul Buzău, în partea a doua a secolului al XIX-lea, chiar în clădirea liceului ce-i poartă numele, Colegiul Naţional „B.P. Hasdeu”.

Acest liceu a fost absolvit şi de primul român ce a obţinut Premiul Nobel, în 1974, George Emil Palade.

R.R.: *Mulţumesc mult pentru interviu şi sper să mai avem prilej de convorbiri, succese şi realizări palpabile pe toate cele patru paliere menţionate la începutul discuţiei noastre.*

Ştiinţa, parte a culturii

Impactul ştiinţei aplicative asupra filosofiei ştiinţei, în general, a fost acut resimţit în filosofia neuroştiinţei, mai ales pe axa interesului filosofic, sporit, pentru experimentarea neuroştiinţifică. Două lucrări publicate de Jacqueline Sullivan (2009, 2010) ocupă primele locuri în topul cercetărilor reprezentative pentru aceste tendinţe.

Mai recent, Bickle şi Kostko (2018, 2021) au extins cadrul de cercetare, propus de Silva şi Landreth, dincolo de neurobiologia învăţării şi a memoriei. Studiul lor de caz, focalizat pe neuroştiinţa socială, continuă şi dezvoltă studiile lui Michael Meaney şi Moshe Szyf, privind epigenetica comportamentelor animale.

Aceşti savanţi, cu un IQ care depăşeşte cu mult media, unii dintre ei marcaţi *ad aeternitatem* de Premiul Nobel sau de alte premii prestigioase, nu reuşesc, din păcate, să finalizeze decât secvenţial micro-experimente, micro-teorii, modele ale conştiinţei, diverse subsisteme patologice sau demonstraţii a căror coerenţă este versatilă, ale căror structuri argumentative sunt instabile, al căror adevăr este fragil. Luate separat, teoriile şi studiile neuroştiinţifice par a deschide perspective filosofice fascinante. Nu există, desigur, un consens asupra corectitudinii experimentelor, al reţelelor neuronale şi sinapsale, al diagnozei sau al coerenţei teoriilor. În general, atitudinea fiecărui savant, grup, echipă faţă de produsele ştiinţifice ale altor savanţi, grupuri, echipe, este sceptică sau critică.

Printre procentele epistemice, pe care aş fi vrut să le *calculez,* metaforic vorbind, voi enumera câteva, care vor fi, cu siguranţă, reluate şi aprofundate în studiile mele ulterioare: moralitatea, empatia, sinele, neuropredicţia, durerea, viziunea, conştiinţa, memoria, conceptele, rătăcirile minţii.

În concluzie, panorama globală a tuturor acestor cercetări, ipoteze, experimente, patologii, desfăşurată mai ales în ultimul secol al mileniului al doilea şi în primele decade ale mileniului trei, privită fie pe axa diacronică, fie pe axa sincronică, ni se înfăţişează ca o operă barocă, plină de contraste, tensiuni, disonanţe, armonii secrete, jocuri de lumini şi umbre, o dinamică dificil de urmărit. În fond şi în formă, un haos perfect organizat, prin efortul sisific şi, deocamdată, donquijotesc al istoricilor şi filosofilor ştiinţelor şi neuroştiinţelor.

Note

1. Gross, Charles G. (1987), *Neuroscience, Early History of*, in Adelman, George (ed.), *Encyclopedia of Neuroscience*, Birkhauser Verlag AG, pp. 843–847.
2. Cobb, Matthew (2021), Trad. Nicolas Chevassus-au-Louis; prefaţă Michel Morange, *Une brève histoire du cerveau: de l'âme au neurone,* Malakoff, Dunod.
3. Herodot, *Istorii*, I (1961); II (1964), Bucureşti, Editura Ştiinţifică, Trad. Adelina Piatkowski şi Felicia Vant-Stef.
4. Lopez, Francesco (2004), *Il pensiero olistico di Ippocrate. Percorsi di ragionamento e testimonianze,* Vol. I, Cosenza (Italy): Edizioni Pubblisfera.
5. Algra K. (ed.) (2005), *The Cambridge History of Hellenistic Philosophy,* Cambridge University Press.
6. Meri, Josef W. (2005), *Medieval Islamic Civilization: An Encyclopedia,* Routledge, p. 783.
7. Chandelier, Joël (2018), *Averroes on Medicine. In Peter Adamson;* Matteo Di Giovanni (eds.), *Interpreting Averroes,* Cambridge University Press, pp. 158–176.
8. Adamson, Peter (2016). *Philosophy in the Islamic World: A history of philosophy without any gaps,* vol. 3. Oxford: University Press.
9. Mohamed, Wael M.Y. (2012), *Arab and Muslim Contributions to Modern Neuroscience,* IBRO History of Neuroscience: 255.
10. Van Laere, J. (1993), *Vesalius and the nervous system*, Verhandelingen – Koninklijke Academie voor Geneeskunde van Belgie, 55 (6): 533–576.
11. Meulders, Michel (2010), *Helmholtz and the Understanding of Nature, Helmholtz: From Enlightenment to Neuroscience,* Translated by Garey, Laurence, Cambridge, Massachusetts; London, England: The MIT Press, p. 74.
12. Finkelstein, Gabriel (2019), *Haeckel and du Bois-Reymond: rival German Darwinists, Theory in Biosciences,* 138 (1): 105–112.
13. Coenen, Anton (2014), *Adolf Beck: A Forgotten Pioneer in Electroencephalography, Journal of the History of the Neurosciences. Basic and Clinical Perspectives,* 2014, vol. 23.
14. Mazzarello, Paolo (2020), *Camillo Golgi: the conservative revolutionary, Italian Journal of Anatomy and Embryology*, 288–304.
15. Abbott, Catherine M; Chandran, Siddharthan; Haley, Jane E. (2020), *The Cajal Embroidery Project: celebrating neuroscience, The Lancet Neurology,* 19 (12): 979.
16. Magoun, Horace Winchell (2003), Marshall, Louise H. (ed.), *American Neuroscience in the Twentieth Century,* A.A. Balkema, pp. 68–69.
17. Rioch, D.M. (Feb. 1984), *Reflections on Sullivan and the language of psychiatry, Psychiatry,* 47(1): 59-65.
18. Francis Otto Schmitt, împreună cu alţi savanţi, a înfiinţat, în 1962, NRP (Neuroscience Research Program), o entitate interuniversitară şi internaţională, care a marcat un moment cheie în istoria neuroştiinţei ca disciplină. Francis Otto Schmitt (1990), *The Neverceasing Search. American Philosophical Society, The Neurosciences. A Study Program,* Rockefeller Univ. Press, New York, 1967.
19. Kandel, R. Eric. (2006), *In Search of Memory: The Emergence of a New Science of Mind* (New York: Norton).
20. Wickens, Andrew P. (2015), *A History of the Brain: From Stone Age Surgery to Modern Neuroscience,* London: Psychology Press.
21. Kelly Bulkeley (ed.), *Soul, Psyche, Brain: New Directions in the Study of Religion and Brain-Mind Science,* New York: Palgrave Macmilian, 2005.
22. Bear, M.F.; Connors, B.W.; Paradiso, M.A. (2001), *Neuroscience: Exploring the Brain*, Baltimore: Lippincott.

Semn(al) de carte

Grid Modorcea, *Condamnaţi la nemurire. Filme oscariote,* Editura Scriitorilor, Brăila, 2022

Pentru prima oară este analizat la noi Fenomenul Oscar sub toate aspectele, estetice, politice, economice, morale, religioase, culturale, filmologice, punându-se în evidenţă rolul enorm jucat de competiţia premială Oscar la dezvoltarea mondială a artei filmului. (…)

Volumul prezintă sute de filme, deci sute de poveşti, în care se întrec cei mai valoroşi cineaşti ai lumii. Aflăm cât de originală este istoria filmului mondial din perspectivă oscariotă. Nebunia de a lua un Premiu Oscar, un fel de goană după aur, este echivalentă cu nemurirea. Grid Modorcea demonstrează cum are loc această competiţie, pe care o descrie ca pe o condamnare la nemurire. Ca pe un mare paradox. În contrast, îi opune filme, mari realizări, care au fost ignorate de Academia premiilor Oscar, fapt care îi arată limitele de jurizare.

Milena Munteanu, *Culori şi ritmuri Sud-Americane,* Editura Armonii Culturale, Adjud, 2018

Titlul cărţii se iscă tocmai din aura încremenită în frumos a unor locuri unicat – Copacabana, Ipanema, Lebron, Rio de Janeiro, Sao Paolo şi nu numai – înecate de autoare într-o lumină creată din cuvinte, ritmuri şi culori. Metafore ale unei artiste cu o personalitate definitiv fixată în literatura genului: Milena Munteanu. Printr-un limbaj ales cu mare grijă, unul poetic, Milena Munteanu îl călătoreşte pe cititor printr-o lume sui-generis în care clipa, desfăşurată în secole şi eternitatea paradiziacă se împletesc, iar ceea ce se naşte din această coabitare sunt paginile unei cărţi, rememorarea unei forme născute din lumina intensă a unei trăiri de vis. (Ioan Barbu, pe coperta a patra)

Radu-Ştefan Vergatti, Teodor Şerban, Mihail Muscariu, *Câte ceva despre clerici şi drumuri din Ţara Românească,* Editura Semne, Bucureşti, 2022

Lucrarea scrisă cu atâta acribie de către dl. prof. univ. Radu Ştefan Vergatti, membru al Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România, împreună cu doi dintre ucenicii săi în ale istoriografiei, arhim. dr. Teodor Şerban şi arhim. dr. Mihail Muscariu, ne prezintă o călătorie extrem de interesantă şi completă asupra rolului pe care l-au avut clericii în propovăduirea Cuvântului lui Dumnezeu din primii zori ai creştinismului şi impactul pe care aceştia l-au avut, de-a lungul timpului, în aflarea adevăratelor coordonate care trebuie să se regăsească în permanentă comuniune cu Dumnezeu şi cu sfinţii Săi. Sfinţenia, în sine, a fost şi va rămâne permanent răspunsul Bisericii la provocările venite din partea unui umanism dezorientat, lipsit de perspectivă. (Ambrozie, Episcopul Giurgiului, în Cuvânt-înainte)

Timotei Aioanei, *În căutarea răsplătirii celei drepte. Chipuri de călugăriţe din trecutele vremuri,* Editura Monitorul Oficial, Bucureşti, 2022

Am adunat în paginile acestei cărţi amintiri culese în ani de peregrinări pe la mănăstiri, în ceasuri de răsfoire a unor documente ori cronici şi de ascultare a unor evocări.

Le-am aşternut cu recunoştinţă pentru tot ce înseamnă viaţa pilduitoare a călugăriţelor de odinioară, care şi-au împlinit vocaţia în anii încercaţi ai secolului care s-a încheiat, dar şi cu bucurie pentru că râvna lor continuă, în alte date şi alte vremuri, şi astăzi, în anii, încercaţi şi ei, ai noului mileniu. (Autorul, pe coperta a patra)

Jidi Majia, *Planeta despicată, Poezie,* traducere din limba chineză de Adrian Daniel Lupeanu şi Constantin Lupeanu, Editura Neuma, Apahida, Cluj, 2022

Jidi Majia este unul dintre cei mai reprezentativi poeţi din China contemporană şi un poet internaţional cu influenţă extinsă. Poeziile sale au fost traduse în aproape patruzeci de limbi şi publicate în zeci de ţări din întreaga lume, în peste 100 de ediţii. În prezent, este vicepreşedintele şi secretarul Secretariatului Asociaţiei Scriitorilor Chinezi. (…)

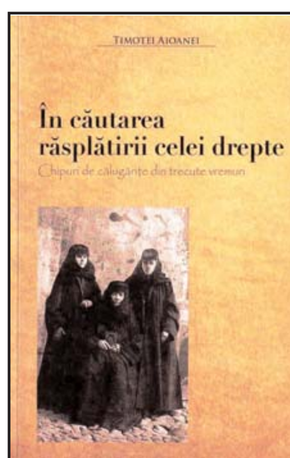
Jidi Majia a iniţiat o serie de evenimente poetice internaţionale de mare profil, cum ar fi: Festivalul Internaţional de Poezie Lacul Qinghai, Forumul Mesei Rotunde din Cortul Internaţional al Poeţilor Qinghai, Săptămâna Internaţională a Poeziei Liangshan Xichang Qinghai, Săptămâna Internaţională a Poeziei Chengdu etc.

Poetul Jack Hirscchman, SUA, scria în 2017, că Jidi Majia este „candidatul perfect la Premiul Nobel pentru literatură'". (Adrian Daniel Lupeanu, la începutul cărţii)

In memoriam

August Treboniu Laurian

Eufrosina OTLĂCAN

Urcând treptele spre Aula Magna a Academiei Române pe lângă galeria de tablouri ale celor care au fost de-a lungul anilor, începând cu 1867, preşedinţi ai celui mai înalt for de cultură al ţării, de la primul pas mă întâmpină portretul lui August Treboniu Laurian, membru fondator, de două ori în poziţia de preşedinte, 1870-1872 şi 1873-1876, prima oară fiind succesor al lui Ion Heliade Rădulescu, primul preşedinte ales al Academiei Române, numită la început Societatea Literară Română (1866), apoi Societatea Academică Română (1867-1879).

August Treboniu Laurian s-a născut la 17 iulie 1810 în satul Fofeldea, comuna Nacrich de lângă Sibiu, şi a murit la Bucureşti, în 25 februarie 1881. Tatăl său, preotul greco-catolic Pavel Trifan, fost elev al şcolilor din Blaj, îşi latinizase numele, Trifan devenind Treboniu, iar pe fiul său botezându-l August Ioan.

Cel mai mult s-a vorbit şi s-a scris despre opera de lingvist şi despre exagerările latiniste ale lui August Treboniu Laurian. În acest articol, însă, voi încerca să prezint, într-o formă concisă, multe alte valori ale vieţii şi operei acestei personalităţi enciclopedice, referindu-mă mai mult la aceea de profesor şi reformator al învăţământului românesc.

Într-o prezentare introductivă, de ansamblu, a personalităţii lui August Treboniu Laurian, unul dintre biografii săi (D. Macrea, [3]) face următoarele precizări: „El n-a fost […] numai lingvist, ci un cărturar de formaţie enciclopedică, care s-a manifestat în numeroase alte domenii: fruntaş al Revoluţiei de la 1848 din Transilvania, profesor, unul dintre reorganizatorii învăţământului modern în Ţara Românească şi Moldova, întemeietor şi conducător de publicaţii periodice, iniţiator şi întemeietor de instituţii culturale, istoric erudit, filosof, traducător”. Însăşi *Istoria matematicii în România,* minunata carte a lui G.Şt. Andonie, îi găseşte un loc în paginile ei ([1], pp. 164-166, 168).

În cazul oricărei personalităţi care îşi pune amprenta asupra epocii, asupra generaţiei sale şi a celor care îi vor urma, educaţia, ca şi frământările politice şi sociale, îi determină, alături de toate calităţile înnăscute, viaţa şi opera. De aceea, în mod normal, fac unele precizări privind studiile, ca bază a formării enciclopedistului care a fost August Treboniu Laurian.

Educaţia primită în familie este urmată de şcoala primară germană şi gimnaziul latin din Sibiu, numit *schola humanitas*, unde se studiau oratoria, latina, greaca, ungara, germana, mitologia, geografia, istoria imperiului, elemente de matematică. Din 1831, August Treboniu Laurian urmează la Cluj, timp de 2 ani, facultatea de filosofie la Colegiul catolic. Disciplinele predate aici sunt numeroase. În cei doi ani, Laurian dă examene la: metafizică şi etică, matematici, doctrină religioasă, psihologie empirică, logică, trigonometrie, geometrie practică, minerit-geologie, arhitectură, fizică, istorie universală. Exceptând examenul de fizică, la care este notat cu „lăudabil”, la toate celelalte nota este „eminent”.

Tânărul Laurian va studia apoi la Viena, la Institutul Politehnic, pregătindu-se pentru inginerie. Învaţă fizică, matematică, astronomie. În paralel, la Universitate, frecventează cursuri de filosofie, filologie şi istorie. Institutul Politehnic îi va imprima lui Laurian convingerea fermă asupra importanţei învăţământului tehnic pentru economia unei ţări.

În intervalul de timp petrecut la Viena, influenţa Şcolii Ardelene şi profundele sale sentimente româneşti îl determină ca, în acelaşi timp cu studiile de istorie şi filologie, să alcătuiască o gramatică a limbii române, scrisă în latină, cu scopul recunoaşterii romanităţii noastre. Titlul, tradus în română, este *Încercare critică asupra originii, derivării şi formei limbii româneşti vorbită în amândouă părţile Daciei, numită popular valahică,* iar în original: *Tentamen criticum in originem derivationem et formam linguae romanae in utraque Dacia vigentis vulgo valachicae.*

O călătorie de studii a mai făcut Laurian în cursul anului 1855, când, după ce fusese ridicat la rangul de agă de către domnitorul Moldovei Grigore Ghica, este delegat să-l însoţească pe Costache Negri, trimis la Viena să urmărească lucrările conferinţei deschise în capitala Austriei în urma înfrângerii armatelor ţariste în Crimeea. După conferinţă, cu consimţământul domnitorului, Laurian pleacă pentru a cerceta şcolile din Germania, Franţa, Anglia şi Italia. În Germania, Academia din Hanovra i-a acordat titlul de doctor la 20 iulie 1855 (T. Roşu, [4], p. 161). Notele de călătorie au fost publicate de Laurian în *Gazeta de Transilvania* şi în *Foaia pentru minte, inimă şi literatură*.

Militant pentru drepturile românilor din Transilvania

În timpul primei perioade petrecute la Bucureşti, între anii 1842 şi 1848, August Treboniu Laurian este reprezentantul cel mai dinamic al transilvănenilor în Ţara Românească. El sprijină cu materiale scrise revistele din Transilvania, precum *Organul luminării* de la Blaj (director Timotei Cipariu) sau *Gazeta de Transilvania* a lui Gheorghe Bariţiu. Laurian asigură difuzarea la Bucureşti a cărţilor tipărite în Transilvania. Tot el transmite propuneri pentru formularea cererilor revoluţionare ale românilor de peste Carpaţi; câteva dintre aceste formulări: 1) Independenţă naţională; românii să figureze cu numele lor, să-şi aibă reprezentanţii lor, să se servească de limba lor în toate „trebile lor”. 2) Independenţă religioasă, românii să-şi aibă religiunea lor română, fără dezbinare în uniţi şi neuniţi (aşa-numita unire cu ungurii catolici să se desfiinţeze); toţi românii să fie numai o lege românească. 3) Restabilirea Mitropoliei române de Transilvania, episcopi români. 4) Şcoli româneşti în toate satele şi oraşele, din fonduri alodiale. 5) Organizare militară proprie a românilor. 6) Ştergerea iobăgiei, fără despăgubiri.

În anul 1848 îl regăsim pe Laurian în Transilvania, participând la marile evenimente revoluţionare, precum Marea Adunare (circa 60.000 de oameni, cam 10.000 erau moţi aduşi de Avram Iancu) de la Blaj din 2/14 mai, unde mai veniseră români şi de peste Carpaţi, printre ei Alecu Russo, Vasile Alecsandri, Costache Negri. Aici îşi ţine marele discurs Simion Bărnuţiu, condamnând orice încercare de unire a Transilvaniei cu Ungaria. Şi Laurian ia cuvântul, el fiind coautor al Moţiunii şi Petiţiei. Acestea vor fi citite a doua zi pe Câmpul Libertăţii şi urmează a fi prezentate împăratului la Viena şi dietei maghiare de la Cluj. Un Comitet permanent urma să funcţioneze la Sibiu. August Treboniu Laurian este ales între cei 30 membri ai delegaţiei pentru Viena. Doar că niciunul dintre cele 16 puncte nu va fi aprobat, din contra, împăratul consfinţeşte unirea Transilvaniei cu Ungaria, iar guvernatorul de la Cluj desfiinţează comitetul permanent. August Treboniu Laurian însuşi este arestat, dar eliberat după 8 zile, graţie protestelor a 8.000 de ţărani din jurul Sibiului, mobilizaţi de Simion Bărnuţiu şi de tatăl lui Laurian. Sub această presiune, o reacţie favorabilă eliberării au avut-o generalii austrieci de la Sibiu şi consulul Austriei la Bucureşti.

Vestea unei victorii a revoluţiei de la Bucureşti îl readuce pe Laurian aici, fiind un apropiat al lui Nicolae Bălcescu şi având convingerea că aici trebuie să fie centrul revoluţiei. Către Bălcescu, Laurian îşi exprima opiniile legate de actele politice necesare, precum împroprietărirea ţăranilor (cu cel puţin 3 ha), formarea gărzii naţionale, dreptul la vot pentru toţi. Şi, spirit clarvăzător, cerea realizarea unui congres general al tuturor românilor. Cu o astfel de gândire de mare profunzime şi capacitate anticipativă, August Treboniu Laurian se va găsi mereu în tabăra unioniştilor, chiar şi în momentele în care atitudinea fermă îi va fi dezavantajoasă pentru activitatea sa predilectă, cea din învăţământ.

În 1867, proclamarea dualismului austro-ungar, care ataşa Transilvania Ungariei, declanşează o nouă ofensivă de oprimare şi deznaţionalizare. Împotriva acestei stări de lucruri, ia fiinţă şi la Bucureşti societatea patriotică a românilor de pretutindeni, intitulată *Transilvania*, preşedinte fiind Alexandru Papiu Ilarian, iar preşedinte de onoare August Treboniu Laurian. Acesta, după moartea lui Ilarian, în 1877, devine preşedinte activ. Îndemnul lui Laurian, chiar de la înfiinţarea societăţii, a fost: „Să ne facem sacra datorie sub toate împrejurările. Vor veni şi alte timpuri” ([5], p. 203). Societatea, ajunsă după un singur an la 1247 membri, acordă burse pentru studenţi, instituind şi o bursă specială „Alexandru Papiu Ilarian”, dar şi sprijin material pentru tinerii ardeleni care urmează o meserie. Până în 1918 societatea Transilvania contribuie la formarea a peste 1000 de meseriaşi români, reprezentând toate meseriile, dând astfel un impuls puternic vieţii economice transilvănene. Peste 200 de studenţi sunt sprijiniţi să studieze în străinătate. Printre ei, nume cu rezonanţă până azi: Victor Babeş, Iuliu Haţieganu, Ioan Scurtu, Ioan Lupaş, Onisifor Ghibu, Octavian Goga.

Profesor şi reformator al învăţământului

August Treboniu Laurian este o personalitate complexă, activă simultan pe multiple domenii, fiind greu de făcut o parcurgere liniară a biografiei sale. Latura de profesor şi reformator al şcolii îi este chiar şi lui cea mai dragă. Cunoaşterea acestei laturi are importanţă mai ales în condiţiile prin care şcoala românească trece în zilele noastre. De aceea, e nevoie să zăbovim mai mult pe prezentarea sa.

În timpul primei sale şederi la Bucureşti, între anii 1842 şi 1848, August Treboniu Laurian este profesor de filosofie la Colegiul Sfântul Sava, unde rămâne titular până la reîntoarcerea sa în Transilvania, pentru a se implica direct în conducerea activităţilor revoluţionare de acolo.

La sfârşitul anului şcolar 1846-1847, profesorul Laurian răspunde solicitării de a merge revizor şcolar peste judeţele Vlaşca, Ialomiţa, Brăila, Râmnicul Sărat, Buzău şi Prahova. Funcţia privea îndeosebi religia şi supunerea faţă de autoritatea de stat, dar Laurian insistă în constatările sale asupra stării deplorabile a şcolilor de la sate, lipsei manualelor, situaţiei materiale precare a învăţătorilor. Peste câţiva ani va face cunoştinţă cu o situaţie similară în Moldova.

Sunt aici necesare şi câteva observaţii de ordin general pentru istoria şcolii la români. Această istorie ne arată că, din păcate, deşi organizarea învăţământului a început foarte târziu faţă de vestul Europei, nici progresul său nu s-a înscris mereu pe o linie ascendentă. Sunt multe exemple în care progresul a fost frânat de factori politici, de multe ori interni. Prezentăm doar câteva cazuri. Astfel, în Ţara Românească, Ion Eliade Rădulescu reuşise, cu multă dăruire, să continue activitatea şcolii de la Sfântul Sava, înfiinţată de Gheorghe Lazăr, şi impusese ridicarea acestei şcoli la rangul de colegiu. În 1825 i se încredinţaseră lui Eufrosin Poteca (1786-1859), venit de la studii din Occident, cursul de filosofie şi funcţia de director al şcolii. Dar în 1832 Poteca este îndepărtat de la conducere şi surghiunit din cauza ideilor reformiste, înaintate, pentru progres social, şi este trimis egumen la Mănăstirea Gura Motrului. Consecvent ideilor sale patriotice, Poteca va lăsa prin testament averea pentru ajutorarea prin burse a elevilor săraci. Marele nostru matematician Gheorghe Ţiţeica a fost bursier la Craiova din acest fond.

→

Peste un timp, în 1847, Colegiului Sf. Sava i se va hotărî desfiinţarea chiar de către domnitorul ţării, Gheorghe Bibescu, care-l va înlocui cu Colegiul francez. Mai amintim, tot din Ţara Românească, ideea ministrului învăţământului Christian Tell, de desfiinţare a şcolilor normale, idee care, din fericire, nu a fost pusă în aplicare datorită opoziţiei ferme a Societăţii pentru învăţătura poporului român, al cărei preşedinte era Petrache Poenaru, director la Colegiul Sf. Sava între 1832 şi 1847, profesorul de matematici al colegiului.

Şi tot în această ordine de idei, o reformă din februarie 1847 redusese şcolile naţionale, atât în Ţara Românească cât şi în Moldova, doar la şcoala primară, desfiinţând gimnaziile şi facultăţile ([5], p. 142).

În cadrul acestui demers, am putut prezenta doar câteva exemple care denotă faptul că în învăţământul românesc mereu trebuia luat totul de la început.

Revenind la 1848, guvernul provizoriu instalat de revoluţie la Bucureşti, avându-l ministru pe Bălcescu, emite un decret prin care profesorii August Treboniu Laurian şi Vasile Maiorescu (tatăl lui Titu Maiorescu) să se reîntoarcă la posturile de profesori. Înfrângerea revoluţiei, intrarea trupelor turceşti, arestarea guvernului provizoriu, îi împrăştie apoi pe capii revoluţiei.

Pe August Treboniu Laurian îl vom găsi între 1849 şi 1852 la Viena, unde desfăşoară o intensă activitate ştiinţifică. Unele realizări ale sale din această perioadă vor fi amintite mai jos.

Între 1852 şi 1859 Laurian se află la post în Moldova, desfăşurând cu abnegaţie munca de reorganizare a învăţământului. Starea generală în şcoli, prezentată de inspectorul şcolar demisionar Gheorghe Seulescu, era dezastruoasă. În aceste condiţii, domnitorul Grigore Ghica îl cheamă de la Viena pe August Treboniu Laurian şi îl numeşte inspector general, la 9 ianuarie 1852. În această calitate, după analiza rezultatelor examenelor de la sfârşitul anului şcolar, Laurian prezintă domnitorului raportul cu constatările şi propunerile sale de reorganizare. Dintre constatările lui Laurian consemnăm: lipsa disciplinei şcolare, profesori neautorizaţi, lipsa metodei la cele mai multe materii de învăţământ, neconcordanţă cu vârsta şi inteligenţa copiilor, lipsa manualelor, iar cele existente prea scumpe, peste puterea de cumpărare a elevilor săraci. Se mai adaugă situaţia dezastruoasă a celor mai multe localuri şcolare, în special la sate. Propunerile lui Laurian privesc programe adecvate pentru clasele primare şi gimnaziale, proporţia disciplinelor predate, întocmirea de manuale şi tipărirea lor la preţuri accesibile tuturor şcolarilor, manualele traduse să fie adaptate învăţământului şi culturii din ţară, supravegherea examenelor. Sistemul propus era de tip prusac, ale cărui seriozitate şi eficienţă le cunoscuse Laurian.

Domnitorul Grigore Ghica porunceşte Departamentului învăţăturilor publice să se ia măsuri pentru punerea în aplicare a propunerilor inspectorului general. Ca urmare, se alege un Consiliu şcolar, al cărui director de drept era inspectorul general. Pentru remedierea situaţiei semnalate în memoriul lui Laurian, s-a format o comisie din cele mai reprezentative personalităţi moldovene. În afara membrilor Consiliului şcolar, au mai fost chemaţi să-şi dea concursul la elaborarea noilor manuale nume sonore, chiar şi astăzi, în istoria culturii noastre: Gheorghe Asachi, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri. Sufletul comisiei a fost, totuşi, August Treboniu Laurian, care a impus spiritul de exigenţă. El a fost însărcinat şi cu aplicarea hotărârilor luate.

Pentru actualitatea cerinţei de a se alcătui manuale adecvate, cităm îndemnul făcut de Kogălniceanu şi Alecsandri: „Mai nimerit ar fi ca literatura noastră scolastică să se mulţumească cu o carte ce se poate considera originală, decât cu o simplă traducere". Laurian a trecut la revizuirea programelor pentru şcolile primare şi gimnaziale, stabilind numărul necesar de profesori, sarcinile fiecăruia, lucrările, orarul.

Cert este că aceste puneri la punct afectau numeroşi profesori necalificaţi şi necorespunzători activităţii la clasă. Inspecţiile şcolare pe care le efectuează în anii 1852 şi 1853, exigenţa lui Laurian în a organiza pe baze corecte învăţământul care să asigure creşterea generaţiilor noi în spiritul disciplinei şi dragostei de ştiinţă şi cultură trezesc animozităţi chiar în rândul profesorilor. Decepţiile pe care le suferă din partea acestora, dar şi conjunctura politică, intrigile şi înverşunările politice, mai ales ale non-unioniştilor, îl vor face pe August Treboniu Laurian să se retragă din funcţia de inspector general.

Prin demisia aprobată de caimacamul Nicolae Conache-Vogoride, la 1 februarie 1858, August Treboniu Laurian pune capăt activităţii sale didactice în Moldova. Triumfaseră cei care se opuseseră disciplinei şi progresului actului de învăţământ, iar invidia îşi spusese cuvântul. „Pentru Laurian, adevărat om de şcoală, nicio funcţie nu echivala însă – ca posibilităţi de influenţare a progresului naţional – pe aceea de profesor şi, mai ales, în cazul lui, de coordonator al sistemului de învăţământ" – este aprecierea biografilor săi ([5], p. 171). E interesant de subliniat că în urma plecării lui Laurian, şeful Departamentului învăţăturilor publice, Dimitrie Cantacuzino, dând glas şi dorinţă caimacamului, conchide că „nechibzuita purtare a unor profesori este pildă de indisciplină şi pentru elevi" şi recomandă profesorilor „să se ferească de orice amestec ce nu priveşte învăţătura şi cu atât mai mult de a propaga duhul de partidă sau idei subversive" ([5], p. 172).

Părăsind Iaşiul, August Treboniu Laurian se va reîntoarce la Bucureşti. Unirea Principatelor îi va deschide un nou drum în învăţământ, ca profesor, dar şi ca reformator al sistemului şcolar. La 22 iunie 1859 este numit profesor de limbă şi literatură latină la clasele superioare ale Colegiului Sf. Sava, considerat acum Academie. Cu ceva timp înainte fusese numit membru al Eforiei Şcoalelor. Acest for de învăţământ înfiinţează revista *Instrucţiunea publică,* în programul publicaţiei intrând articole şi studii asupra învăţământului, literaturii, ştiinţelor, agriculturii, economiei domestice, precum şi actele şi dispoziţiile Eforiei. Aceasta a fost prima revistă înfiinţată la Bucureşti, destinată dezbaterii problemelor învăţământului. Ea va fi trimisă tuturor şcolilor primare din Principatele Unite. Redactor a fost numit, la 28 octombrie 1859, August Treboniu Laurian. Între altele, Laurian cerea să se creeze o autoritate superioară independentă de fluctuaţiile politice, care să conducă întreg învăţământul. Propunea înfiinţarea de şcoli normale pentru învăţători, o pregătire pedagogică corespunzătoare şi, foarte important, organizarea învăţământului tehnic. Acest deziderat se şi realizează: la 1 octombrie 1864 se publică decretul de înfiinţare a „Şcolii de ponţi şi şosele, de mine şi arhitectură", studenţii admişi aici având bursă.

Între anii 1859 şi 1863 Laurian funcţionează şi ca director al Bibliotecii Naţionale din Bucureşti, Eforia specificând că „locul de bibliotecar cere cunoştinţele speciale ale unei persoane poliglote şi bibliofile" ([5], p. 186). Într-un raport pe care îl adresa ceva mai târziu ministerului de resort, Laurian făcea observaţia că biblioteca, suficient de bine înzestrată la literatură şi istorie, era total lipsită de cărţi de medicină şi ştiinţele naturale, că avea o înapoiere de cel puţin 30 de ani faţă de situaţia europeană în domeniu.

Cum în martie 1862 Consiliul superior al Instrucţiunii publice înlocuia în Principatele Unite Eforia Şcoalelor din Bucureşti şi Consiliul Şcolar de la Iaşi, August Treboniu Laurian este numit membru al Consiliului. Aici va contribui la elaborarea *Legii asupra instrucţiunii publice,* apărută la 25 noiembrie 1864.

Pentru nevoia de a avea profesori gimnaziali şi ingineri, se înfiinţează Şcoala superioară de litere şi Şcoala superioară de ştiinţe. La cea dintâi, Laurian este numit profesor de istoria literaturii clasice (latină şi greacă) şi director. Adăugându-se şi Facultatea de drept, vom avea 3 facultăţi cuprinse sub numele de Universitatea din Bucureşti, la 4 iulie 1864. August Treboniu Laurian este numit decan al Facultăţii de litere.

Rolul deosebit pe care August Treboniu Laurian l-a avut în progresul educaţiei şcolare este evidenţiat şi de articolele pe care le-a publicat în revista *Instrucţiunea publică,* apărută de la 1 noiembrie 1859 până în iulie 1861. Aproape toate cele 19 numere ale revistei sunt scrise de Laurian. Sunt patru domenii ocupate de articolele lui: teoria învăţământului, documentele istorico-filologice, domeniul literaturii şi filosofiei şi cel al cronologiei şi astronomiei. Articolele lui Laurian sunt o „Rară demonstraţie de erudiţie. Pentru prima dată la noi se pun în circulaţie, prin tipar, masiv şi sistematic, nume, idei şi valori din cultura clasică greco-latină" ([2]). Legat de necesara reformă a educaţiei, exemplificăm cu câteva titluri de articole: „Despre organizarea instrucţiunii publice", „Despre instrucţiunea publică", „Prepararea învăţătorilor prin şcoalele comunale", „Şcoala tehnică". Dar ţinta tuturor articolelor lui Laurian, cuprinzând o arie atât de largă de cunoştinţe, trebuia să aibă un impact cât mai larg asupra educaţiei naţionale.

Cum erau lecţiile profesorului Laurian? Despre acestea scrie un fost elev al său (ziarul *Războiul* nr. 1306 din 1881): „Erudit şi cunoscător adânc al antichităţii, avea o facilitate în expresiune, o simplitate în expunere, care izbea de admiraţiune. Cu un gest deosebit ştia să înflorească cursurile sale cu tot felul de anecdote, luate din viaţa particulară, cu un sfat părintesc şi cu vederi pline de răspundere" ([5], p. 197).

Tot de îndeplinirea funcţiei sale de profesor se leagă aceea de autor de manuale, atât pentru învăţământul universitar, cât şi pentru cel preuniversitar. August Treboniu Laurian este autorul celor trei volume de *Istoria Românilor,* apărute în 1853. Timp de trei decenii acest manual a circulat, fiind reeditat. Ne-am oprit mai întâi la acest titlu, pentru a sublinia ceea ce au scris biografii săi ([5], p. 215): „Ca şi pentru M. Kogălniceanu şi N. Bălcescu, istoria reprezenta şi pentru Laurian un mijloc de educaţie naţională şi de acţiune politică patriotică". În manualele sale de istorie ca şi în cele de geografie, Laurian a reflectat viaţa tuturor ţinuturilor româneşti.

Este impresionantă grija şi perseverenţa cu care acest om, cu o erudiţie rar întâlnită la noi în acele vremuri, profesor şi decan în Universitate, se preocupă de şcolile primare, care, de fapt, stau la baza structurii sistemului de învăţământ. Ca vicepreşedinte al Consiliului permanent al instrucţiunii publice, prim rang după cel de ministru, îl găsim participând la solemnitatea distribuirii premiilor la sfârşitul anului şcolar 1864-1865 şi lansând opinia sa că „învăţătura primară era încă un deziderat, a cărui realizare depindea de înzestrarea şcolilor cu localuri spaţioase, recrutarea unor învăţători bine pregătiţi în şcoli pedagogice speciale, precum şi de tipărirea unor cărţi didactice adecvate trebuinţelor. Cărţile şi învăţătorii – iată cei doi factori de înaintare ai şcolii primare" ([5], p. 190).

Opinia sa este concretizată şi în manualele pe care el însuşi le scrie.

În 1859, la Bucureşti, Laurian publică *Elemente de istoria românilor pentru clasele primare*, apoi *Istoria românilor pentru gimnaziu;* în 1861, urmează *Geografia modernă a Daciei, Geografia Ţărilor Române pentru şcolile primare.* Cartea pentru care Laurian este amintit şi de *Istoria matematicii în România* este manualul *Elemente de cosmografiă pentru clasili primarie,* publicat în 1859, reeditat cu adăugiri în 1860, 1861, 1867 şi 1869 ([1], p. 164). Cosmografie era numele dat, la acea vreme, astronomiei.

Tot pentru uz şcolar Laurian alcătuieşte şi publică *Charta Daciei moderne*, la 1867, despre care N. Iorga spune că este „splendid lucrată", iar, la 1868 *Atlas geografic.* „Manualele lui Laurian au acoperit nu numai un gol în literatura didactică a timpului, ci au contribuit la orientarea conştiinţei naţionale." S-au caracterizat prin stil concis, precizie ştiinţifică, logică impecabilă.

August Treboniu Laurian a avut 14 ani de carieră universitară, 1864-1878, profesor şi decan la Facultatea de litere şi filosofie a Universităţii din Bucureşti. Lucrând la opera sa capitală, *Dicţionarul limbii române,* nu şi-a tipărit cursurile. În schimb, lecţiile sale la Sf. Sava şi la Şcoala superioară de litere pot fi regăsite în articolele despre literatura latină, publicate în *Instrucţiunea publică*. De asemenea, pentru susţinerea cursurilor de filosofie, Laurian a tradus două manuale de filosofie, unul francez, celălalt german. Cel francez se intitulează *Manual de filosofie lucrat după programa Universităţii de la Paris, 1840,* de A. Delavigne, publicat la Bucureşti în 1846, cel german se numeşte *Manual de filosofie şi literatură filosofică* de W. Trang, Krug, Bucureşti 1847. Dar acestea nu sunt singurele manuale pe care le-a tradus. O problemă dificilă pe care trebuia să o rezolve era terminologia ştiinţifică în limba română. O serie de termeni ştiinţifici se vor încetăţeni în româneşte în forma propusă de Laurian.

August Treboniu Laurian a fost un remarcabil cercetător şi om de ştiinţă. Domeniile sale de investigare au fost lingvistica, istoria, arheologia, etnografia, economia, pedagogia.

→

Cărţi şi autori

Un epistolar ca un *Bildungsroman*

Rodica LĂZĂRESCU

În aşteptarea preconizatei sărbătoriri de la începutul anului viitor (5 ianuarie), când Orfeul Munţilor de Apus va să rotunjească 80 de ani (ţie-l Domnul), profesorul Ioan Bunta, fiu de pădurar, născut pe Valea Drăganului, peste munte de Răchiţele, prieten din copilărie al Poetului (e mai mic doar cu şase ani decât acesta), publică fragmentele din aproximativ 70 dintre cele 300 de scrisori primite, în intervalul 1971-2020, de la „fratele" Teofil Răchiţeanu (*Scrisori de la Teofil Răchiţeanu,* Scriptor, Cluj-Napoca, 2022).

Parcimonios, cam prea parcimonios, şi precaut tot pe atâta, poate şi pentru că ambii corespondenţi trăiesc, asemenea şi cunoştinţele, prietenii şi neprietenii la care se face referire, autorul decupează şi reproduce doar scurte fragmente, ilustrative pentru tema propusă, însă total neutre în privinţa atingerii aduse unor terţe persoane.

Formula adoptată de Ioan Bunta este a unei treceri în revistă, urmărind câteva teme, a evoluţiei, a formării şi afirmării poetului de la Răchiţele: anii de „hoinar" ai tinereţii, boemia de la Cluj (perioada „nesigură" de după terminarea facultăţii, trăită, fără slujbă, „liber şi independent", „îngrozitor de trist şi singur"), scurtul popas la castelul de la Ciucea, încheiat ca urmare a unor acuze (neglijenţă în gestiune) dovedite a fi fost neîntemeiate, trecerea prin redacţia revistei *Echinox*, marcată de şicanele cenzurii (precum pagina apărută fără poeziile sale în care nu putea să mute nici măcar o virgulă fără să „schimbe frumuseţea unui poem"), relaţia deosebită cu Geo Bogza, cel care i-a făcut „o dreptate răsunătoare" în 1973, crescânda „aversiune faţă de oraş", ce l-a dus la momentul de cumpănă când pune în balanţă viaţa culturală clujeană (unde-şi petrecea vremea la Biblioteca Universitară) şi Muntele („singurul loc unde aş putea trăi"), mutarea la Răchiţele, eforturile ridicării unei „căsuţe care să fie numai a mea", angajarea în învăţământ ca suplinitor, suplinitor va rămâne până la pensie („port eticheta de suplinitor ca pe o mândrie"), evoluând între entuziasmul începutului, trecând prin refuzul de a se supune examinării pentru titularizare ca profesor de limba română („eu creez limba românească"), până la „lehamitea de dăscălie", concretizată în reflecţii de genul „cred că era mai bine de noi să ne fi făcut amândoi pădurari", permanentul „impas financiar" în care se află („de câştig personal din cărţile mele nu poate fi vorba", banii de pe o carte fiind reinvestiţi în următoarea apariţie, „şi tot aşa, până la falimentul final"), climatul literar „profund infectat", atât înainte de 1990 („acum e vremea celor ce scriu fără să spună nimic", 1977; revistele literare „nu sunt bune de nimic", 1972; „poezia de azi prea adeseori mi se pare un lac în care orăcăie prea multe broaşte"), cât şi după (când „interesul pentru cultură aproape că nu mai există", 2001; „vremea poesiei se va întoarce, dar nu se ştie peste cât timp", 1993), făcându-l să exclame: „Mi-i atât de greaţă de cei pe mâinile cărora a încăput ţara aceasta, încât în sufletul meu nu mai încape altceva", „mi-i silă parcă şi să trăiesc" (iunie 1990).

Dincolo de datele, cunoscute deja, ce ţin de biografia exterioară (adesea împletite cu trimiteri, pentru completare sau confirmare, la volumul de convorbiri cu Marin Iancu, din 2016, *Amintiri în zigzag*), elocvente sunt datele de biografie interioară.

Prima secţiune este dedicată prieteniei (cu Ioan Bunta, cu Geo Bogza), a doua, gândurilor despre anotimpurile preferate („primăvara frumoasă", primăvara „ameţitoare, halucinantă", „tulburătoare", care „spală de toate relele, de toate păcatele" şi e „un motiv pentru a trăi", cu cântecul cucului ce îi readuce în suflet copilăria, şi toamna – „Tristeţea pe dealuri, toamna,/ Lăsată mie de străbuni/ Să o sporesc/ Şi să o transmit urmaşilor/ Mai departe"), alta, drumeţiilor prin Apuseni şi pescuitului la păstrăvi, munţilor lui dragi („nimic nu-i mai frumos şi mai benefic sufletului nostru decât munţii") ş.a.m.d.

Din toate, peste chipul copilului din oglinda amintirii lui Ioan Bunta („prietenos" şi „bun la suflet"), creşte şi se impune imaginea din oglinda pe care Poetul şi-o pune în faţă într-un permanent efort de autodefinire („nu sunt omul cu care norocul să facă o casă bună", 1971; „Cavaler al Ordinului celor 1000 de iluzii", încercat din când în când de „crizele de melancolie şi scârbă de viaţa aceasta" 1974, „cărţile mele sunt cărţi pentru ore de îndoială, de melancolie, de singurătate a sufletului", 1986), culminând cu metafora „şoimului cernit" dintr-o tulburătoare pagină de jurnal de prin anii '80, scrisă de „Theofil din Biharia" la persoana a treia: „trist ca o biserică în care de o mie de ani n-a intrat nimeni", „nu se împotriveşte niciodată destinului", „suferinţa e vocaţia lui", „sufletul lui e un şoim cernit căruia, în cele patru zări ale pământului strigându-şi deznădejdile, nu i-a răspuns nimeni".

Deşi, vorbind de Teofil Răchiţeanu, peste menţionatul volum de *Amintiri în zigzag* nu prea se mai poate trece, iată că, în pagini puţine, profesorul Ioan Bunta ne oferă *un epistolar ca un bildungsroman* sau *un bildungsroman sub forma unui epistolar,* urmărind mai puţin sau deloc cronologii, localizări, evenimente (la o eventuală reeditare, datarea unora dintre epistole ar trebui reevaluată: două cazuri, la pag. 62 şi 74), cât „starea sufletească a poetului exprimată „la cald", împrejurare care-i conferă epistolei valoare documentară, tocmai prin autenticitatea implicată. (Că asta i-a fost intenţia, ne-o dovedeşte citarea, aproape cu funcţia de motto, a primei strofe eminesciene din *Sonet I – Şi tu citeşti scrisori din roase plicuri/ Şi într-un ceas gândeşti la viaţa toată.*)

Rămân totuşi la convingerea că publicarea *in integrum* a celor 300 de scrisori pe care le deţine autorul ar fi fost extrem de utilă istoricilor literari, cercetătorilor, căci e imposibil ca într-un volum atât de mare de documente să nu existe amănunte mai puţin sau deloc cunoscute despre viaţa şi opera poetului, poezii sau variante inedite, fără a mai vorbi de jocul de artificii al ideilor, gândurilor şi expresiei în care acestea sunt înveşmântate. Desigur, nu-i timpul trecut, poate că profesorul Ioan Bunta să fi prins gustul şi îndemânarea întocmirii unei asemenea restituiri, încât să urmeze exemplul volumului de *Scrisori către Teofil Răchiţeanu,* alcătuit în 2021 de Ilie Rad, să profite că expeditorul îi poate oferi explicaţii, lămuriri, completări şi să scoată la lumină întregul lot de epistole.

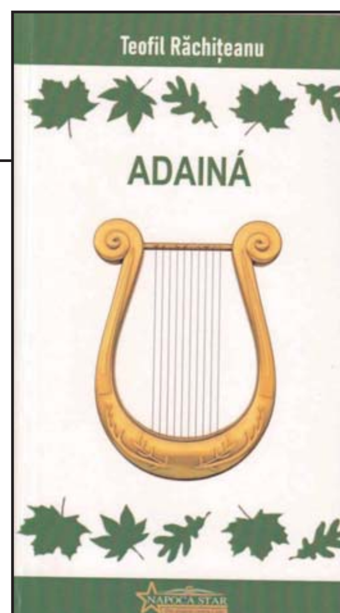
Pentru fragmenţelele oferite acum, aş încheia spunând că, tot gândind la viaţa-i toată, Poetul-Voevod al Munţilor de Apus exprimă, pe o efemeră pagină de scrisoare, starea de graţie pe care, după o existenţă sub semnul suferinţei, a atins-o în cele din urmă: „Acum poezia o trăiesc, fără să-mi mai dau osteneala s-o aştern pe hârtie" (1993).

Minunată concluzie a unei vieţi trăite în şi pentru Poesie!

Semn(al) de carte

Teofil Răchiţeanu, *Adainá,* Napoca Star, 2022

„Obosit şi de vremi nins", aflat tot mai aproape de pragul dintre lumi, Teofil Răchiţeanu s-a pornit să „scrie răvaşe Morţii", cum altfel decât sub forma doinei, căci ne-a mai spus-o, coşbucian, „tot cu ea suspin şi cânt/ Şi nu-s singur pe pământ". Străin de tiparele, de gustul şi de canoanele vremilor noastre pe dos (şi indiferent la ele, în aceeaşi măsură în care îl tratează pe poet aşa-zisele istorii ale literaturii române, mai mult subiective, le-aş zice umorale, decât critice), Voievodul liric al Munţilor de Apus adainează în ritmurile milenare ale codrului, ale anotimpurilor, ale apelor din care bea şi se „înzeeşte", ale frunzelor ce cad rânduri-rânduri, în ritmurile misteriosului refren cu sonorităţi exotice, sub al cărui generic este pus întregul volum – adainá, dainá, dainá! Venit parcă din familia Ierului Ier, preluat probabil din doinele bihorene (ţinut aflat peste deal de Răchiţelele natal), refrenul teofilin (de la care mi-am permis să derivez forma verbală de mai sus) închide în el vocabule străvechi, credinţe ancestrale, chemări, tărăgănări şi jeliri, sunet de tulnic şi lacrimi de dor, miresme de dumbravnic, „întrebări şi taine grele" din timpuri imemoriale. (Rodica Lăzărescu, pe coperta a patra)

Începutul şi încheierea operei ştiinţifice au loc pe tărâmul lingvisticii: de la *Tentamen,* scris la Viena în 1839, despre care N. Iorga scria în 1909 că este „cel dintâi studiu mai întins al limbii noastre ca fonetică, etimologie şi sinteză", şi până la *Dicţionarul limbii române*, niciodată pe Laurian nu l-a părăsit preocuparea de a da naţiei, dar şi ştiinţei universale, comoara limbii române. Dicţionarul Laurian-Massim „reprezintă o dată importantă în istoria lingvisticii naţionale" (Mircea Seche, citat în [5]). Acest dicţionar, care conţine 50.000 de cuvinte, a fost utilizat pe scară largă la elaborarea următoarelor dicţionare ale limbii române.

În arheologie, August Treboniu Laurian a elaborat studiul *Istriana*, care cuprindea descoperirile sale făcute în cercetarea unor vestigii la Nord şi la Sud de Dunăre. Despre *Istriana,* tot Iorga spune că este cel dintâi studiu „serios de arheologie românească, punctul de plecare al epigrafiei noastre, Laurian putând fi considerat întemeietorul acesteia".

În istorie, revista *Magazin istoric pentru Dacia,* înfiinţată în 1845 în asociere cu N. Bălcescu, avea ca scop nu doar de a educa spiritul patriotic, dar şi de a strânge documente naţionale şi de a publica opinii ale străinilor despre ţinuturile româneşti. Între 1849 şi 1851, Laurian publică, în 3 volume, în limba germană, *Die Romänen Österreichishen Monarchie* (*Românii în monarhia austriacă*), care este cea mai bogată culegere de documente cu privire la Revoluţia de la 1848 din Transilvania.

Laurian face investigaţii în istoria economiei. O parte a studiului *Cercetări economice,* apărut la Braşov în 1852, este consacrată imperiului roman şi vechii Dacii, o altă parte istoriei moderne a economiei europene.

Laurian are o operă vastă şi prezentarea acesteia nu ar putea fi cuprinsă aici.

La înmormântarea lui August Treboniu Laurian, Carol Davilla spunea: „Ţara a pierdut pe cel mai eminent învăţător; […] el pretutindeni a fost apostol al românismului, al unirii naţionale. […] Generaţiile viitoare vor realiza ideile şi aspiraţiile sale" ([5], p. 258).

Bibliografie

1. Şt.G. Andonie, *Istoria matematicii în România*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1965.

2. I. Chindriş, „Publicistica ştiinţifică a lui August Treboniu Laurian", *Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie Cluj*, XXII, 1979, pp. 179-201.

3. D. Macrea, „August Treboniu Laurian", în *Cercetări de lingvistică,* XII, 2, iul.-dec., 1967.

4. T. Roşu, „Diploma de doctorat a lui August Treboniu Laurian", http://istorie.uab.ro.

5. I. Popescu Teiuşan, V. Netea, *August Treboniu Laurian. Viaţa şi activitatea sa,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1970.

Din publicistica naţională a lui Emil Cioran – anul 1931 (II)

Mihai POSADA

Acest tip de discurs critic, plin de scepticism, continuă în articolul *Un monstru modern: bibliograful* (apărut în *Mişcarea*, an. XXIV, 1931, nr. 108, din 3 aprilie, p. 1), Cioran abordându-l fără rezerve, în alcătuirea unui portret neiertător; pentru el bibliograful *este o specie de intelectual cu creierul putred şi conştiinţa infectată;* un monstru în prim-planul procesului de decadenţă al culturii moderne, ca unul ce respinge gândirea personală şi însuşirea ideilor din cărţi, preţuind doar cantitatea lecturii, iar decadentismul constă în preţuirea muncii în pofida creaţiei spontane; creaţia fiind valoare determinantă pentru Cioran şi membrii Tinerei Generaţii de intelectuali români de până la mijlocul veacului al XX-lea (despre conceptul de creaţie culturală ca şansă a românilor în istorie, respectiv Tânăra Generaţie, vezi Mihai Posada, *Opera publicistică a lui Mircea Eliade,* ed. I, Criterion Publishing, 2006, ed. a II-a, Tipo Moldova, 2013).

El nu citeşte cărţile pentru ideile pe care acestea le cuprind, ci pentru cărţi ca atare, pentru numărul volumelor.

Îndobitocit de numărul lor impresionant, el nu va aştepta nimic altceva decât consumarea lor cât mai rapidă. [...] Aceasta, din motivul că noi, modernii, apreciem mult mai mult munca decât creaţia spontană şi fragmentară; singura condiţie este ca munca să fie continuă. În domeniul culturii propriu-zise – este de părere tânărul Cioran –*, munca nu are valoare deosebită; ea este un element cu totul secundar.*

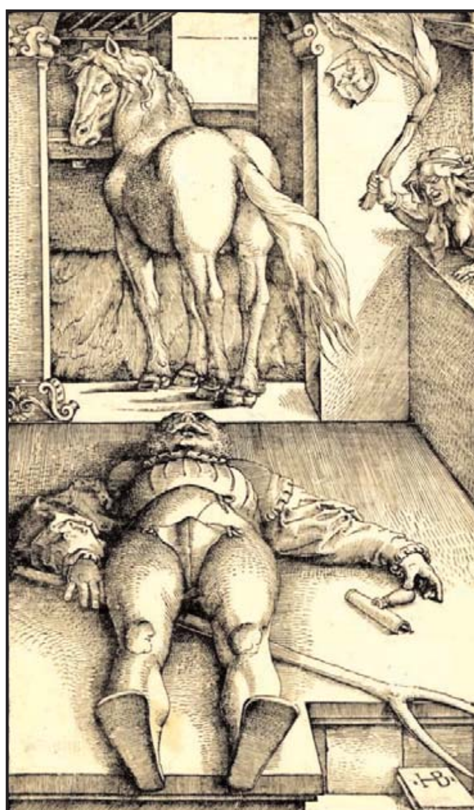
Despre muncă, Cioran îşi sintetizează ulterior consideraţiile în volumul apărut la 1934, pornind de la adevărul biblic ce spune că *munca este un blestem* (Emil Cioran, *Pe culmile disperării*): „Iar lui Adam i-a zis: «Pentru că ai ascultat vorba femeii tale şi ai mâncat din pomul din care ţi-am poruncit: 'Să nu mănânci', blestemat va fi pământul pentru tine! Cu osteneală să te hrăneşti din el în toate zilele vieţii tale!»" (*Facerea*, III, 17), lucru cunoscut fiului de protopop şi consilier al Mitropoliei din Sibiu şi în stare să-i uimească numai pe postdecembriştii îndoctrinaţi în cultul darwinisto-comunist al muncii (Engels: „Munca l-a creat pe om") deveniţi comentatori ai reţelelor internaute unde îl catalogheazǎ pe Cioran drept gânditor burghez, pentru alegaţiile consecutive sentinţei citate: *Munca susţinută şi neîncetată tâmpeşte, trivializează şi impersonalizează* – ignorând precizarea autorului: *Este caracteristic că în lumea modernă munca indică o activitate exclusiv exterioară. De aceea prin ea omul nu se realizează, ci realizează* (E. Cioran, *idem, ibidem*).

Psihologia şomerului intelectual (apărut în *Mişcarea,* an. XXIV, 1931, nr. 134, din 8 mai, p. 1), articol scris în acelaşi ton de invectivă, condamnă mediocritatea epocii, dar mai importantă pentru filosoful autoexilat de mai târziu este alcătuirea unei axiologii proprii gânditorului moralist, pentru care starea de angoasă existenţială (vezi evoluţia termenului, la Kierkegaard, Freud, Camus) este produsul şomajului intelectual, al deosebirilor dintre individul *mulţumit* şi cel *nemulţumit* de el însuşi, în timp ce subiectivitatea, viaţa interioară şi contemplaţia (inferioară totuşi meditaţiei, cunoaşterii complete, metafizice) contează între valorile creatoare, iar sintagme personale ca *destinaţia originară* a omului sau *omul substanţial* etc. impun în panoplia eseistului publicist:

Faţă de omul generaţiilor antecedente, omul contemporan reprezintă un stil specific de viaţă, care este îmbibat în elementele lui esenţiale de psihologia şomerului. Înainte, individul era integrat – atât biologic, cât şi social – organic în viaţă. Era, într-un anumit fel, omul substanţial, cu consistenţa lăuntrică până la fixitate, închis căilor devenirii sau celor ale disoluţiei, omul pentru care timpul avea o completă irelevanţă, fiindcă realizării posibilităţilor interioare nu i se bănuiau obstacole. Integrarea organică duce la acel sentiment intim al firii, care nu este altceva decât sursa atitudinii contemplative. Individul este mulţumit de el însuşi.

Sentimentul unei anarhii personale nu-l câştigă individul decât atunci când căile vieţii pe care el a apucat sunt în contradicţie cu destinaţia lui originară, cu particularitatea lui subiectivă care-l individualizează. Sursa anarhiei este procesul de dezintegrare. Acest proces este esenţial vieţii şomerului. Omul substanţial trăieşte în acelaşi cadru de viaţă. De aici omogenitatea lui interioară. Şi tot de aici consecvenţa în gesturi şi atitudini. [...] Dar [consecvenţa] *mai înseamnă şi altceva: sărăcie lăuntrică. [...] Atunci când omul acţionează într-un sens opus decât cel al lui propriu,* nemulţumirea atinge limita. *Libertatea este o iluzie, din moment ce individul nu mai este el însuşi* [subl. ns., M.P.].

Angoasa care secătuieşte cultura contemporană a publicistului evoluează, în prezentare cioraniană, spre ceea ce unii psihologi recenţi au descoperit ca fiind dependenţa, chiar dragostea, grotescă desigur, a celui chinuit, faţă de torţionarul său.

Alte câteva observaţii remarcabile, formulate în termenii generalizărilor ultimative specifice stilului de perenă tinereţe a spiritului, la Emil Cioran:

Cei mai rătăciţi şi mai înşelaţi oameni din lume sunt acei care umblă după soluţii. Viaţa îşi are sensul ei; soluţiile sunt pentru moralişti; sau:

Este desigur caracteristic că spiritul vremii noastre este rebel oricărui fel de normativism în morală. Nu mai există voinţa aceea de a trăi sub norme, de a te închista în cadre transcendente.

Iar interogaţia retorică pune problema identificării celui căruia Cioran i-o adresează, *tradiţionalistul depăşit* pe care îl simpatizează criticându-l, ori *şomerul intelectual* pe care îl desfide desconsiderându-l – problemă pe care sociologii, istoricii, filosofii culturii, psihologii, specialiştii pluridisciplinari sunt chemaţi să o rezolve, în ciuda contradicţiilor structurale ale discursului său publicistic, în particular şi ale stilului său de expresie, în general. Pare că tonul critic la adresa *tradiţionalului depăşit* ascunde, oximoronic, regretul şi admiraţia pentru acesta:

Cu ce drept le mai putem noi pretinde solidarizarea cu valorile tradiţionale, cu o cultură pe care ei au depăşit-o? Această pretenţie nu are nicio justificare.

Articolul *O formă a vieţii interioare* (apărut în *Mişcarea*, an. XXIV, 1931, nr. 184, din 8 iulie, p. 1) face o introspecţie a domeniului predilect de interes pentru Cioran, *cultura, viaţa interioară, unicitatea individului* – valori umanist-creştine în fond, versus *cultura democratică/democratizată* şi masificarea idealizată de ideologii răsăriteni ai democraţiei revoluţiei bolşevice din 25 octombrie 1917, după calendarul iulian aflat în uzul momentului în Rusia şi victorioasă la 7 noiembrie, după calendarul gregorian – fără a formula explicit această dihotomie ca atare:

Este caracteristic, pentru faptul culturii în genere, că elementul ei creator şi productiv depinde de valori a căror calitate scade atunci când câştigă în extensiune. Din acest motiv, o cultură democratică este aproape o contradicţie. Valorile, universalizându-se prin extensiune, sunt trăite superficial şi inorganic; ele se menţin într-un plan exterior omului. [...] Conţinuturile particulare ale vieţii sunt menţinute în individualitatea lor. Este o caracteristică a mentalităţii naive de a nu putea trece dincolo de posibilităţile de individualizare ale datului. De aici şi absenţa preocupărilor de probleme. [...] Substratul spiritului problematic este un tragism, a cărui valoare se manifestă prin renunţarea la patetism, care totdeauna semnifică o imposibilitate de a pune limită unei revulsionări lăuntrice. [...] Sunt oameni care nu se iubesc absolut deloc pe ei înşişi, fiindcă nu ştiu aprecia caracterul de unicitate pe care-l reprezintă fiecare om. Sau sunt prea puţin unici pentru a se respecta pe ei înşişi.

Despre succese (apărut în *Mişcarea,* an. XXIV, 1931, nr. 193, din 18 iulie, p. 1), un articol în care Cioran se poziţionează şi foloseşte un ton eminescian („Trăind în cercul vostru strâmt/ Norocul vă petrece –") pentru a discredita succesul şi îi dispreţuieşte pe cei care se scufundă în el, pentru că: *oamenii trăiţi în succese n-au niciodată perspectiva justă a ordinii valorilor,* întrucât: *în procesul de autoiluzionare se interpretează* existenţial *aprecierile streine,* iar succesul nu este decât un factor alienant pentru om: *un drum al iluziilor, care întunecă procesul analizei interioare, al despicării lăuntrice, creând deasupra realităţilor lumea ficţională a aspiraţiilor neîntemeiate.* Lipsa perspectivei juste asupra ordinii exterioare şi a celei interioare îi condamnă pe cei *trăiţi în succese* la existenţa într-un continuu şi superfluu entuziasm cu care abordează toate aspectele vieţii, entuziasm de asemenea discreditat de tânărul moralist:

Entuziasmul caracterizează pe oamenii superficiali, pentru care nu există limite obiective ale acţiunii şi nici bariere extravaganţei lor de reformatori. Lipsa simţului pentru realitate, pentru ordinea obiectivă a lucrurilor, pentru necesitate, îi duce la continua iluzionare, care în fond nu este decât infatuaţie. Absenţa conştiinţei valorii personale este sursa tuturor anomaliilor pe care le prezintă viaţa socială.

Accentul critic, precum o sabie a lui Damocles, planează deasupra ideologiei materialismului indus de soviete: *Este un defect al teoriei materialiste a istoriei de a neglija studiul omului aşa cum se prezintă el obiectiv.*

Iar succesul continuu, ca echivalent al decadenţei perpetue, pare motivul insucceselor reale în devenirea oricărui individ, cauza care provoacă ratarea şi blochează transformarea pozitivă a omului, îmbunătăţirea lui; insuccesele fiind văzute, compensatoriu, ca nişte virtuale virtuţi.

Ultimele patru articole, care încheie recolta publicistică 1931 a lui Emil Cioran, sunt materiale monografice/recenzii apărute în alte publicaţii decât *Mişcarea,* unde colaborase până acum, articole dedicate câte unei personalităţi artistice sau unor opere aparţinând unor cercetători ai vremii, în varii domenii.

Oscar Kokoschka (apărut în *Gândirea*, an. XI, 1931, nr. 7-9 [imprimat greşit: 9-11], septembrie-noiembrie, pp. 333-334, rubrica „Cronica măruntă") este articolul de debut al esteticianului Cioran în critica de artă. Comentariul său nu pierde din nota specifică de exprimare frustă a unor judecăţi de valoare, ce îi caracterizează discursul publicistic şi pe cel al filosofului-moralist de mai târziu: dacă Picasso *este incapabil să găsească o consistenţă spirituală,* Kokoschka este reprezentativ *prin anxietatea şi învolburarea cărora el le-a dat o expresie plină de dramatism.* Comentariile sunt preţioase prin acuitatea observaţiei, originalitatea interpretării şi precizia termenilor, dovedind deopotrivă empatie, erudiţie şi curaj:

Lucian Blaga, Eonul dogmatic (Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 1931, 202 p.) (apărut în *Revista de Filosofie*, vol. XVI, nr. 3-4, iulie-decembrie 1931, pp. 30-33), o cronică de carte elogioasă, motivată de valoarea lucrării prezentate:

Cartea d-lui Lucian Blaga face parte din cele câteva cărţi bune scrise în româneşte şi care ar merita să fie traduse într-o limbă străină. [...]

→

Cărţi şi autori

Dincolo de Covid

Georgel RUSU

Pentru a nu ştiu câta oară, Mihai Nadin aduce în faţa publicului interesat teme care frământă omenirea dincolo de nivelul cultural, de stadiul dezvoltării economico-sociale, şi asta peste fruntariile geografice. *Cumpăna ştiinţei. Viitorul contează*, o nouă carte apărută, în 2022, la prestigioasa Editură Spandugino, Bucureşti, vine cu abordări multiple, cu abordări profunde ale fenomenelor care au schimbat cursul istoriei omenirii; unul dintre acestea este Covid 19.

O convergenţă de crize relevă poziţionarea de început a COVID – O CONFLUENŢĂ A CRIZELOR. Trebuia să se petreacă o astfel de dramă la nivel mondial pentru a se analiza o multitudine de date, statistici, dar mai ales cauze şi cauzalităţi referitoare la sănătate şi la sistemul medical şi nu numai. Profesorul Mihai Nadin se poziţionează într-un loc în care analiza fenomenului capătă valenţe multiple, dar mai ales abordări referitoare la preţul plătit pentru progres şi pentru dezvoltarea societăţii. Omenirea foloseşte o abordare nepotrivită cu privire la aceste două concepte. Culmea este că această „nepotrivire" beneficiază de eforturi susţinute, planificate, de sisteme şi tehnologii menite să ducă lucrurile pe o direcţie care, aşa cum demonstrează autorul, este una distrugătoare. Cartezianismul caracteristic culturii care a îmbrăcat toate meridianele începând cu secolul al XVII-lea conduce la „Reacţia determinist-reducţionistă". (pag. 50) Acest fapt face ca multe din actele omului să fie inadecvate provocărilor majore cum e cazul acţiunii în faţa Covid. Aici autorul concluzionează că „ştiinţa deterministă nu poate da un răspuns convingător", iar comportamentul uman nu poate fi încadrat de fiecare dată în norme de sorginte deterministă. Statisticile puse la dispoziţie în cadrul lucrării vin să susţină aserţiunile. Disparităţi curioase ne arată „dezechilibre": „SUA are 4% din populaţa lumii, dar peste 35% din indivizii afectaţi de Covid 19". (pag. 51)

Pasajul din capitolul *Jocul cifrelor mincinoase* este lămuritor: „Viaţa se defineşte ca proces, prin dinamică; cei care vor să o măsoare produc date despre caracteristicile materiei, dar nu despre sensul existenţei." (pag. 54) Aici aflăm şi că „Senzaţionalismul tradus în cifre (fiecare cauză şi-a generat propriile cifre) se vinde mai bine decât cunoaşterea." (*Idem*) Probabil că şi acesta reprezintă un sens major care a definit „Cumpăna ştiinţei".

Trecerile rapide pe care autorul le realizează de la ştiinţă la aspecte ale mersului social, la acţiunile persoanelor paupere vizavi de ale celor bogate, la faptul că „Religia a fost abandonată" (pag. 63), la „exagerări, venite din partea altor profeţi ai frivolităţii, i-au făcut pe mulţi tineri să-şi investească viaţa în viitoare profesii care nu au, de fapt, niciun viitor" (*Idem*) conturează cadrul complex al lumii în care trăim.

În economia generală a cărţii, autorul consacră un spaţiu generos şi abundent în detalii încercărilor de depăşire a crizei Covid cu ajutorul vaccinului. Observaţii simple, de genul „Vaccinarea nu este o interveţie de natură chimică sau fizică, ci biologică" indică şi aspecte legate de valori, de sacrificare a unora dintre ele de dragul banilor. Mai departe, „Transformarea vaccinării într-un scop (aşteptând ca aceasta să aibă loc sau legiferând-o) transcende frontierele politice şi ideologice. Criza este folosită pentru a exercita şi mai mult controlul asupra populaţiei." (pag. 131)

Criza Covid dezvăluie o seamă de fenomene neluate în seamă până atunci: „Investiţia în prevenţie schimbă accentul de la repararea la evitarea crizelor", iar în privinţa atitudinii faţă de om, de aproapele nostru, autorul conchide că „lipsa de încredere rămâne un cancer care mănâncă viitorul întregii omeniri". (pag. 111)

Scara judecăţilor propuse de autor în mod sagace nu se opreşte la vinovăţii instituţionale, ci urcă şi la locul în care în educaţie ca şi în alte domenii de activitate a dispărut „de ce?"-ul, întrebarea care defineşte în fond omul responsabil de acţiunile sale. Aici vom găsi atât de multe lucruri care nu merg sau chiar merg pe „contrasensul umanităţii", încât ne punem o serie de întrebări de tipul: Cât mai are de trăit omenirea dacă păstrează actualul sens? Cauzalităţile analizate nu se limitează la ce produce omenirea pentru a se distruge. Se demonstrează drumul greşit al aşezării „esenţelor" culturii promovate, iar „teologia determinismului" (pag. 145) din capitolul *Moştenirea – inerent deterministă*, este indicată de autor ca inadecvată stadiului actual al ştiinţei. Se pare că aici trebuie să găsim nu numai ceea ce autorul aduce în atenţie drept „cultura anulării" (pag. 146), ci şi „diagnosticul". „O omenire bolnavă, egoistă până la extrem, aflată într-o explozie de disperare, este moştenirea raţionalismului cartezian, care a ajuns atât de prohibitiv în perspectiva sa limitată, încât nu acceptă alternative." (*Idem*) Soluţia propusă de Mihai Nadin: „Acum ar fi timpul unei veziuni mai ample: una care acceptă nu numai determinarea viitorului de către trecut, ci şi faptul că viitorul este mai important decât oricând." (*Idem*)

Aşadar, un loc de reaşezare nu numai a medicinei sau a educaţiei, ci şi a activităţii umane în general.

Sprijinită pe o bibliografie amplă, conţinând valori consacrate ale culturii şi ştiinţei, cartea abundă în panseuri memorabile şi vorbe sentenţioase care subliniază fenomenele de reţinut. Modul de proiectare a informaţiei critice este unul militant, mobilizator, menit să indice sensul pentru mai toate genurile de activitate umană spre a ieşi spre *un viitor mai uman cu omul.*

Mai mult decât interesantă este paralela pe care autorul o face cu subiectul mitologic *Prometeu şi Epimeteu* (ultimul capitol). Este o temă preferată, tratată superb şi în alte scrieri. (http://revistasinteza.ro/mihai-nadin-tehnologia-a-creat-un-monstru-al-invaziunii-in-sfera-personala/) Metafora ne este dezvăluită de autor. „Prometeu este asociat cu previziunea (aceasta este semnificaţia numelui său), fratele lui, cu retrospectiva (tot în virtutea numelui). Unii îi asociază cu anticiparea şi, respectiv, consecinţa." (pag. 173) Tot aici aflăm asocierea: „Descartes (ca generator de sistem de educaţie) reprezintă răspunsul bazat pe reacţie la tot ceea ce necesită o explicaţie." (*Idem*)

Nu putem încheia lectura cărţii propuse de Mihai Nadin fără a remarca: „Determinismul înlocuieşte autodeterminarea, transformând democraţia – voinţa poporului – în dreptul de a abandona responsabilitatea pentru satisfacerea unei prosperităţi discutabile, cu preţul generaţiilor viitoare şi al unei ecologii compromise." (pag. 178)

***Este de datoria noastră să examinăm** orişice lucrare, în care s-a realizat munca unui gânditor de elită.* [...] *Dogmele tind să menţină misterul metafizic.* [Lucian Blaga] *are o iubire cu totul intelectuală a misterului metafizic. Nu explică aceasta pentru ce opera poetică a domniei-sale place, dar nu impresionează?* [...] *Este un merit esenţial al domniei-sale de a fi introdus la noi problemele de filosofia culturii, aşa cum acestea sunt concepute în Germania.* [...] *Istoriceşte, credem că atitudinea dogmatică nu este specifică numai unei lumi care se naşte, ci şi uneia în decadenţă. În modul acesta, este inutil a mai aminti că studiul d-lui Blaga este indispensabil pentru cine vrea să înţeleagă unele aspecte ale problematicei prezentului.*

Simon Frank, Gestalt und Freiheit in der griechischen Orthodoxie (în volumul: *Protestantismus als Kritik und Gestaltung*, Herausgegeben von Paul Tillich, Zweites Buch des Kairos – Kreises. Darmstadt, 1929, Otto Reichl) (apărut în *Revista Teologică*, an. XXI, 1931, nr. 11-12, noiembrie-decembrie, pp. 448-449, rubrica „Mişcarea literară") este o pledoarie despre ortodoxia ca doctrină şi confesiune în comparaţie cu catolicismul şi protestantismul, ocazionată şi inspirată de apariţia cercetării filosofului rus; iar *Erwin Reisner şi concepţia religioasă a istoriei* (apărut în revista *Gândirea,* an. XI, 1931, nr. 10 [imprimat greşit: 12], decembrie, pp. 503-505, rubrica „Cronici, Idei, oameni & fapte") analizează o carte a scriitorului-filosof şi teolog german, apărută în anul 1929 (*Die Geschichte als Sündenfall und Weg zum Gericht. Grundlegung einer christlichen Metaphysik der Geschichte*), cu trimiteri la o alta, a aceluiaşi, apărută cu doi ani mai înainte (*Das Selbstopfer der Erkenntnis. Eine Betrachtung über die Kulturaufgabe der Philosophie,* München, Berlin, 1927); o disertaţie despre gânditorul care a afirmat că: *intelectul este organul problematicului şi al morţii, că există numai o problemă, aceea a morţii, singurul obiect al gândirii fiind tot aceasta. Viaţa nu cunoaşte nicio problemă, fiindcă în afară de ea nu există nimic.*

Iată şi alte câteva interesante opinii ale gânditorului român de la Răşinari, despre „concepţia religioasă a istoriei" la Erwin Reisner: *Istoria rezultă din ruperea echilibrului iniţial, din procesul de divergenţă a elementelor iniţial unificate. Ea nu este decât un drum al dezechilibrului.*

Istoria, după cum spune Reisner, este ziua a opta, cea care a urmat căderii în păcat. [...] *Omul religios nu iubeşte devenirea ca atare, fluiditatea ei iraţională, procesul imanent al desfăşurării continui, demonia creaţiei şi a distrugerii fără o finalitate transcendentă.* [...] *Trăirea în moment, în prezent, întrucât acestea prind viaţă în structura ei numenală, realizată atemporal, iată ţinta omului religios. Contemplaţia religioasă trăieşte valoarea pentru ea însăşi, dincolo e relativitate. Religia are sens numai întrucât este dincolo de istoricitate. Această părere a lui Karl Barth se bazează şi pe faptul că religia, atunci când este trăită cu conştiinţa încadrării ei istorice, ca un dat realizat temporal, îşi denaturează esenţa şi sensul ei metafizic.*

Separaţia pe care o face Reisner – şi care este caracteristică teologiei dialectice (Barth, Gogarten, Brunner) –, între religie şi civilizaţie, este foarte sugestivă. El respinge concepţia lui Spengler, a opoziţiei polare dintre cultură şi civilizaţie. Cultura este un compromis. Ea este semireligie, semicivilizaţie. În mijlocul unei lumi tehnice, ea îşi creează valori ca un fel de despăgubire, de compensaţie pentru ceva pierdut, pentru a cărui recâştigare se pretinde o jertfă mai mare şi mai radicală. Cultura se naşte în momentul când omul se simte necesitat să facă jertfă; ea nu realizează, însă, jertfa integrală. Gradul de cădere a umanităţii indică şi gradul culturii. Civilizaţia şi religia se situează, însă, într-un dualism ireductibil. Dacă religia vizează eternitatea, civilizaţia este pură temporalitate. Religia presupune servire, cultura creaţie, civilizaţia muncă. [...]

În realitate, ni se pare mult mai justă concepţia după care omul trăieşte în istorie, creează o sumă de valori, şi mor amândoi, atât el, cât şi valorile. Peste acest tragic al omului nu se poate trece. Căci drumul mântuirii este o iluzie. Relativismul defineşte stilul interior al omului modern.

Un roman uluitor

Constantin LUPEANU

În literatura chineză, de o vechime şi complexitate greu de pătruns pentru noi, europenii, patru romane clasice sunt socotite a fi romane uluitoare, fără rival, fiecare îmbrăţişând altă arie a vieţii: 水浒传 *Osândiţii Mlaştinilor*, secolul 14, 西游记 *Însemnarea Călătoriei spre Vest*，secolul 16, 三国演义 *Regatele în Luptă,* secolul 14, 红楼梦 *Vis în Pavilioanele Roşii,* secolul 18. Pe primele două le-am tradus eu în limba română. Cel de al treilea este o istorie cavalerească, politică şi de război. Ultimul a fost tradus parţial, vreo 40 dintre cele 120 de capitole, fără relevanţă, încât cititorul român nu înţelege nimic şi, mai rău, sub un titlu fals: *Visul din pavilionul roşu.* Greşit: n-a avut nimeni niciun vis într-un pavilion, roşu sau de altă culoare! Nu este vorba de un vis, ci mai degrabă sunt visuri, fiind vorba de viaţa unor familii aristocrate, de iubiri imposibile. Acestea patru sunt romane de mare întindere, cu peste o sută de capitole, fresce ale societăţii chineze pe sectoarele cercetate şi din epocile respective.

O asemenea abordare complexă, ispititoare, am întâlnit citind romanul lui Ştefan Dumitrescu, *Uriaşii de demult*, eLiteratura, 2020, trei volume cu mai bine de o mie de pagini, mai exact, 482, 504, 416 pagini. Este un roman monumental. Pe nesimţite cititorul intră într-o lume fastuoasă şi fascinantă. O lume mitică, bogăţie de sensuri şi simboluri, reîncarnări, trăiri ezoterice, plimbări ale personajelor în timpi diferiţi. Un final neaşteptat, tulburător, semnificativ pentru istoria omenirii şi pentru fragmentele din învăţăturile culturii Daciei, care ar veni de la Zamolxe:

Ia seama la gândul cel rău
Fereşte-te de el ca de fulger
Lasă-l să se ducă precum a venit
Căci te-ndeamnă la lucruri nefireşti.
Fereşte-te de vorbele deşarte şi de neadevăr
Sunt ca pulberea câmpului ce-ţi acoperă ochii
Ca plasa păianjenului pentru mintea şi sufletul tău.
Ele te îndeamnă la trufie, înşelăciune
Hoţie şi vărsare de sânge
Iar roadele lor sunt ruşinea, neputinţa
Sărăcia, boala, amărăciunea şi moartea.

Un roman absolut uluitor. Iată, Ştefan Dumitrescu a îmbogăţit şi literatura română cu o astfel de capodoperă, roman bine scris şi bine orchestrat, cu acţiune plină de sens şi personaje credibile, desprinse parcă din vatra românească tradiţională a Vâlcei. Autorul îl numeşte „roman de dragoste, filosofic, psihologic şi mitologic, un roman antropologic şi cosmogonic".

Într-adevăr, în roman se găsesc toate aceste coordonate şi dimensiuni. De reţinut invenţia epică inepuizabilă, stilul elegant, plin de farmec şi, pe alocuri, mai ales în primele două volume, reconstituirea cu minuţie şi competenţă a unei vieţi dispărute, din secolele trecute şi din mai multe epoci, mai apropiate sau mai îndepărtate de lumea noastră.

Lumea satului de dinainte de cel de-Al Doilea Război Mondial reînvie prin redarea vieţii lui Mărin al lui Traşcă, un tânăr reprezentativ, el şi familia sa, pentru satul românesc din acea vreme, care va cunoaşte o metamorfoză rară. El este nepotul unui bărbat cu acelaşi nume, un solomonar înţelept, transmiţător al învăţămintelor dacice străvechi şi dotat energetic, deoarece simţea în palme energiile subpământene, izvoare, minerale, comori îngropate. Foarte credibil. Au existat şi mai există asemenea oameni.

Ştefan Dumitrescu descrie realitatea satului românesc interbelic şi, pornind de aici, dintr-o multitudine de timpuri, folosind când tuşa apăsată, când culorile tandre ale acuarelei, toate imaginile integrându-se armonios într-o panoramă largă, deopotrivă socială, istorică şi mitică, impresionantă. Ochiul său se apropie emoţionat de firul de iarbă sau de chipul personajului, de peisaje uşor de reţinut, ca apoi să se depărteze şi să privească lumea într-o viziune melancolică sau filosofică.

În sat, se spunea că bunicul lui Mărin ar fi fost ortoman, unul dintre drepţii şi preoţii lui Zamolxe, o confrerie secretă şi sacră care îşi avea originile în Ordinul cavalerilor traci sau danubieni şi care a traversat toată istoria noastră. Bunicul a transmis din învăţătura sa fiului său, dar cel care îi va urma şi-l va întrece va fi personajul principal al romanului *Uriaşii de demult,* Mărin al lui Traşcă, dotat din naştere, avid de cunoaştere, a cărui minte se luminează şi îşi extinde treptat aria înţelegerii umanului şi sacrului. Fără studii, fără să citească manuale sau cărţi vechi, el se dezvoltă şi se transformă ca individ prin învăţătura orală, cum se presupune că s-a transmis şi s-a menţinut civilizaţia traco-dacilor. Şi încă ceva. Lui Mărin al lui Traşcă încrederea, credinţa şi staţionarea în bine, în aria purităţii umane supreme, în care nu există pizma, ranchiuna, răutatea sau răzbunarea, nu numai că îi schimbă comportamentul, dar îl şi înnobilează.

În acelaşi timp, aceste date sunt potenţate de omenie, purtare bună şi ajutorarea celor nevoiaşi. Mintea sa se extinde de la sine pe o arie nelimitată, care cuprinde ştiinţa acumulată de strămoşi, învăţăturile lui Zamolxe şi slava Cerului. Mărin este un patriot deplin. El se raportează adesea la Dumnezeul din înalt, la Iisus Hristos, la Fecioara Sfântă Maria, cea care le apare adesea în închipuire, lui şi familiei sale, ba chiar îl îndrumă ce este bine să facă, ce opţiune să îmbrăţişeze. Acest lucru se vede în comportamentul diurn, în relaţiile cu cei din jur, în felul de a se exprima, iar spre final vorbeşte ca un atoatecunoscător.

În timp, Mărin al lui Traşcă depăşeşte sfera de cuprindere a unui ţăran şi, pe măsură ce trece timpul, prin contactul cu bătrânii înţelepţi numiţi ortomani, adică oameni drepţi, explică autorul, se transformă intelectual şi ajunge de nerecunoscut, devine o forţă vitală a locurilor, a românilor. Iar în sfera socială, a politicului, se pronunţă ca un expert, ajunge curând bărbatul căruia i se cere sfatul, este ascultat şi urmat. Mărin al lui Traşcă este alesul, metamorfoza sa este credibilă, pentru că el ajunge să aibă acces la înţelepciunea ancestrală.

În plan sentimental, de copil, Mărin se înţelege bine cu Linuţa. Numai că, după ce face armata, părinţii îl căsătoresc cu Ştefana lui Ion al Firii. De ciudă, Linuţa se mărită în satul vecin, dar nu nimereşte bine. Ei toţi se cunosc şi au unul pentru altul gânduri prietenoase, de apropiere. Mărin era un băiat dotat nu numai fizic, fiind plăcut, arătos, el învăţa bine la şcoală, dar părinţii nu l-au lăsat să meargă mai departe la studii, fiind singurul lor copil. Cine ar fi preluat pământul lor din moşi strămoşi? De copil şi mai târziu fiind flăcău, pe Mărin îl plăceau mai multe fete, de-o seamă cu el, mai mari şi mai mici. El însuşi le socotea pe toate frumoase şi inteligente, bune să-i devină soţii. Pentru că aceasta este relaţia prezentată între el şi alte fete şi femei din sat, o înfăţişare probabil realistă, bine documentată, a mentalităţilor şi obiceiurilor străbunilor noştri.

În preluarea treptată a învăţăturii lui Zamolxe, Mărin al lui Traşcă se trezeşte că înaintează pe Calea Nouă, aceea de a deveni un înţelept ortoman, un arheu sau forţă vitală, un avatar, deoarece în altă viaţă el fusese unul dintre preoţii lui Zamolxe. Într-una dintre reîncarnările sale, absolvise înalte şcoli din străinătate. Astfel, asistăm la transformarea sa într-un înţelept şi ortoman mai presus decât bunicul său. Şi în această calitate este îndrumat să cunoască starea exactă a poporului român. El înţelege că, la români, trădarea este Legea Supremă, iar oamenii au decăzut, boli fără de leac i-au invadat, precum *individualita, egoplasmul, axiofagia*, stări de care ne izbim şi noi astăzi, la tot pasul. Mărin înţelege curând că românii nu mai sunt o societate unită, monolitică, ci una dezbinată, şi nu de azi, de ieri, ci de mii de ani. Dezbinarea şi trădarea, instalate, după ce au fost trădaţi Burebista sau Decebal, au fost repetate pe toate treptele istoriei, numind patologia aceasta *atomită.*

În acele momente ale vieţii sale, după ce soţia sa Ştefana rămâne însărcinată şi după obiceiul satului nu mai face dragoste cu el, atentă la copilul care se forma în pântecul ei, Mărin al lui Traşcă este ajutat să îşi ia mai multe neveste, într-o uniune religioasă – este vorba de religia străveche a dacilor propovăduită de Zamolxe. Află că, în acele vremuri de demult, el fusese preot, iar Ştefana, Linuţa şi un şir întreg de tinere femei, îl slujiseră ca preotese.

Lanţul acesta al formării lungului şir de preotese şi soţii este descris cu lux de amănunte şi întregeşte pagini inedite, scrise atrăgător şi diferenţiat. Lecturăm unele dintre cele mai frumoase pagini de dragoste din literatura noastră. Sunt descrise idile stârnite în scurt timp, deşi ele sunt reeditarea unor situaţii din vremuri străvechi. Aceste uniuni fac ca femeile acelea să îi devină soţii, în ceremonii scurte, fiind suficient ca el şi mireasa să rostească un jurământ sacru, pentru a fi legaţi pentru totdeauna. Din istorie sau de neunde apar mai mulţi preoţi daci care citesc din cărţi secrete şi îi unesc spiritual. Ele, femeile, sunt absolut toate fecioare, păstrate din diferite motive pentru el. Scopul este unic – să nască viitorii români curaţi la trup şi suflet, urmaşi ai hiperboreenilor, cu care ortomanii ca Mărin aveau să dureze un popor nou.

Cum de se păstrează fecioare atâtea zeci de femei pentru eroul principal al cărţii? Motivele nu sunt multe. Linuţa de exemplu se mărită cu un bărbat care nu o iubea şi avea o amantă. Unele femei au soţi beţivi, altele au bărbaţi robuşti, numai că, deşi tineri ţărani, ei sunt lipsiţi de putere de procreaţie, multe sunt căsătorite împotriva voinţei lor cu boieri în vârstă, ajunşi la vârsta neputinţei etc. Acestea sunt şi ele alese, înţeleg chemarea strămoşească întru împlinirea Căii Noi, toate fac o pasiune fulgerătoare pentru tânărul Mărin al lui Traşcă, elegant, manierat, înţelept. Acesta ajunge, tot ca un dat divin, să descifreze tăbliţe rămase de la geto-daci pe care le transcrie într-o limbă română curată. Şi aşa aveau să se transmită până la noi Legile belagine, Legile frumoase, Legile Zamolxiene.

În final, i se prezice că el şi alţi ortomani vor schimba în bine soarta poporului român. Ni se sugerează astfel explicit motivul renaşterii din nou a poporului daco-român. El va avea „un fiu, pe care îl va chema Gheorghe, care va fi un mare povestitor. Gheorghe va avea un fiu pe care îl va chema Nicolae, care va fi bun la suflet şi va face mult bine oamenilor, asemenea Sfântului Nicolae. Iar Nicolae va avea un fiu pe care îl va chema Ştefan, care va fi învăţat şi va fi sacrificat de neamul lui asemenea Sfântului Ştefan. Ei bine, acest Ştefan va fi cel mai bun doctor al neamului acesta, care îl va cerceta şi îi va spune poporului român cele mai ascunse boli pe care le are şi îl va învăţa cum să şi le vindece."

Sunt multe înţelesuri în acest roman fără pereche, care apar firesc, în desfăşurarea acţiunii, stârnind totodată interesul şi bucuria cititorului. Sunt nenumărate scene simbolice, metafore, parabole, asupra cărora cititorii vor reflecta în voie, pentru că, deşi este un roman cu acţiune de interes, cu un ritm trepidant al întâmplărilor, cititorul simte de multe ori nevoia întreruperii lecturii, pentru a reflecta pe marginea ei.

→

Cărţi şi autori

Inconştientul colectiv şi literatura

Sara MINA

Viaţa noastră e scurtă, n-avem timp să percepem cu propriile simţuri modelul matematic al amprentei genetice care ne defineşte ca popor şi ne jalonează istoria. Şi totuşi, cred că această matrice există.

Jung a vehiculat, la un moment dat, ideea de *inconştient colectiv,* ce influenţează dezvoltarea psihică şi creează tipare în modul de manifestare individual, indiferent de context.

Cred că putem particulariza inconştientul colectiv până la nivel de popor, una dintre dimensiunile acestui factor motrice fiind cea culturală… Pare a se limpezi astfel motivul pentru care, cel puţin noi, românii, avem senzaţia că istoria noastră se tot repetă, cu influenţe inevitabile inclusiv la nivelul manifestărilor literare. Concluzionez acest fapt, bazându-mă pe spusele lui Nicolae Dabija: „Literatura română trăieşte o dramă, aceea de a fi mereu actuală…"

Dacă vorbim de o dimensiune a *inconştientului,* atunci logic ar fi să identificăm un mod de expresie pentru ceea ce raţiunea, percepţia conştientă nu pot exprima. Nu cumva spre mituri ar trebui să ni se îndrepte interesul?! Nu sunt ele construcţiile moştenite din generaţie în generaţie, fluide forme pentru miezuri indestructibile de valori fundamentale ale comunităţii din care facem parte, ce ne pun în conexiune cu misterele nedesluşite ale universului înconjurător, activând capacitatea de transcendenţă a eului nostru?!

Sub imperiul convingerii că poate subzista în orice operă literară, indiferent de mesaj ori de întinderea sa, un simbol recurent provenit din inconştientul colectiv manifestat prin mitologia noastră, am decis punerea în operă a unui experiment. Am hotărât ca motto-ul ediţiei a II-a a Concursului de proză scurtă POLARIS, organizat de Editura Biscara pe care o conduc, să fie *Miturile în flux şi reflux.*

Tema a impus participanţilor un efort anume: reîntoarcerea la mitologia românească, reinterpretarea în textele propuse pentru jurizare a unor simboluri reprezentative pentru poporul nostru.

Într-un fel, speram într-o confirmare a faptului că, într-o lume dominată încă de postmodernism, apetitul pentru trecut, pentru moştenirea culturală nu e diminuat până la dispariţie! Nădăjduiam într-o utopică introspecţie a fiecărui participant până la nivelul descoperirii propriei stări de *nod în reţeaua inconştientului colectiv*… care să-l facă să revigoreze într-un prezent ficţional un simbol din fantasticul moştenit din alte vremuri.

Din păcate, experimentul a eşuat! Nu s-au putut selecta suficiente proze reprezentative care să facă parte din antologia acestei ediţii. Doar câţiva autori, număraţi pe degetele unei mâini, au reuşit să creeze un suport contextual veridic pentru infuzia de imaginar mitologic, indiferent că a fost plasat într-un mediu rural atemporal ori în citadinul unui posibil prezent continuu, evident, cu respectarea condiţiilor de fluiditate a exprimării şi corectitudine a limbajului… (Le mulţumesc partenerilor ce-au promovat Ediţia a II-a a Concursului POLARIS – Revistele *Leviathan, Litera 13* şi *Spaţii culturale* – şi care vor publica, până la sfârşitul anului 2022, trei dintre prozele ce s-au remarcat.)

Să concluzionez pripit, în urma rezultatului concursului, că ciclul de reînnoire permanentă a acestui tip de produs al spiritului colectiv, manifestat însă individual, e pe cale să se întrerupă?! Să nu mai cred în mărturisirea regretatului academician filosof Alexandru Surdu (1938-2020) – „Tradiţia este merindea sufletului" – regăsită ca citat în eseul *Nevoia de tradiţie* din ultimul volum al trilogiei *La curtea lui Urmuz*, scrisă de acad. Gheorghe Păun?!

Sigur că nu! Eşecul experimentului poate avea cauze imputabile editurii – erori de comunicare, mesaj nedirecţionat în mod real către receptorii cei mai sensibili la acest subiect, timp insuficient, poate, pentru conceperea prozelor… Cum, la fel de bine, cauza poate fi realitatea că participanţii majoritari la astfel de concursuri nu sunt obişnuiţi cu teme-proiect, care să-i provoace să apeleze la noţiuni fundamentale asimilate de-a lungul formării lor spirituale sau măcar la un proces asiduu de informare, care să le suplinească lacunele… că sunt, poate, simpli doritori de *like*-uri similare celor de pe Facebook, generatori, în fapt, a unor mesaje pseudo-literare, bune doar pentru social media.

Evident, gustul amar lăsat de încheierea concursului încă mai persistă. Totuşi, este în mare măsură estompat de faptul că, în portofoliul editurii, a intrat în luna iunie a acestui an o carte care luminează ideea unui filon folcloric inepuizabil, ce poate înflori în literatura viabilă din prezent. Este vorba de volumul de proză scurtă *Când vârcolacii sorb Luna*... semnat de Angela Dina-Moţăţăianu.

Mare parte dintre prozele adunate în acest volum, ivite din universul satului românesc, au deja o valoare confirmată prin premiile primite la diferite concursuri din 2013 până în prezent. Altele sunt imaginare piese de puzzle dintr-un trecut recent şi-un prezent îngreunat de evenimente îngrijorătoare, clamând şi ele aprecierea cititorilor. Stilul lor este similar cu cel al unor cărţi anterioare de proză scurtă, *Muma* şi *Casa morţilor*, care i-au îndreptăţit pe anumiţi critici (Ana Dobre, Zenovie Cârlugea, Aureliu Goci, Lucian Gruia…) să remarce succesul demersului scriitoarei de a-şi elibera în scris încrederea în amprenta spirituală a neamului, în puterea lui de regenerare, în tihna traiului patriarhal, fără a-l idealiza însă, fără a-i ascunde neajunsurile...

Cu ocazia lansării volumului la Casa de Cultură „Friedrich Schiller" din Bucureşti, criticul Costin Tuchilă remarca faptul că „autoarea scrie o proză cu un conţinut ce se referă la tradiţiile româneşti, la substratul mitic existent până şi în viaţa de zi cu zi la ţară, excelând d.p.d.v. stilistic, … scrie o ficţiune care nu este una tradiţionalistă, învechită, dimpotrivă, are un limbaj modern, altfel… altfel decât se practică astăzi, când derizoriul nesemnificativ a devenit rege…"

→

Ştefan Dumitrescu prevesteşte printr-o carte de literatură nu numai reformarea românilor, dar şi o lume nouă, lumea binelui, a iubirii şi a iertării, cerută de Iisus, şi întărită prin predarea lui Lucifer, care se sacrifică, se întoarce în rai şi este primit de bunul Dumnezeu. Răul este stârpit definitiv dintre oameni, iar pământul va deveni un rai perpetuu. Abia după terminarea lecturii romanului, care îţi rămâne viu în memorie cu toate personajele sale, cu peisajele de vis, cu poveştile sale medievale, ai asupra cărţii o viziune de ansamblu, de „deasupra şi de departe", cum se exprimă autorul, iar cititorul începe „să se lumineze", să înţeleagă lumea, universul subteran, adânc, mesajul revelat de acest roman. Până acum ne-am referit doar la primul strat semantic al romanului, în care este prezentată lumea satului românesc cu frumuseţea, cu legendele, miturile şi rostul ei, de o frumuseţe morală şi ideatică uimitoare, păstrată de sute şi de mii de ani.

Romanul îi obligă cel puţin pe unii dintre cititori să mediteze îndelung. Aceştia sunt prinşi în mrejele lui, sunt aproape obsedaţi. Pe nesimţite, ajung la sensurile ascunse, la adevărurile profunde ale lumii şi istoriei noastre străvechi. Din acest moment se naşte în mintea lor o altă interpretare, o altă lume, şi li se revelează un univers de o bogăţie spirituală extraordinară.

Uriaşii de demult este un roman de dragoste şi totodată un roman psihologic. Ca şi Dostoievski, Ştefan Dumitrescu este preocupat, obsedat să pătrundă cât mai adânc în cunoaşterea psihologiei personajului, în universul interior al Fiinţei umane, în speranţa revelării esenţei şi misterului Omului. Dacă Dostoievski intră în psihologia profundă a personajului prin „uşa crimei", de care trecând începe să descrie sentimentele, trăirile personajului, Ştefan Dumitrescu încearcă să pătrundă în adâncimile abisale ale Omului prin „uşa dragostei", ca să spunem aşa. Toate iubirile pe care le trăieşte Mărin cu femeile sunt descrieri din „interiorul iubirii". După care autorul începe „să coboare" în adâncul sufletului omenesc descriind trăirile pe care personajul principal şi femeile iubite ni le revelează.

Din acest punct de vedere, romanul *Uriaşii de demult* este unul iniţiatic, este povestea frumoasă şi sacră a unei „călătorii iniţiatice". Plecat de pe solul satului românesc din perioada interbelică şi trăind aceste iubiri, personajul principal călătoreşte prin acest „labirint al iubirilor". Iubirile sale sunt retrăiri ale iubirilor pure, neîmplinite carnal din vremea când era preot al lui Zamolxe.

Cititorul înţelege că această călătorie iniţiatică este una dinspre prezent către începutul lumii. În această călătorie, „brodând" iubiri, întâmplări de o frumuseţe nepământeană, metafore şi parabole, personajul principal, în călătoria lui către adâncul universului interior al Omului, pătrunde din nivelul conştient (unde avem cei trei timpi, prezent, trecut şi viitor) în nivelul subconştientului. Cu o ştiinţă care ţine mai degrabă de magie, autorul reuşeşte să construiască un „univers romanesc imens" care cuprinde în el istoria poporului daco-român şi chiar istoria lumii. Acest univers romanesc imens este chiar subconştientul milenar al poporului daco-român, memoria colectivă a unui neam care vine din adâncul istoriei.

Cum în roman trecutul şi viitorul se topesc într-un timp etern, mirific, ne dăm seama că universul istoric şi mitic construit de autor recreează istoria poporului daco-roman într-o viziune epico-filosofică fascinantă.

Una dintre cele mai importante teme asupra căreia se apleacă autorul este motivul epic şi filosofic al raportului Creator – Mefistofel, care este tema principală a romanului *Doctor Faust* de Thomas Mann. O temă grea, mitul lui Mefistofel este unul care aparţine culturii umanităţii. Povestea relaţiei personajului principal cu Mefistofel străbate tot romanul ca o coloană vertebrală. În finalul romanului, Ştefan Dumitrescu găseşte o altă rezolvare decât Thomas Mann sau Bulgakov, una care este expresie a gândirii traco-dacilor, ca o proiecţie a spiritualităţii româneşti.

Dacă Mărin al lui Traşcă, în călătoria sa iniţiatică prin labirintul iubirilor, îl semnifică pe Dumnezeu (Dumnezeu este Iubire) în finalul romanului îl vedem ajuns la Începutul lumii, al istoriei umanităţii, când descoperă marele Adevăr. Dar cine este Adevărul? Acela care a spus „Eu sunt calea, adevărul şi viaţa", astfel că romanul este povestea drumului pe care îl parcurge Omul de la Dumnezeu la Iisus Christos. Când personajul principal se răstigneşte împreună cu Mefistofel pe cruce, sub privirile preoţilor daci, el devine chiar Iisus Christos. Este parabola Îndumnezeirii Omului! Este rezolvarea Marii Probleme a Omului şi a Umanităţii. De aici încolo începe o nouă viziune asupra viitorului lumii. Finalul romanului este pe cât de cutremurător, pe atât de măreţ şi de înălţător.

La câteva zile după lectura romanului, cititorul fascinat şi uluit înţelege că se află în faţa unei opere cum nu a mai existat în literatura română, care reinventează romanul ca gen literar şi care cuprinde în corpusul său istoria întregii umanităţi. *Uriaşii de demult* este un roman singular în istoria literaturii române, având o putere de seducţie şi de fascinaţie uluitoare, şi care deschide o nouă viziune despre viitorul Omului şi al actualei Civilizaţii.

Urmuz în limba sârbă şi croată

Florian COPCEA

Celebrul „pioner al suprarealismului, futurismului, dadaismului şi expresionismului", cum este citat în literatura universală Urmuz, după publicarea în 1922 de către T. Arghezi în *Cuget Românesc* a „romanului în patru părţi" – *Pâlnia şi Stamate,* „este precursorul avangardei româneşti, fapt pe care azi nimeni nu-l contestă", nota în anul 2013 cel mai talentat scriitor din Republica Serbia, Petru Cârdu. Din perspectiva sa, autorul *Paginilor bizare*, „Proteic prin instinct, instabil prin modul de viaţă, Urmuz a creat o şcoală a absurdului şi a grotescului înainte de literatura apusului. A-l include în mişcarea suprarealistă de avangardă europeană este o datorie şi o dificultate uriaşă. Reputaţia incontestabilă a lui Urmuz – cel mai frumos crescendo estetic şi sociologic din istoria literaturii române, nu poate fi, din păcate, aceeaşi la nivel universal – dar, vai, aceasta este soarta tuturor culturilor limbilor mici. Doar traducerile bune, făcute la momentul potrivit ar putea impune un asemenea adevăr. Dar nu este întotdeauna aşa..." Consecvent programului editorial ce şi-l stabilise pentru Editura KOV din Vârşeţ, pe care o înfiinţase în scopul promovării valorilor literare româneşti, Petru Cârdu, atras de „unul din premergătorii revoltei literare universale, unul din profeţii dislocării formelor, ale gândirii şi ale limbajului din lumea asta", cum îl considera E. Ionesco pe Urmuz, ia decizia spectaculoasă de a traduce cele opt nuvele sub titlul *Bizarne stranice* (*Pagini bizare*). Conştient de dificultatea transpunerii în limba sârbă a operei urmuziene, Petru Cârdu, excelent cunoscător al limbilor române şi sârbe, nu s-a mulţumit să traducă *ad litteram* textele, mai ales că în limba lui Vuk Stefanović Karadžić pentru multe dintre cuvintele şi expresiile inovative introduse de Urmuz nu există echivalenţe. În consecinţă, efortul lui Petru Cârdu s-a îndreptat ingenios spre identificarea unor forme lingvistice proprii limbii sârbe care să redea savoarea şi misterul textelor originare astfel încât, intrând în circuitul receptării, acestea să fie înţelese, să producă satisfacţie şi emoţie. În Postfaţa cărţii, Petru Cârdu scrie: „Urmuz, pe cont propriu şi-a pus primul amprenta personală în literatura română modernă. Respins şi contestat, va deveni o provocare constantă pentru istoricii literari, chiar dacă a considerat că literatura nici nu există pentru că a devorat-o şi a digerat-o în stomacul său personajul Grummer; în timp ce în stomacul celui de-al doilea erou, la fel de grotesc, Algazy, «fermenţii băşicii înghiţite începuse să trezească fiorii literaturii viitorului» (citat din *Algazy & Grummer* – n.m. F.C.), împrejurare în care atunci şi-a dat seama că tot ce i se oferea era prea puţin şi prea vechi. De aceea totul trebuie luat de la început…"

În prim-planul actului traducerii, Petru Cârdu a menţinut în permanenţă fizionomia personalităţii lui Urmuz. El nu şi-a permis, mărturiseşte, să se abată de la firul roşu al naraţiunilor, să divagheze, să intervină sau să sugereze ceea ce în limba sârbă nu s-ar putea explica. De aceea el, apelând la o sintaxă lingvistică ne-depeizată a textului, a optat pentru un limbaj uzual, în măsură să aducă cititorul din spaţiul cultural sârbesc, fără compromisuri, cât mai aproape de imaginea în oglindă a „mitului Urmuz". Acest fapt se datorează, în concepţia lui Petru Cârdu, dorinţei de a nu produce un text simulacru, ci de a fi cât mai fidel, spre a nu ştirbi din valoarea literară a lui Urmuz. Transpunerea în limba sârbă a scurtei, dar fascinantei opere a acestuia a fost o surpriză pentru iubitorii de literatură română din ex-Iugoslavia. De aceea, Consiliul artistic al Teatrului Naţional „Sterija" (preşedinte Petru Cârdu), în stagiunea anului 2007, după o adaptare de Ramona Dumitreanu, pune în scenă *Fuchsiada.* Iată, pe scurt, un comentariu din caietul-program al spectacolului, scris de traducătorul piesei jucate cu succes la Vârşeţ, Belgrad, Cluj-Napoca ş.a.: „*Fuchsiada* este o «odisee» a unui om obişnuit prins în condiţiile sale existenţiale, care are atât un destin artistic periferic, cât şi unul «special». Personajul principal, Fuchs, reprezintă un potenţial individ al «eternităţii cotidiene». Pe lângă metaforă şi schimbarea dualităţii, Fuchs este fiecare dintre noi, forţându-ne să reflectăm în el şi să fim conştienţi de aspiraţiile şi incapacitatea de a le realiza. La prima vedere, este o versiune parodică a eroului civilizaţiei. Cu toate acestea, Fuchs se afirmă ca o măsură extraordinară a întregii existenţe. Eroul Fuchs este ceea ce învăţăm să uităm. Restul a fost tăcere. După cum scria Eugène Ionesco, Urmuz a fost un dadaist înaintea dadaiştilor, un suprarealist înaintea suprarealiştilor. Urmuz poate nu este pseudonimul lui Demetru Demetrescu-Buzău (1883-1923), ci numele lui adevărat, pentru că îl cunoaştem ca atare de multă vreme. Urmuz este distrugătorul moştenirii literare româneşti. Un om cu două vieţi, care a scurtat una din proprie iniţiativă, dar a creat o mare lucrare independentă care stă în faţa noastră. Nici măcar nu este ciudat; Ionesco însuşi îşi recunoaşte rudenia literară cu Urmuz. El a aparţinut sfintei constelaţii a tragicilor."

Publicistul voivodean Dimitrie Miclea, în cartea *Un deceniu de vis,* redă o mărturisire a regizoarei Ramona Dumitreanu care reflectă îndeosebi avatarurile punerii în scenă a *Fuchsiadei:* „Semn de întrebare e textul în proză al lui Urmuz, creat anume în aşteptarea spectacolului. Inima parcă urcă în gât, iar curiozitatea creşte precum o necunoscută într-o ecuaţie, precum o notă falsă... Incomod, enorm, acest semn de întrebare! Şi mai are şi tendinţa să magnetizeze lumea... Lumea ta interioară... Am fost luată prin surprindere de acest text, îmi spune regizoarea în urma spectacolului. Mi-a fost frică, dar finalitatea a fost una de ne-frică şi utilă, cred! A-ha!, mă bucur, în gând. Nu am fost singura! Şi realizez că ecoul spectacolului stăruie să rămână în mine zile întregi, ceea ce e bine. E excelent! Tot mai trezeşte întrebări, tot îmi mai dă târcoale... Scenografa Silvia Mandreş-Cinci a cochetat cu negrul nopţii şi al străfundurilor din noi, şi cu albul nevinovatelor vise, a naivelor aspiraţii copilăreşti. Olivera Mihajlovski, care semnează costumele, urmează direcţia propusă de scenografă şi întregeşte gândul regizoarei, pendulând între cele două extreme (negru-alb), între care şi noi, privitorii, ne zbatem să ne aflăm locul, cuprinşi de euforica speranţă că poate, aici şi acum, cu ajutorul lui Urmuz, vom pătrunde veşnicul mister al existenţei creative. Nu este oare Fuchs oglinda în care se priveşte oricare dintre noi? Nu este dedublarea lui în Fuchs cel Mic şi Fuchs cel Mare, sau, dacă vreţi, simbioza dintre Fuchs-bărbat şi Fuchs-femeie un arătător de drumuri care ne face să ne întrebăm: frumosul din noi, cel care insistent ne îndeamnă să tindem spre Olimp, este oare într-adevăr un *perpetuum mobile* care transformă androginul OM, iarăşi şi iarăşi, într-o pasăre Phoenix? Nu sunt oare aceleaşi ispitele care ne pândesc pe toţi, viclene, neiertătoare...? Nu avem pregătită, fiecare dintre noi, pentru a ne feri de urechile care ne înconjoară, de ochii care stau la pândă pe noi, de mâinile care stau gata să ne înhaţe, o umbrelă veche, numai bună de dus la reparat? Dar întrebarea e: o mai vrem înapoi? Sau, mai bine zis: ne va mai vrea ea pe noi, după ce i-au cârpit rănile, pe cât puteau? Rănile pe care le-a primit în locul nostru... «...E plin pământul de falşi artişti, de falşi proroci şi falsă artă», scria Urmuz. Adaptând povestea, corporizând în dialog imaginile-mesaj create de Urmuz, a rezultat, continuu, un suspans de zile mari. […] Dimensiunea tragică a personajului central, dimensiunea tragică a fiecăruia dintre noi, nu este diminuată, în spectacol, nici de muzica ce, cu predilecţie, purifică totul. Nici de dragoste, inevitabila pasiune, care înnobilează, de care nu scapă nimeni şi care, totuşi, nu ne poate sustrage tragicului destin. Finalul e acelaşi. În artă, ca şi în viaţă, nimic nu se schimbă; totul continuă, mi-a spus regizoarea. De ce este Urmuz modern şi astăzi? «...Lui i-a fost suficient să scrie o cărţulie de 50 de pagini şi să rămână până azi inovator şi premergător al absurdului…», a conchis Ramona Dumitrenu. Urmuz, ca şi personajul său în pielea căruia intrăm pe scenă şi în sală, nu este un complexat. El este mereu obsedat de haosul din noi, de existenţă în general."

Fără îndoială, Urmuz este corect surprins de autorul fragmentului menţionat. El medita tot timpul asupra condiţiei umane, a dezumanizării oamenilor şi nu-şi găsea locul în haosul pe care îl trăia. Toate aceste obsesii au fost „imortalizate" în portretele şi trăsăturile ciudatelor personaje ce le „împrumută" din realitatea în care trăia. Una dintre surorile sale, Eliza Vorvoreanu, avea să-şi amintească, după sfârşitul tragic al fratelui său din 23 noiembrie 1923: „Urmuz era tot mai afectat de vidul interior care se căscase în el, de o golire de sens a cuvintelor şi actelor proprii. Începe acuma să-l chinuie inutilitatea existenţei umane: supunerea oarbă unui destin pe care omul nu-l poate înfrânge. Să fii creat ca puterea ta de muncă s-o închini agonisirii hranei zilnice, să-ţi iroseşti timpul destinat vieţii pentru menţinerea trupului supus morţii. Ar fi trebuit ca tot ceea ce ţi s-a dat mai bun, mai frumos – viaţa – să fie sortită făuririi operelor de artă."

Evident, interpretarea şi analiza structurii compoziţionale/estetice a operei urmuziene, în oricare limbă s-au produs acestea, nu au fost lipsite de dificultate. În cuvântul de întâmpinare în limba croată a *Paginilor bizare / Bizarne stranice* (Editura šareni dućan din Zagreb, 2013) traducătorul Petra Krda (Petru Cârdu) precizează: „În ciuda faptului că textele autorului sunt scurte şi că a publicat doar două dintre ele în timpul vieţii, acest fenomen exploziv de la Bucureşti, Urmuz, este un reputat pionier al dadaismului şi al futurismului. De neînţeles cum în textele sale original de imaginative, a căror temă de bază este travaliul dezumanizării oamenilor, aduce o mână de personaje ciudate cu trăsături absurde. Cu mare entuziasm şi imaginaţie nestăpânită a reuşit să încorporeze ficţiunea în realitatea cotidiană şi să le conducă, pe ambele, cu un umor rafinat, către un fantastic care ignoră lumea reală şi râde de nimicnicia ei."

Un ecou similar l-a avut în limba croată şi versiunea cărţii lui Urmuz apărută la Editura Litteris din Zagreb în anul 2013 – *Bizarne stranice*, în traducerea lui Adrian Oproiu şi Ana Brnardić. În Postfaţa pe care o semnează primul se scoate în evidenţă starea de spirit a lui Urmuz şi semnificaţia profund estetică a prozelor sale care, deşi au o întindere scurtă, sunt de o valoare absolută, nu numai pentru literatura română, ci pentru întreaga cultură universală. Concluzia acestuia este că Urmuz nu a fost numai „«iniţiatorul dadaismului şi futurismului şi avangardei româneşti» […] , ci – cum aprecia E. Ionesco – «un dadaist înaintea dadaiştilor şi un suprarealist înainte de suprarealişti»".

Şi-n acest volum apare caracteristica dominantă a prozei Angelei Dina-Moţăţăianu, anume călăuzirea cititorului către graniţa fină dintre real şi fantastic. Nimic nu este aşa cum pare a fi scris pe fiecare filă a volumului, alt rost decât cel aparent îşi au personajele, întâmplările... Îngeri păzitori sub diverse înfăţişări, spectrul morţii şi inutila fugă de implacabil, autoflagelări pentru păcate reale ori nu, puterea credinţei şi a obiceiurilor perpetuate aproape genetic, minuni dumnezeieşti ce rezolvă blocaje cognitive, efectul regenerator al amintirilor, ochi cereşti care văd în viitor şi urechi tremurând la vocile trecutului, alunecarea dintr-un univers în altul în căutarea unui punct de sprijin în aventura înţelegerii, pusee metempsihotice care duc la retrăirea unor legende, iraţionalul revigorat prin forţa miticului... toate acestea sunt miezul povestirilor din volumul *Când vârcolacii sorb Luna*..., semne certe ale structurii arhetipale proprii nouă, românilor. Consistenţa cărţii vine din limbajul bogat, din varietatea contextuală, din efectele stilistice ale vocabulelor trezite din uitare, din construcţia filigranată a personajelor, din ruperile de ritm provocate de îmbinarea dialogului sec şi profan al personajelor cu vocea auctorială predominant lirică, invocând sacralitatea...

Prin fiecare povestire dăruită nouă, cititorilor, Angela Dina-Moţăţăianu îşi celebrează lungul şir de înaintaşi, cunoscuţi ori doar bănuiţi, provocându-ne să ne cufundăm privirea în alungita umbră a trecutului.

Cu o astfel de carte în portofoliu, ca editor, recapăt încrederea în moştenirea spirituală colectivă, în tradiţie, în obligaţia de a facilita continuitatea valorilor şi primesc energie pentru a merge mai departe…

Urmuziana

Fabula şi... vocabula

Ana OLOS

Uneori, lucruri fără vreo legătură cu Urmuz pot produce un declic în mintea noastră, a celor bântuiţi de spiritul premergătorului. Aşa şi recenta ştire de scandal despre un înalt om de stat care, într-un moment cu totul nepotrivit, a cântat un şlagăr în care e pomenit de vreo cinci ori Galileu, mi-a reîntors gândul la *Cronicari.* (Scrisesem eu însămi, cu ani în urmă, o cărticică despre fabula lui Urmuz, încercând să-i aflu tâlcul, *Pelicanul sau babiţa*, Umbria, 1998.) Povestea se ştie. Cică fabula circulase prin cafenelele bucureştene – folclor citadin, s-ar zice azi – „culeasă" apoi de Saşa Pană. Deşi ştiută de George Ciprian, „informatorul" viitorului editor al operei urmuziene fusese actorul Grigore Mărculescu. Ştia şi alte poezii de-ale lui Mitică, dar nu întâmplător o dictase tocmai pe aceasta. Din păcate, nu s-a mai ivit prilejul unei noi întâlniri între cei doi. Aşa, nu se ştie dacă şi celelalte poezii fuseseră tot fabule.

În excelentul său comentariu sintetic, Adrian Lăcătuş scria că, „replicând impecabil din punct de vedere formal specia clasică, este o piesă de folclor urmuzian (...)". Cu un paragraf mai încolo: „Este interpretată în general ca exemplu perfect de formă vidă, de joc pur al sunetelor şi cuvintelor, de punere în scenă ingenioasă a nonsensului, ignorare totală a funcţiei referenţiale a limbajului. (...) Dar acest vid, această negativitate pot fi traduse ca refuz al afirmării, refuz al conţinutului şi, deci, drept o critică a literaturii ca discurs cu sens." (*Urmuz*, Aula, 2002, pp. 54-55) Acceptăm că primele două versuri pot fi văzute ca „joc pur al sunetelor", semănând, cum s-a mai scris, cu *limerick*-urile matematicianului englez Lewis Carroll. Însă nici vidul nu mai e vid. Deja filosofi precum Aristotel îi refuzau existenţa. Aşa că sunt încă şanse de a mai umple din gol. Adrian Lăcătuş mai aminteşte şi relaţia intertextuală a fabulei cu schiţa lui Caragiale *Sarafoff*, trimiţând şi la interpretarea detaliată a profesorului Ion Pop. Numele celui din titlul schiţei, probabil din lista de cuvinte dată de comesenii lui Mitică, fusese o ştire de prima pagină nu doar pentru ziariştii europeni, dovadă articolul despre asasinarea revoluţionarului bulgar apărută la 13 decembrie 1907 în *New York Times* (v. online). Schiţa lui Caragiale fiind publicată în 1908, întâlnirea de la cafenea şi compunerea fabulei trebuie să fi avut loc în acelaşi an, deci în perioada în care, după mărturia Elizei Vorvoreanu, Mitică îşi scrisese şi prozele.

Zăbovind asupra textului, ne vin în minte nişte întrebări. În primul rând, de ce Mitică/ Demetru a improvizat tocmai o fabulă? Fusese specia cerută de amicii de la cafenea, replică la *Boul şi viţelul* lui Caragiale, reluare, în 1907, a fabulei lui Grigore Alexandrescu? Versurile memorabile: „Că e prea bun pentru fabuli/ veacul în care trăim", din *Epistolă D-lui I.V.* a aceluiaşi fabulist? Sau să fi ales Demetru forma pentru brevitatea atât de dragă lui? Animalele vorbitoare? Morala? Auzise încă din prima copilărie o mulţime de fabule ce i s-au imprimat în memorie. „Abia-nţelese, pline de-nţelesuri." Chiar şi în franceză, când au fost la Paris. Cele din cartea de citire, învăţate pe de rost. Ce delectare fabulele lui Anton Pann, ale lui Donici... Favorita sa, deşi cam stângace, trebuie să fi fost *0 şi 1* a lui George Ranetti, în care „...*Unu* ca nebunu'/ Insultă pe bietul Zero" numindu-l „Un nimic!... O nulitate!"; replica fiind: „*Unule*/ Nebunule (...) nici nu-mpărţeşti/ Nici nu-nmulţeşti:/ Acest fapt e demonstrat." Sau mai degrabă *Măgarul lui Buridan?*

De ce cronicari? Tot dintre cuvintele impuse? Primul gând, la cei vechi, dar nu la cei mincinoşi. Ureche, Costin, Neculce. *O samă de cuvinte*... Alături de ei, marele umanist, eruditul domnitor, filosof, enciclopedist, Dimitrie (Demetrius) Cantemir, cu a sa *Istorie hieroglifică.* Deşi nu fabulă, tot scriere alegorică. Roman politic şi social, autobiografic. Populat cu diverse specii de „animale politice". Sigur că l-a citit pe Aristotel! În original, de vreme ce cunoştea 11 limbi. Şi, să nu uităm că a fost proclamat domnitor al Moldovei la *23 noiembrie* 1710, răposat în august *1723*, în satul Dmitrovska. Date ce ar putea avea legătură cu sinuciderea lui Urmuz...

Şi Mitică devenit Demetru, student la drept, i-a citit pe Platon şi Aristotel. Chiar de nu integral. În ce limbă? Elină? Tradus în germană sau franceză? Căci până în 1908, când a compus fabula, din Aristotel apăruseră în română doar fragmentele despre pasiuni şi morală din *Retorica*, traduse de Ioan D. Caragiani. Publicate mai întâi în *Convorbiri literare* (1877), adunate în volum în 1884. Un alt volum cu fragmente despre morală avea să apară în 1911, iar *Politica*, abia după moartea lui Urmuz, în 1924. Însă la cursurile de filosofie Maiorescu le-a vorbit studenţilor săi, cu siguranţă, de operele celor doi filosofi greci care îl pomeniseră în operele lor şi pe Esop cu fabulele sale. În dialogul *Phaidon* al lui Platon, Socrate susţinea că în tinereţe le versificase. Iar Aristotel îl menţiona pe fabulist în mai multe dintre scrierile sale. Pe lângă *Retorica, Politica* sau *Poetica*, stagiritul îl amintea şi în *Istoria animalelor,* ba chiar şi în *Meteorologia*. Astfel că, deşi s-a scris că morala fabulei i-a fost inspirată lui Urmuz de titlul unei lecţii dintr-o carte de biologie, referinţa putea să fi fost şi la Aristotel. Însă prezenţa lui cu numele în fabula lui Urmuz se justifică mai degrabă prin arhicunoscuta afirmaţie a acestuia din *Politica* că „omul este un animal social" (*zoon politikon*), înzestrat cu vorbire şi judecată morală. Prin urmare şi cronicarii/ ziariştii lui Urmuz pot fi consideraţi personaje animale (vorbitoare/scriitoare), pe lângă cele două păsări cu ciocul mare, încovoiat la vârf şi punga încăpătoare, galbenă, ce se dilată umplută de peşte. Să nu uităm nici de leul, ascuns în numele Galileu. Deci nu întâmplător, în zilele noastre, e vehiculată expresia că presa (a patra putere din stat) este „câinele de pază al democraţiei", jurnaliştii fiind „câinii presei".

Într-un articol despre rolul fabulelor în viaţa oamenilor, profesorul american de ştiinţe politice Edward Clayton cercetează în amănunt referinţele lui Aristotel la Esop. După părerea sa, majoritatea fabulelor sunt despre relaţii de putere şi transmit un mesaj politic, devenind instrumente extrem de eficiente de influenţare şi manipulare a unei mase largi de oameni, înţelese şi de clasele de jos. Cele greceşti îndemnau la acceptarea dominaţiei celui puternic, căutarea unor aliaţi de nădejde, subliniind importanţa apartenentei la o comunitate. Căci unul care, prin natura sa şi nu accidental, se află în afara societăţii, fără stat/ţară, fără trib şi lege, e un paria, semănând cu o pasăre ce zboară singură. (*Aesop, Aristotle, and Animals. The Role of Fables in Human Life*, Humanitas, vol. XXI, nr. 1 şi 2, 2008, online)

„Formula introductivă" a fabulei urmuziene e doar un cuvânt, „cică", ştiut din basme şi poveştile lui Creangă auzite în copilărie, probabil cel mai plin de miez dintre cuvintele folosite de Urmuz. Vocabula (adverb, zice gramatica), din registrul popular al limbii funcţionează în fabulă asemenea indicaţiilor de interpretare sau cheilor din partiturile muzicale. Spre deosebire de „se zice", echivalentul, am zice neutru, din limba literară (a cărui formă contrasă e, după etimologi), ne trimite nu doar la registrul popular al limbii vorbite, având şi izul limbii arhaice. Pe lângă faptul că informaţia e preluată, deci neacreditată, însuşi naratorul îndoindu-se de veridicitatea celor spuse, ca în limba literară, „cică" adaugă un „scherzando", poate şi ironie, un aer de superioritate. Cel care îl rosteşte nu este doar un releu, rece, impasibil. Deşi născut la ţară, George Coşbuc a preferat să-şi înceapă poezia pentru copii *Lordul John* înlocuindu-l pe „cică", cu „se zvonise", adăugând „prin ziare", fie din motive prozodice, ori pentru că simţise că se potriveşte mai bine cu contextul din altă ţară. În treacăt fie spus, folcloristul şi etnologul Constantin Eretescu consideră şi „zvonul" ca fiind una din formele folclorului citadin. (*Folclorul literar al românilor,* Spandugino, 2022)

În aceeaşi categorie ar putea intra nu doar fabula, ci şi prozele urmuziene asociate până acum mai degrabă cu snoava. Şi chiar de nu apare în proze, „cică" ar putea funcţiona ca formulă introductivă şi la schiţele şi nuvelele aproape... futuriste ale lui Urmuz, drept e că la romanul *Pâlnia şi Stamate,* doar la „capitolul" II, după partea descriptivă din prima parte. Pentru imitatorii de azi ai lui Urmuz, „cică", cu sau fără „nişte", apare nu doar ca o formulă introductivă „marca Urmuz", ci uneori multiplicat obsesiv, ca un fel de laitmotiv. De pildă, în cele 77 de fabule ale lui Romulus Sălăgean sau în rondelurile lui Pavel Şuşară, cu evidente referinţe politice. Traducătorii fabulei, din câte am văzut până acum, nu i-au găsit lui „cică" un echivalent ce să redea conotaţiile din limba română, pornind ei de la forma necontrasă, „se zice că", ce apare în dicţionarele bilingve. (În paranteză fie spus, nu ştim dacă toponimul Cicăneşti, numele unei comune din Argeş, având în componenţa sa şi satul Urecheşti, a jucat vreun rol în alegerea vocabulei „cică" de către Urmuz. Dar, preocupat de nume, trebuie să-l fi remarcat încă din copilărie.)

Întorcându-ne la structura fabulei, registrul se schimbă odată cu apariţia lui Rapaport, funcţionarul „jucător" de la paşapoarte. Absentând de la slujbă, ocupat să lovească cu tacul bilele inerte, albe şi negre, de pe o masă plată, verde, mai lungă decât lată, crezându-se probabil demiurg, *primum movens*. Ştiindu-l pe-Aristotel, dar neştiind că filosoful „Nu văzuse ostropel." (???) Aici e-aici! Corect din p.d.v. gramatical şi logic, adevărat, dar absurd. Mai apoi, invocându-l pe Galileu de două ori, strigă mereu: „Nu mai trage de urechi/ Ale tale ghete vechi." (???) De nu înţelegem, apelăm la un ajutor. Navigând online am dat de un articol doct al Carlei Rita Palmerino (nu pretindem că l-am şi priceput), despre modul în care Galilei se folosea de criticile fizicii aristoteliene din Evul Mediu, legat de experimentele mentale (de felul „tunului lui Newton"), pentru a-şi argumenta propriile teorii despre mişcare. (*Galilei's Use of Medieval Thought Experiments* în S. Roux şi K. Ierodiakonow, *Thought Experiments în Methodology and Historical Context*, Brill, Leiden, 2011, pp. 102-125) Teorii despre mişcare pe care le putem regăsi concretizate în „călătorie", considerată a fi tema fabulei. Chiar de nu sunt menţionate cu numele, găsim aluzii la vreo şapte ţări europene. Iar invocarea astronomului italian ne trimite direct la Cosmos sau spre „infinitul mic"... Există şi o mişcare pe axa timpului, chiar de nu perfect cronologică. Nume şi aluzii ce trimit spre diferite perioade istorice, incluzând primul deceniu al secolului XX. E o enigmă ce va trebui explicată de ce tocmai Galileu exclamă: „Sarafoff,/ Serveşte-te de cartof!" Travestiţi, mascaţi, folosind nume conspirative?

Dar să nu uităm de Morala fabulei. Legendele despre viaţa lui Esop spun că el fusese un sclav care şi-a compus fabulele pentru stăpânul său. Şi Babrius, cel care le-a fixat în scris, fusese sclav, eliberat de Augustus. Ceea ce aminteşte de relaţia dintre sclav şi stăpân şi despre moralitatea unuia şi a celuilalt, despre care scrisese şi Nietzsche, filosof admirat de Urmuz. Sigur că, de-a lungul veacurilor, „sclavia" creatorilor s-a manifestat sub diferite forme. De pildă, marele fabulist francez Jean de La Fontaine (cu perucă şi în redingotă?) avusese o mulţime de protectori/protectoare, „patroni" de rang înalt (miniştri, contese, amante ale regelui etc.), de care depindea bunăstarea sa materială şi cărora le dedica creaţiile sale literare. Avusese chiar un contract cu un mecena (vicontele Nicolas Fouquet), conform căruia trebuia să scrie poezii de circumstanţă, recunoştinţa sa manifestându-se şi după ce acela ajunsese în dizgraţia regelui Ludovic al XIV-lea.

→

Expuşi şi supuşi sancţiunilor

Nicolae MELINESCU

Sancţiunile iniţiate de comunitatea internaţională împotriva unor regimuri indisciplinate (după canoanele americane şi vest-europene) în perioada postbelică au avut efecte discutabile asupra oligarhiilor conducătoare din ţările Africii, dar cu consecinţe indiscutabil devastatoare tocmai pentru populaţiile din zonele puse la colţ pe coji de nucă. Pentru satrapul ugandez Idi Amin, pentru guineezul ecuatorian Teodoro Obiang (la putere din 1979) sau pentru dictatorul ciadian Hissène Habré, pentru rebelul zvăpăiat, liberianul Samuel Doe, poliţiştii universali au luat măsuri demonstrative de condamnări ale unor guvernări abuzive, ceea ce nu i-a împiedicat pe protagonişti să acumuleze averi impresionante şi să împingă populaţiile spre situaţii disperate şi sărăcie cronică.

Pentru Africa, sancţiunile au fost şi rămân, ca şi pentru alte state cum ar fi Rusia, instrumente economice coercitive, folosite pentru corectarea sau eliminarea unor ameninţări locale, regionale sau continentale la adresa stabilităţii. Incluse în arsenalul de forţă, măsurile punitive au fost croite după Carta ONU în 1945 şi folosite împotriva Rhodesiei, a Africii de Sud şi a lui Saddam Hussein după invadarea Kuweitului în 1990. În fiecare caz, analiza exerciţiului a dovedit ineficienţa pentru cei cărora le erau destinate şi rezultatele catastrofale asupra mulţimii impersonale, lăsată fără ajutoare umanitare, fără donaţiile de medicamente sau chiar apă de băut. În urma canonadei din 1993 împotriva conducătorilor militari din Haiti, Naţiunile Unite au îmbogăţit gama pedepselor care includ interdicţia aplicată unor persoane în spaţiul internaţional, blocarea conturilor personale în marile bănci, alcătuirea unor „liste negre” cu organizaţii suspectate de implicarea în conflicte sau asociate cu regimuri ostracizate.

După dezlănţuirea şi înfăptuirea, cel puţin tehnică, a decolonizării din 1956 până înspre zilele noastre, sancţiunile au devenit pentru Naţiunile Unite, Uniunea Europeană sau pentru Statele Unite un fel de cheie universală care să strângă orice şurub din agregatul african în crize provocate de instabilitate politică, încălcări ale drepturilor omului sau de practici neconforme cu buna guvernanţă.

În prezent, funcţionează douăzeci şi cinci de programe de sancţiuni active în unsprezece ţări africane şi ele afectează viaţa a o sută optzeci de milioane de oameni. Evident, măsurile punitive au fost motivate de atmosfera convulsivă din aceste state şi de pericolul de expansiune a conflictelor sociale, economice, militare în ţările învecinate şi de ameninţare a profiturilor marilor corporaţii străine cu investiţii în economiile respective. Ceea ce diminuează efectul scontat al sancţiunilor internaţionale este inconsecvenţa aplicării lor cu aceeaşi forţă de către toţi aliaţii în disciplinarea celor ce ies din rânduiala occidentală. Fenomenul nu este nou. Când Liga Naţiunilor a orchestrat un boicot împotriva Italiei, în urma invadării Abisiniei în 1935, Franţa şi Marea Britanie nu au susţinut iniţiativa.

În 1940, Statele Unite i-au impus sancţiuni comerciale Japoniei, cu care nu era, încă, în război, au îngheţat bunurile şi fondurile nipone din America şi au instituit un embargou petrolier, în timp ce comercianţi britanici vindeau la speculă combustibil şi produse industriale interzise. După ce şi-a obţinut independenţa în 1975, Angola a fost măcinată de războiul civil douăzeci şi şapte de ani, timp în care au murit peste patru milioane de oameni. Vigilentă, Organizaţia Naţiunilor Unite a instituit un program riguros de sancţiuni împotriva Uniunii Naţionale pentru Independenţa Totală a Angolei, UNITA, condusă de Jonas Savimbi şi sponsorizată în lupta împotriva guvernului marxist de SUA şi de Africa de Sud. Raportul Folwer (după numele diplomatului canadian mandatat să ancheteze efectele embargoului) a constatat în 2000, la cincisprezece ani de la declanşarea conflictului intern, că UNITA a continuat colaborarea cu companii internaţionale, cu guverne africane şi europene, ocolind sancţiunile privind comerţul ilicit cu diamante, care finanţa înarmarea grupării respective. În faţa evidenţelor, Naţiunile Unite au recunoscut eficacitatea redusă a sancţiunilor şi aceasta pentru că organizaţia mondială nu dispune de mijloace de consolidare a embargourilor. Doar statele membre se pot angaja să le respecte şi acţionează practic pentru aplicarea lor. Din 1991 până în 2013, majoritatea sancţiunilor adoptate de Consiliul de Securitate ONU sunt aplicate în Africa (43 din cele 63), restul fiind impuse din cauza proliferării nucleare sau a acţiunilor teroriste. (Andrea Charron, Clara Portela, *The UN Regional Sanctions in Africa*, *International Affairs,* Volume 91, issue 6: 6 Nov. 2015, pp. 1369–1385)

Când sancţiunile nu beneficiază de un sprijin unanim al protagoniştilor de primă mărime, cei mai puternici aplică măsurile restrictive în mod unilateral. Administraţiile americane au recurs şi recurg frecvent la asemenea măsuri. Ele au căpătat treptat un caracter tematic, o ţintire exactă, la obiect, mai ales în timpul lui Bush junior şi al lui Obama, cu adresabilitate spre Coreea comunistă, spre teocraţia iraniană şi spre Rusia putinizată. În 2017, Donald Trump a semnat Ordinul Executiv 13818, care a instituit o alertă naţională în condiţiile abuzurilor, ale încălcării drepturilor omului şi ale corupţiei mondiale. Măsurile formulate în aşa-numitul pachet Magnitsky (numele avocatului disident rus Evgheni Magnitsky, torturat şi omorât în puşcăriile poliţiei politice în 2009), conceput ca un nou instrument de forţă al politicii externe americane, oferea un cadru normativ prin care Statele Unite pot să tragă la răspundere oficiali corupţi din toată lumea, în special guverne, autorităţi sau indivizi care au folosit pandemia ca pe o ocazie de a exploata teama şi confuzia generală, de a profita de insecuritatea sanitară prin campanii de promovare a unor profilaxii „miraculoase”. De la executarea ordinului, Statele Unite au acţionat împotriva a peste o sută de „ţinte”.

Experienţa a dovedit că programele de sancţiuni în Africa au provocat efecte adverse din cauza sprijinului inconsecvent şi a lipsei de interes din partea organismelor administrative. Utilitatea restricţiilor poate să crească prin îmbunătăţirea strategiei de dezvoltare, prin comunicare corectă şi prin combinarea cu alte mijloace ale politicii externe, cum ar fi diplomaţia, ajutoarele umanitare şi asistenţa tehnică.

Consiliul de securitate al ONU are autoritatea şi responsabilitatea de a răspunde ameninţărilor globale prin instituirea de sancţiuni cuprinzătoare sau specifice, în conformitate cu capitolul VII din Cartă care prevede că orice ameninţare la adresa păcii, orice încălcare a păcii şi orice acte de agresiune pot declanşa măsuri coercitive, cum ar fi sancţiunile. Toate sancţiunile trebuie să fie aprobate de Consiliu cu majoritate simplă, dar fără niciun veto din partea membrilor permanenţi, China, Franţa, Marea Britanie, Rusia sau Statele Unite.

Până în prezent, asemenea măsuri au fost aplicate în Africa centrală, Republica Democratică Congo, Guineea-Bissau, Mali, Somalia, Sudanul de Sud şi Sudan. Uniunea Europeană, partener de bază al statelor africane, a aplicat propriile embargouri în Burundi, Africa Centrală, R.D. Congo, Eritreea, Guineea, Guineea-Bissau, Mali, Somalia, Sudanul de Sud, Sudan, Zimbabwe. Restricţiile europene urmăresc „susţinerea respectării drepturilor omului, a democraţiei, a domniei legii şi a bunei guvernanţe” (Council of European Union, *Basic Principles on the Use of Restrictive Measures*, Doc 10198 (1) 04, June 7, 2004) şi includ embargoul privind importurile de armament şi furnituri militare, limitări comerciale, restricţii financiare, interzicerea dreptului la viză de călătorie şi a intrării pe teritoriul statelor membre. Fostul diplomat canadian, citat anterior, Robert Fowler, declara într-un interviu pentru organizaţia *Sentry*, martie 2019: „Cheia eficienţei uneia sau a tuturor sancţiunilor o reprezintă voinţa politică”.

În 2001, Naţiunile Unite au instituit un program de sancţiuni împotriva Liberiei ca să blocheze comerţul ilegal cu diamante, aşa-numitele „diamante însângerate”, în schimbul cărora gruparea rebelă a lui Sankoh, Frontul Revoluţionar Unit din Sierra Leone, finanţat de preşedintele liberian Charles Taylor, îşi procura arme şi muniţie. „Cea mai mare parte a diamantelor însângerate pleacă din Sierra Leone prin Liberia către piaţa neagră şi comerţul cu ele nu s-ar putea desfăşura fără permisiunea şi implicarea oficialilor de la cel mai înalt nivel din guvernul liberian. Preşedintele Charles Taylor ia parte activă la alimentarea violenţei în Sierra Leone, mulţi oameni de afaceri apropiaţi puterii operează la scară internaţională şi cumpără armament, mai ales din Europa răsăriteană. (UN Pannel Experts, *Report of the Pannel of Experts Appointed Pursuant to UNSCR 1306 in Relation to Sierra Leone*, 2000) Sancţiunile au urmărit constrângerea autorităţilor de la Freetown să abandoneze maşinaţiunile ilegale care ameninţau stabilitatea regională. Sancţiunile au funcţionat, războiul civil din Sierra Leone a încetat în 2002, pe 3 martie 2003 Charles Taylor a fost pus sub acuzare pentru crime de război şi condamnat la cincizeci de ani de închisoare. Concluzia Consiliului de Securitate: sancţiunile au funcţionat şi şi-au atins scopul.

Un final atât de optimist nu a mai înregistrat, însă, şi demersul împotriva dictaturii lui Robert Mugabe din Zimbabwe. Recunoscut pentru măsuri despotice împotriva minorităţii albe, a opozanţilor politici şi pentru încălcarea grosolană a drepturilor omului, fostul rebel naţionalist nu şi-a schimbat atitudinea şi comportamentul după ce ţara sa a fost plasată sub embargou internaţional. Murithi Mutiga, membru al Grupului pentru Crize Internaţionale, remarca în 2013 (*Why Zimbabwe Sanctions Bumerang, The New York Times*, November 7, 2013), după mai bine de două decenii de la preluarea puterii de către Mugabe : „Sancţiunile nu l-au dat jos pe Mugabe şi nu au provocat nicio schimbare în bine. Departe de a-i fi slăbit controlul său şi al partidului Uniunea Poporului African Zimbabwe, ZANU, sancţiunile au dovedit doar cât de tocite pot fi asemenea măsuri.” Eşecul restricţiilor a fost accentuat de prelungirea practicilor oligarhice, după dispariţia lui Mugabe, în 2017, de lipsa reformelor economice şi de absenţa măsurilor de combatere a corupţiei.

Sudanul a fost supus şi el unor sancţiuni ale Statelor Unite şi ale Uniunii Europene din cauza războiului civil declanşat în 1983, încheiat în 2007, în care s-au luptat pentru putere administraţia centrală şi forţele separatiste ale Armatei Populare de Eliberarea a Sudului, sancţiuni validate de Naţiunile Unite în 2004. Măsura a fost o consecinţă a politicii duse de regimul Omar al Bashir, a legăturilor sale cu gruparea teroristă Al Qaida, a acţiunilor de destabilizare a ţărilor vecine şi a atrocităţilor comise împotriva civililor din regiunea Darfur. Sancţiunile au reuşit să izoleze dictatura Bashir, dar nu au eliminat finanţările externe ilegale, traficul cu arme şi încălcarea drepturilor omului. În iulie 2014, banca BNP Paribas SA, cu sediul la Paris, a fost amendată de autorităţile americane cu $8,9 milioane pentru încălcarea sancţiunilor, pentru plăţi efectuate în numele unor indivizi aflaţi sub incidenţa sancţiunilor.

→

Însă frecventarea acestor protectori i-au facilitat şi relaţiile cu alţi mari scriitori ai vremii, de unde şi prietenia sa cu Molière. În Bucureştii începutului de secol XX exista un faimos mecena, colecţionarul Alexandru Bogdan-Piteşti (personaj, în acelaşi timp, dubios), în casa căruia se întâlneau şi pictori, şi scriitori importanţi ai vremii. Trecuse pe acolo probabil şi Mitică, de student, poate şi mai târziu, înainte de război, în secret, slujbaş de stat fiind. De unde probabil şi prietenia sa cu Arghezi. Dar dacă tot am amintit de mecenat, trebuie să admitem că şi Mitică şi-a compus fabula la cererea acelor comeseni, răsplătit, de nu se găsea peşte, măcar cu o porţie de ostropel şi un pahar sau două de vin.

O concluzie ar fi că fabula lui Urmuz, departe de a fi un text „vid”, e un fel de joc interactiv, fără sfârşit, rolul celui ce intră în joc fiind, printre altele, de a-şi pune mintea în mişcare, călătorind ghidat de indiciile pe care crede că le vede în textul tipărit.

La pas prin satul global

Arta lumii sub peceţi londoneze (II)

Paula ROMANESCU

După ce mă plec în faţa splendorilor semnate de genialii artişti ai Renaşterii italiene, mă trezesc într-o vastă lume de „adormiţi" preschimbaţi în pietre tombale şi, printre acestea, cât se poate de viu, câte un student la Arte făcând studii după… natură.

Cine ştie dacă nu trec chiar acum fără să ştiu pe lângă un mare geniu care mâine va fi socotit un revoluţionar în arta lui! Şi nu pot să nu mă întreb cine hotărăşte ca o piatră să devină *David,* sau *Fecioara*, sau *Moise* şi, o alta – lespede tombală, prag, temelie de casă, piatră de moară, armă!...

Mă deplasez din ce în ce mai greu după atâta încărcătură de artă cu care m-am pricopsit şi urc la etajele superioare, unde există un noian de obiecte de ceramică internaţională. N-am văzut şi ceramică de Horezu ori de Hamangia! Să fie doar din pricină că imperiul britanic nu ne-a luat în seamă spre a ne coloniza? Aud că prinţul Charles şi-ar fi descoperit niscaiva strămoşi prin Transilvania noastră! Nevoia mea de a evoca minunile care ţin de neamul nostru ţine de dorul omenesc de întoarcere la obârşie, de eterna căutare a drumului întoarcerii în noi.

Văd aici, pe lângă obiecte de ceramică, multe cristale, obiecte de sticlărie, feronerie, ebenistică, fie miniaturale, fie supradimensionate, toate realizate în… ultimii 5000 de ani.

Am uitat să amintesc de módele vestimentare, larg reprezentate în muzeu. Cred că tendinţa actuală în modă este de a se reveni la frunza de viţă (sau de ce-o mai fi clorofilatul accesoriu!) şi la zale zornăitoare… Eu rămân la pantalonii mei albi de bumbac şi la bluza uşoară, bălăioară.

Înapoi la lucruri mai serioase!

Ajung la *Sala „Cartoanelor"* acelea după care divinul Rafael Sanzio a realizat decorarea Capelei Sixtine. Impresionantă lucrarea *Isus cu pescarii pe mare,* prezentată în două imagini ca reflectate în oglindă: într-o parte „cartonul" lui Rafael, în cealaltă – tapiseria executată după acesta în veacul al XVII-lea, de belgianul Mortlake, la comanda Papei Leon al X-lea, vlăstar putred la capitolul moralitate (ce-o mai fi şi asta!) şi obez ca o… scroafă nămolită în mocirlă, care, ieşit din clanul di Medici, experţi cu toţii în orori, crime, desfrâu, şi-a adjudecat statutul de cel mai dezmăţat şi venal dintre toţi Vicarii lui Cristos instalaţi pe Scaunul lui Petru de când s-a pomenit Vaticanul. Si, dacă am mai auzit şi de crimele fraţilor Lucreţia şi Cesare Borgia, de legăturile lor incestuoase, de orgiile organizate în saloanele papale, încheiate apoteotic cu „turnirul curvelor" întru desfătarea purtătorilor de robă (care nu ezitau să-şi scoată incomodul veşmânt când pasiunea subburicală da în clocot), de eficienţa arsenicului cu care îşi eliminau posibilii sau închipuiţii inamici, ne putem cu greu imagina de ce matrapazlâcuri era în stare Leon al X-lea ca să fie clasat pe locul întâi al destrăbălaţilor!

De unde să fi mai ştiut şi Iisus cât de jegos era Leonu cu numărul zece! *Domnul Isus – cu pescarii pe mare!* Divinul Rafael povesteşte scena şi ne-o lasă înscrisă în cartoanele sale (mai preţioase decât tapiseria realizată după acestea).

Pe o catapeteasmă de lemn, suprapuse, mai multe scene biblice pictate: în partea de jos – cunoscuta scenă a luptei *Sfântului Gheorghe cu balaurul,* de care ştiam şi eu încă din copilărie din icoana noastră de acasă, pusă de mama pe zidul dinspre răsărit în camera „bună", unde se păstrau macaturile, borangicul, lâna toarsă din care iarna ţesea ea stofă pentru hăinuţele noastre, ştergarele, covoarele, velinţele, lenjeria de pat şi îmbrăcămintea de sărbătoare. Tot în „camera bună" se puneau toamna gutuile, merele ionatan, bucheţele de busuioc şi levănţică, agheasma luată la Bobotează de la butoiul din faţa bisericii, butoiul de lemn în care scufunda preotul de trei ori crucea întru sfinţirea apei adusă de la puţul lui Pistol...

Crucea şi pistolul!

Şi apa trosnind de ger, pe care se forma pojghiţă subţire de gheaţă până se termina slujba şi se miruia norodul „înarmat" cu sticle de toate mărimile, cu busuiocul vârât pe gâtul subţire al sticlei care, odată umplută cu apa sfinţită, nu mai aştepta decât dopul de cocean (cum la „ţuica a de dude negre" baladată de poetul Fruntelată…).

Mirosea a Paradis în camera aceea unde nu intram decât uneori vara, când soarele dogorea pârjolind iarba, acolo temperatura şi mireasma fiind ca de crâng cu umbra deasă…

Doar musafirii cei cu adevărat dragi aveau parte de a dormi acolo când se întâmpla să ne fericească cu prezenţa lor. Cu mare fast era primită mai cu seamă familia camaradului de arme al tatei, de pe frontul de Est, Ştefan, bucureştenii aceia la care noi, copii de la ţară pentru care încălţările erau inexistente şi, prin urmare, inutile, ne uitam ca la extratereştri, văzându-i că nu puteau merge şi ei desculţi prin iarbă fără să calce ca pe ace…

Privesc cu milă la bietul balaur de pe altarul de la muzeul londonez, contorsionat de durere, încercând să-şi scoată din burtă cu ghearele şi cu dinţii suliţa vârâtă de Sfântul războinic Gheorghe.

Mai-mai că aş vrea să-l ajut pe însuliţat, dar o fi bine?

Deasupra acestei scene, este o alta – tot de luptă şi moarte, cu personajele încleştate a nestăvilită ură, unele căzute, altele în cădere, cele mai forţoase atacând în dreapta şi-n stânga cu pumnii, cu securea, cu fierăstrăul, cu pumnalul.

Culoarea predominantă – roşul.

Peste această scenă, imperturbabilă, senină, duios surâzătoare (?!) doar cu privirea, *Madona cu Pruncul,* înconjurată (înconjuraţi) de îngeri bucălaţi şi jucăuşi.

Sus de tot, pe „inima" înaltă, verticală, a altarului, Crist privind cu dureroasă şi blândă înţelegere şi absenţă (?!), la toate ororile lumii muritoare.

Răstignirea Lui nu este reprezentată aici. O fi gândind că rândul Lui la supliciu nu este departe? O fi ştiind?!

De o parte şi de alta a coloanei centrale în vârful căreia tronează Iisus – câte zece panouri mai mici reproducând scene de martiraje care mai de care mai terifiante: decapitări, tăierea cu fierăstrăul a nefericitului condamnat, răstignit între stâlpi de lemn (ca să nu strice pânza fierăstrăului?!), tragerea pe roată (de la „arta" purificării întru „dreaptă credinţă" se vor fi inspirat şi ungurii când i-au tras pe roată în 1784 pe ai noştri martiri Horea, Cloşca şi Crişan?), crucificarea, întinderea/scurtarea martirizatului după măsura Patului lui Procust, arderea de viu pe rug, fierberea la foc mic, scoaterea ochilor, tăierea anumitor părţi anatomice…

Şi toate acestea sub privirea blând absentă a lui Crist, plutind pe deasupra norilor alburii în care, inocenţi, se zbenguie îngerii din jurul Fecioarei Maria!

Greu de înţeles de ce atâta cruzime, de ce preamărirea suferinţei, de ce jertfele în numele iubirii de oameni! Care iubire, când toată istoria omenirii e plină de crime deghizate în acte de eroism întru neuitarea cărora, patria recunoscătoare *'nalţă o mănăstire şi trei parastase,* cum ar spune poetul nostru din Bulzeştii Doljului…

Plec de aici răvăşită ca să ajung la Sala Art-Deco unde taxa de intrare este de 8 £, echivalentul a 450.000 lei/anul 2003, cam a şasea parte din pensia unui profesor de la noi, după patruzeci de ani de muncă!

Dacă tot am ajuns şi pe aici, îmi zic, hai să intru şi eu că prea dă năvală o mulţime ce pare extaziată foarte! Intru. Văd mai întâi o serie de afişe care s-ar vrea a trece drept lucrări de artă, nişte rochiţe suprarealiste, ceva obiecte înseriate printre nişte zgârie-nori…

→

După căderea de la putere a lui Bashir, în 2019, Sudanul a făcut eforturi de remodelare a imaginii sale externe, dar suspiciunile privind legăturile cu entităţi teroriste au menţinut guvernul de Khartoum în cercul pedepsiţilor pentru că: „În respectarea drepturilor omului, Sudanul nu a înregistrat schimbări semnificative. Conflictele din Darfur, din Khorodotan şi din zona Nilul Albastru, au continuat. Serviciul Naţional de Informaţii şi Securitate a folosit excesiv forţa ca să anihileze manifestaţiile de protest antiguvernamental şi a reţinut în mod arbitrar zeci de activişti şi membri ai opoziţiei." (*Sudan: Events of 2018*, Human Rights Watch, 2019, https://www.hrw.org?world-report/2019/country-chapters/sudan, accesat 21 august 2022)

Războiul civil izbucnit în Africa Centrală în 2012 a provocat dislocarea şi refugiul unui sfert din totalul populaţiei de patru milioane şi jumătate de oameni. Uniunea Africană şi Naţiunile Unite au instituit sancţiuni împotriva celor răspunzători, au interzis exportul de aur şi diamante (25 la sută din volumul exportului) şi importul de armament, muniţie şi vehicule militare. Criza a debutat după ce grupuri armate musulmane şi miliţii regionale denumite Séléka au cucerit mai multe localităţi şi, în cele din urmă, chiar şi capitala Bangui. Alarmaţi de acest marş triumfal care anunţa islamizarea ţării, creştinii majoritari s-au aliat şi au format unităţile anti-balaka. Fostul imperiu al lui Bokassa s-a prăbuşit în haos. Naţiunile Unite au organizat o forţă de menţinere a păcii cu cincisprezece mii de membri, preşedintele Faustin-Archange Tóuadéra a apelat la grupul paramilitar rusesc Wagner pentru gărzile de corp. Unsprezece indivizi şi două entităţi locale au fost identificate ca responsabile pentru instabilitatea din ţară şi sancţiunile au rămas în vigoare. Prin rezoluţia 2648 din 29 iulie 2022, Consiliul de Securitate a prelungit cu încă un an embargoul. Fie şi dintr-un optimism naiv, nu se poate spune că acesta a răsturnat balanţa de putere sau că a extins controlul guvernamental dincolo de enclava prezidenţială din capitală.

Un caz spectaculos al traseului meandrat pe care-l parcurg sancţiunile este fostul Zair. De zece ori mai întinsă decât România, cu o populaţie de aproape o sută de milioane de oameni, una dintre cele mai bogate ţări în resurse minerale ale Africii (al doilea producător mondial de diamante, exportator de cupru, cobalt şi petrol), actuala Republică Democratică Congo s-a remarcat în timpul dictaturii mareşalului Mobutu (1965 – 1997) ca unul dintre cele mai corupte regimuri. Confruntarea ideologică din timpul Războiului Rece a împiedicat sancţionarea cuvenită, abilul conducător pozând în vajnic luptător împotriva expansiunii comuniste în Africa. Ca orice mit sau confecţie propagandistică, şi această cascadorie a luat sfârşit în 1993, când au fost iniţiate embargouri unilaterale din cauza războiului intern. Nici regimul succesor al lui Kabila nu a făcut mare lucru pentru pacificarea ţării şi, în 2003, Naţiunile Unite au instituit embargoul pe importul de arme. Trei ani mai târziu s-au adăugat restricţii de liberă circulaţie pentru oficiali locali învinuiţi de fraude, violenţă şi corupţie. Între 2007 şi 2014, administraţia Bush-junior a pus pe lista proscrişilor douăzeci şi trei de indivizi şi unsprezece grupuri sau companii abuzive. Din păcate, în ciuda eforturilor şi a atenţiei acordate de comunitatea internaţională, conflictele sângeroase, instabilitatea, crimele, jefuirea patrimoniului mineral au continuat. În 2014, Obama s-a dovedit foarte silitor şi a prelungit lista suspecţilor şi pe cea a infractorilor. Asasinarea în 2017 a doi observatori internaţionali care monitorizau efectele sancţiunilor a motivat suplimentar prelungirea embargoului internaţional.

Strategii inconsecvente, aplicarea la libera alegere a unor măsuri menite să provoace schimbări pozitive în guvernarea unor ţări slabe, în curs de eşuare sau eşuate precum cele prezentate mai sus, lipsa unor mijloace eficiente de supraveghere a graniţelor, dar şi o contribuţie ocultă a unor companii cu interese diferite faţă de cele ale comunităţii internaţionale au făcut ca modestele succese ale sancţiunilor în Africa să fie simple exerciţii de diplomaţie multilaterală. Pentru transformarea lor în practici eficiente este nevoie, dincolo de voinţa politică evidenţiată de Fowler, de o anumită cultură a disciplinei, susţinută de mulţi experţi, de mai multe fonduri, de metodologii articulate, de comunicare şi de menţinerea sub presiune a indivizilor şi a entităţilor care alimentează crima organizată, corupţia guvernamentală şi ambuscadele instituţionale intra- şi transnaţionale.

Ars longa...

(Urmare de la pag. 31)

Un alt ciclu, ilustrând una dintre cele mai importante legende biblice, este *Viaţa Fecioarei,* lucrat în xilogravură, terminat în 1511, după întoarcerea din Italia. Dürer ilustrează viaţa Mariei, simplu şi omenesc, oglindind de fapt aspecte obişnuite din viaţa zilnică de la Nürnberg, cu personaje burgheze ale oraşului. *Naşterea Fecioarei* este o scenă de interior surprinzând gospodinele, cu cheile la brâu, agitându-se pe lângă mamă, detalii pe care le regăsim şi în gravura reprezentând *Adormirea Fecioarei,* acelaşi interior, cu personaje care desfăşoară ritualul obişnuit în acest moment. În *Prezentarea la Templu a Fecioarei* apar negustorii, clasă în ascensiune în Germania secolului al XVI-lea.

Imaginile cuprind fie un aspect de peisaj – de fiecare dată altul, fermecător şi proaspăt, fie arhitecturi – studiate în perspectivă, în manieră gotică sau în stilul Renaşterii italiene, arhitecturile exprimând, prin anumite detalii, emoţia momentului redat.

În fiecare planşă grupurile de personaje au o rigoare clasică, aşezate cu echilibru şi claritate în cadre variate. Artistul creează şi câteva *Glorificări ale Fecioarei,* într-un stil pe de o parte emfatic, dar şi cu măiestrie în redarea perspectivei şi a compoziţiei.

Episoadele din viaţa lui Hristos şi a Mariei vor inspira şi numeroase planşe independente precum *Iisus pe Muntele Măslinilor,* unde momentul biblic al reculegerii este foarte apreciat de spiritul reformator. Artistul este şi un admirabil portretist, redând portretele personajelor importante din epocă, cu care era în relaţii, sau portretele diferiţilor părinţi ai Bisericii Catolice şi apostoli.

Dürer vine în întâmpinarea spiritului epocii, în care gravura era un instrument de propagandă, de educaţie şi de reconstrucţie a mişcării reformatoare.

Pentru a sensibiliza spiritele rafinate s-a recurs la cultură, la umanişti, la artişti celebri, aşa cum era Albrecht Dürer, considerând că planşele celor mai buni gravori vor adăuga la valoarea lor propagandistică o calitate estetică, care nu va fi dispreţuită de amatori. Lucas Cranach şi elevii săi se vor înregimenta în rândul reformiştilor lui Martin Luther, însă Dürer îşi păstrează o anume neutralitate, fiind prea respectuos pentru lucrurile sacre ca să le facă să servească într-o tabără sau alta, în funcţie de pasiunea maselor.

În acest scurt expozeu, nu am enumerat toate temele pe care artistul nürnburgez le-a abordat, oprindu-ne în special la cele care fac parte din catalogul elaborat cu ocazia împlinirii a 550 de ani de la naşterea artistului.

Lista ilustraţiilor

Pag. 3: A. Dürer, *Viziunea celor şapte sfeşnice*
Pag. 4: A. Dürer, *Cei patru cavaleri ai Apocalipsei*
Pag. 5: A. Dürer, *Omul durerii cu mâinile legate*
Pag. 6: A. Dürer, *Cina cea de taină*
Pag. 7: A. Dürer, *Naşterea lui Iisus*
Pag. 8: Wilhelm Pleydenwurff şi Michael Wolgemuth, *Valahia*
Pag.11: A. Dürer, *Martiriul celor 10 000 de creştini din Nicomedia*
Pag.17: Lucas Cranach cel Bătrân, *Penitenţa Sfântului Hrisostom*
Pag. 22: Hans Baldung numit Grien, *Grăjdar dormind în staul şi o vrăjitoare*
Pag. 23: A. Dürer, *Penitenţa Sfântului Ieronim*
Pag. 24: A. Dürer, *Înălţarea Sfintei Magdalena*
Pag. 25: Hans Burgkmair, *Cavaleri reprezentând ducatele de Carintia, Carnolia şi Suabia*
Pag. 27: A. Dürer, *Ţăranul cu soţia sa*
Pag. 30: A. Dürer, *Fecioara înconjurată de îngeri*
Pag. 31: Lucas Cranah cel Pătrân, *Al treilea turnir*
Pag. 32: A. Dürer, *Nemesis sau Marea Fortună* (pe afişul expoziţiei de la BAR, martie 2022)
Pag. 32: După Jost Amman şi Georg Mack cel Bătrân, *Un duce de Bavaria şi soţia lui*

Rătăcit şi stingher în ţinuta lui de gală (s-o fi pregătit să meargă la operă când l-a (sur)prins pe pânză pictorul!), printre tot felul de zarzavaturi artistice, îl văd pe maharajahul Holkar Yeswant Rao Bahadur de Indora, în frac de drac şi cu joben scorţos pe tărtăcuţă. Nu l-aş fi învrednicit cu atenţia mea de n-aş fi ştiut (după nume!) că era „îndureratul" văduv care i-a comandat lui Brâncuşi construirea unui templu funerar pentru iubita lui soaţă Maharani Sanyogita Devi, plecată din viaţa terestră spre cea veşnică în 1936. Maharajahul indian poseda deja, achiziţionate din nişte ani mai fericiţi ai vieţii sale, trei *Păsări* de-ale sculptorului român şi s-a gândit în ceasul de mare jale sufletească de la moartea soţiei, să le ofere *măiastrelor* o „colivie" sub formă de templu funerar pentru Maharani.

Dar până să se apuce meşterul hobiţean de lucru la templul indian (el lucra deja la *Templul Recunoştinţei Veşnice* în memoria Eroilor târgu-jieni morţi pe câmpurile de luptă pentru întregirea neamului din Primul Război Mondial), maharajahul se consolase într-o altă iubire cât se poate de vie. Aşa că, atunci când genialul sculptor Brâncuşi s-a dus în India să-i prezinte schiţele şi să se înţeleagă şi asupra onorariului, mangafaua princiară s-a dat de negăsit…

Eu cred că Dumnezeu Însuşi, singurul care ne iubeşte cu adevărat pe noi, Românii, a intervenit atunci şi lucrarea proiectată pentru templul indian nu s-a mai făcut, astfel ca doar pe pământul românesc să rămână singura creaţie de for public realizată sub cer de Constantin Brâncuşi – românul universal.

Cât de mare eşti, neam al meu, şi cum ştii tu să durezi semne de veşnicie!

După ce am părăsit Muzeul Victoriei şi-al ei Albert, am poposit în Piaţa Trafalgar cu leii ei de bronz, de multă vreme obişnuiţi cu fiarele bipede care le trec prin preajmă, şi m-am lăsat antrenată de spectacolul lumii trecătoare.

Un tânăr lăţos şedea pe treptele de la intrare ale Muzeului de aici (altul!), cu o cutie de pepsi alături şi, în mâini, un înscris în engleză care pre limba noastă însemna: *Vreau să locuiesc la Buckingham!*

L-am întrebat cu maximă economie de foneme din subţirica mea zestre anglofonă:

– *Why?*

Şi el:

– *Why not?*

N-am mai avut replică. Avea dreptate zburlitul pui de sălbăticiune bipedă. De ce adică unii nu fac decât să-şi dea osteneala să se nască şi trăiesc apoi *ca şi în ceruri*, ca şi cum ar fi nemuritori, deşi s-a văzut că ar avea timp *şi de-a muri!*, iar alţii – câtă frunză, câtă iarbă – trag targa pe uscat de parcă au venit pe lume gata condamnaţi la muncă silnică pe viaţă!

După ceva vreme de hălăduit prin urbe, am căutat un parc să-mi trag sufletul. Am găsit. Mi-am scos sandalele ca să nu strivesc covorul verde, răcoros. Era odihnitor mersul pe iarbă. Mulţi din cei de pe acolo şedeau la soare desculţi, întinşi pe gazonul moale, unii ronţăiau câte un sandwich, beau o apă colorată, dar nimeni nu lăsa vreo cât de măruntă urmă de trecere după plecare…

Nişte călăreţi pe cai mari, îmbrăcaţi ca la Marile Manevre (Gérard Philippe lipsea, minunatul!) treceau pe alei. Caii mai lăsau câte-o amprentă care era însă repede înlăturată de cei care, locuind şi ei la Buckingham, chiar de asta se ocupau. Pe aici, fiecare cu treaba lui. Cei care n-au, jinduiesc după un rost omenesc.

Ajunsesem la Buckingham fără să-mi propun aceasta şi nimerisem tocmai la Schimbarea Gărzii. Palatul era înconjurat cu un gard înalt de fier cu vârfurile grilajului poleite în aur. De locuit aici nu cred că e mare scofală!

Poftim? Ziceaţi ceva de vulpea cu strugurii?

Bravo! Înseamnă că sunteţi persoane citite, nu glumă!

Semn(al) de carte

Gheorghe Olteanu, *Electroargeş 50. O istorie trăită,* Editura Tiparg, Piteşti, 2022

Cartea de faţă cuprinde amintirile unei pleiade de oameni despre Electroargeş, una dintre marile întreprinderi ale industriei electrotehnice şi electronice româneşti, la iniţiativa subsemnatului, pentru a aduce omagiul cuvenit tuturor celor care au contribuit la apariţia şi dezvoltarea citadelei industriale aşa de bine „zidite" încât şi după 50 de ani continuă să existe.

Am ales calea aceasta pentru că eu am lucrat „doar" douăzeci de ani, de la faza de şantier până la Revoluţia din 1989, alegând alt traseu al carierei şi părăsind oraşul adolescenţei şi tinereţii mele. Mărturiile exprimate aici de peste 50 de oameni (direct şi indirect), dintre care unii au lucrat toată viaţa lor activă doar la Electroargeş, completează documente de arhivă (…), în încercarea de a reda spiritul acelor timpuri, roadele muncii bine organizate şi conduse într-o perioadă în care societatea noastră a trecut de la un sistem social la altul complet diferit.

Motivaţia acestei munci, a acestei iniţiative este una cât se poate de normală într-o lume anormală în care trăim acum: să arătăm trecutul, aşa cum a fost, generaţiilor de azi care sunt îndemnate să nege tot ce a fost bun şi să repete schizofrenic doar ce a fost rău, cu intenţia ticăloasă de a elimina „riscul" păstrării rădăcinilor şi cunoaşterii adevărului cu toate faţetele sale. (Autorul, în Cuvânt către cititor)

Florin Horvath, *Vămile devenirii,* Caiete Silvane, Zalău, 2022

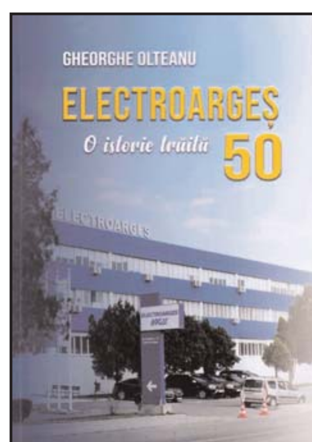
Spunem adesea, cu multă sau mai puţină hotărâre, că am fost aşezaţi într-un pământ binecuvântat, un ambient natural în care mâna Celui de Sus se cunoaşte la tot pasul.

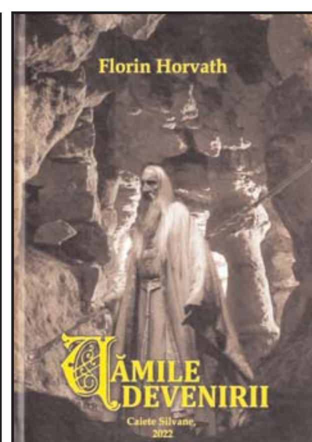
Pe parcursul textului cărţii am încercat, din unghiuri diferite, să aduc „nevăzutul" aproape de percepţia omenescului, să derobez manifestarea esotericului în diferite planuri ce stau dincolo de înţelesul imediat, apropiindu-i transcenderea către locul tainei. (…)

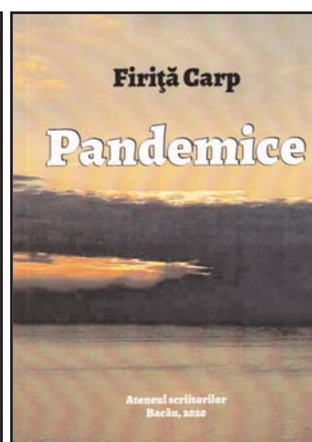
Fie şi prin această zestre înţelegem că da, există un viitor, există o reală speranţă către o re-deşteptare a românilor, spre aducere-aminte de cei doi voievozi care au anticipat că omenirea se va reîntoarce cu faţa către tot miracolul de sub ochii ei, ca şi spre cel de dincolo de vedere, către Marea Noastră Zestre din începuturi, moment în care vom măsura toate jertfele lăsate de noi toţi, la vămile devenirii noastre! (Autorul, la finalul cărţii)

Firiţă Carp, *Pandemice,* Ateneul scriitorilor, Bacău, 2020

Firiţă Carp este o voce. Una distinctă, discretă, diafană… Este un matur al frazei şi metaforei, un căutător de sensuri şi sentimente în lumea atât de diversă şi tainică a cuvintelor. (Ion Dodu Bălan, pe coperta a patra)

Ars longa...

(Urmare de la pag. 32)

Virgil Solis lucrează cca. 800 de gravuri în dăltiţă şi pe lemn, cu valoare documentară, oprindu-se la teme mitologice inspirate de *Metamorfozele* lui Ovidiu, la scene de vânătoare, animale, ornamente.

Aceşti gravori au evoluat fie în jurul lui Albrecht Dürer sau au fost influenţaţi de opera sa. Dürer şi-a început activitatea în atelierele de orfevri, după care a continuat în atelierul lui Michael Wolgemuth, care pregătea deja cele două lucrări publicate la Anton Koberger, volumul cu multe ilustraţii *Schatzbehalter* (apărut în 1491) şi *Weltchronick* (apărut în 1493). Mulţi cercetători ai operei artistului identifică unele dintre gravurile acesteia din urmă ca fiind lucrate de Dürer.

Artistul a lucrat cca. 108 gravuri pe cupru, prima fiind datată 1497, intitulată *Cele patru vrăjitoare,* etalând nudurile feminine nu foarte inspirat, criticii considerând această lucrare ca făcând parte din perioada de mijloc a tinereţii artistului.

În aceste prime lucrări se resimte scriitura lui Schongauer, libertatea maestrului Hausbuch, verva ultimilor xilogravuri germanice şi revelaţia artei lui Andrea Mantegna.

Artistul va iubi gravura pentru ea însăşi, pentru simplitatea trăsăturilor, pentru sobra bogăţie a albului şi a negrului, a intensităţii pe care o capătă desenul, când îl transpune cu virtuozitate pe placă.

Dürer va grava câteva piese importante, de o mare libertate, precum acea suită de *Fecioare*, ca *Sfânta Familie cu maimuţe*, în care artistul redă un peisaj liniştitor, la marginea unei ape, planşă pentru care execută numeroase desene preparatorii, sau *Fecioara cu Pruncul lângă zid, Fecioara cu pruncul înconjurată de îngeri,* lucrate între 1508 şi 1520, gravuri în care Dürer surprinde personaje din viaţa cotidiană germană, menajere sau burgheze bogate, surâzătoare în grija lor maternă. Dacă în pictură artistul oscilează între influenţa lui Schongauer şi Giovanni Bellini, în gravură observăm o anume înclinaţie către stilul scenelor lui Mantegna.

Astfel că, în ciclul *Fecioarelor,* contemporanii admiră libertatea trăsăturilor, moliciunea negrurilor, cât şi execuţia preţioasă a stofelor şi feţelor.

Dar ce este remarcabil şi modern în aceste gravuri este noul mod de a interpreta natura. Dacă până acum peisajul era doar un decor menit să reliefeze anecdotica compoziţiei, după ce artistul cunoaşte arta din Tirol şi Elveţia, va concepe peisajul realist, aşa cum l-a văzut, transmiţând emoţia cu care acesta comunică cu omul.

Se consideră că printre primele gravuri în cupru este aceea a *Celor patru vrăjitoare*, patru femei nud, planturoase, voluptuoase, pline de o senzualitate savuroasă, compoziţie dovedind atracţia autorului pentru subiectele păgâne. În gravura *Visul doctorului,* contemporanii se amuză să descopere alegoria, dacă este o alegorie şi nu un *capriccio* al tânărului gravor iritat de conformismul contemporanilor, prin prezentarea unei Venus, magnifică şi senzuală, seducând un biet om adormit.

Dürer reia, în foarte multe schiţe, preocuparea pentru nud şi corpul omenesc. Nu-l interesa în mod special frumuseţea formelor şi corpurile individualizate. Tendinţa de a stabili proporţii ideale se poate vedea în gravura intitulată *Nemesis* sau *Fortuna* din 1503, simbolizând Justiţia, femeie cu corp puternic, carnal, marcat de vârstă, cu o vitalitate imensă, alunecând pe un glob, deasupra unui peisaj bavarez.

De asemenea, artistul gravează în cupru, planşe mai aerate, cu o linie incisivă, în care găseşte soluţii noi, precum în ciclul *Patimilor*, din 1512, format din 16 gravuri, în care transpune, ca şi în celelalte cicluri cu aceeaşi temă, un Hristos care s-a sacrificat pentru binele omenirii, „ocolind scenele tradiţionale care accentuează chinurile îndurate pentru a lăsa să vibreze emoţia morală a martiriului şi semnificaţia triumfală şi regeneratoare a reînvierii împotriva persecuţiei arbitrare şi a morţii." (*Ibidem,* p. 8) Artistul obţine efecte dramatice, jocuri de umbre şi lumini, cu mai multă picturalitate.

Om profund religios, Dürer creează câteva gravuri independente, *Melancolia, Sfântul Ieronim în chilia sa şi Cavalerul, moartea şi diavolul,* încadrate în acelaşi ciclu spiritual. Chiar dacă nu sunt opere religioase în adevăratul sens al cuvântului, ele degajă amprenta sacrului şi relevă fizionomia profundă a sufletului.

În acelaşi sens putem privi două dintre gravurile, de data aceasta cu subiect religios, *Penitenţa Sfântului Hrisostom,* temă care face parte şi din tematica lui Lucas Cranach, şi *Penitenţa Sfântului Ieronim,* lucrări cu caracter religios şi documentar, în care narativul este mai puţin important decât peisajul în care se desfăşoară.

Aflat la confluenţa a două secole, secolul al XV-lea şi începutul secolului al XVI-lea, şi într-o perioadă de frământări sociale şi religioase, artistul gravează şi teme profane pe placul poporului. Lucrează subiecte cu ţărani, în diferite ipostaze, *Ţăran cu soţia, Ţărani la piaţă* sau *Ţărani dansând,* dar şi teme mitologico-alegorice, *Hercule între vicii şi virtuţi* – gravură executată atât pe cupru, cât şi pe lemn. În xilogravura *Samson luptându-se cu leul* simţim revolta lui Dürer în calitatea sa de artist, nu a omului din popor, temele incitând „un public eclectic şi rafinat, în formare, de erudiţi, burghezi cultivaţi, care încep să formeze o nouă elită în Germania" (Brion, Marcel, *Dürer. L'homme et son oeuvre,* Paris, 1960, p. 139). În gravura în cupru *Hercule*, din 1500, se resimte influenţa italiană şi o uşoară stângăcie în alegoria destul de străină germanului, pentru care mitologia italiană nu era a doua sa natură, ceea ce o face uşor ininteligibilă.

Dürer va lucra în acelaşi timp atât gravură pe cupru, cât şi xilogravuri, inspirându-se în temele sale din atmosfera neliniştitoare de la sfârşitul secolului în Germania. Aşa cum am constatat, perioada era plină de conflicte între clasele sociale şi noua religie care se înfiripa. Au loc lungi procesiuni religioase, unde oamenii urlau cântece ameninţătoare. Aceasta este atmosfera, în care se fac descoperiri ştiinţifice şi progrese în descoperirea universului, un secolul orgolios de el însuşi, în care se naşte o mişcare revoluţionară.

Artistul consulta foarte des cartea Sfântului Ioan din Pathmos, terifiantă şi exaltantă, având un profund sentiment al morţii şi al neantului cărnii, pe care îl descrie în gravurile sale de început. El inventă *Blazonul Morţii* reluând tema din *Incabus* şi alte gravuri în cupru sau lemn, având presentimentul sfârşitului lumii, angoasa Mileniului, care bulversa întreaga Germanie. În acest context se conturează ciclul *Apocalipsa Sfântului Ioan*, din 1498, „măsura omului, a omului pentru care sacrul a devenit realitate vie şi măsura tuturor lucrurilor". (*Ibidem,* p. 132)

Gravorul realizează în xilogravură o carte cu 15 planşe *en pleine page*, ilustrând tema viziunilor sfântului: apariţii înspăimântătoare străbat cerul şi pământul, ploi de sânge şi foc umplu atmosfera, îngeri şi arhangheli atletici ucid cu spadele lor păcătoşii – împăraţi, regi, papi, cămătari, aristocraţi, etc., iar o cohortă de ostaşi înalţă imnuri de slavă pentru victorie.

Pentru această lucrare, Dürer se inspiră din ilustraţiile din Biblia lui Heinrich Quentell, din 1479, publicată de Koberger. Acesta o editează în germană, pentru publicul din clasa de mijloc, şi în latină, care se adresează oamenilor cultivaţi şi clerului.

Acest artist vizionar se eliberează de real conferind închipuirii cea mai mare intensitate. *Martiriul Sfântului Ioan,* la care asistă personaje burgheze din Nürnberg, într-un decor care poate fi comparat cu străzile din acest oraş, nu este altceva decât o scenă de tortură medievală frecventă în epocă, pe care artistul o modifică prin accentuarea expresiei contorsionate a călăului.

Viziunea celor 7 sfeşnice din Apocalipsă este o imagine veridică pe de o parte, dar şi un adevăr celest, cu un sens profetic, care depăşeşte naturalismul.

Sfântul Ioan devorând cartea exprimă destul de *ad litteram* textul Revelaţiei; *Marea curtezană a Babilonului* pare să se inspire după o curtezană veneţiană, iar peisajul, care ar putea fi identificat, se confundă cu atmosfera vizionară a ansamblului.

Cei patru cavaleri ai Apocalipsei gonesc halucinant, nimicind totul în calea lor; personajele lor au o conotaţie alegorică, reliefând psihozele contemporanilor, ale artistului, nedreptăţile şi tensiunile care au dus la izbucnirea Reformei şi a războiului ţărănesc. Planşa este impregnată de violenţă, care ne duce cu gândul la „Sturm und Drang". Putem spune că Apocalipsa este un act de credinţă şi de dragoste în creaţia lui Dürer.

Acesta foloseşte magistral mijloacele plastice, toate planşele sunt traversate de vânturi violente, suflând profetic în veşmintele, aripile, părul personajelor, trasând largi tăieturi orizontale, pe care galopează mesageri teribili. Fiecare detaliu este împrumutat din lumea reală, pe care o transcende, fără deformările care sunt de obicei indicaţii ale unui fapt din lumea supranaturală.

Vorbim de un univers fantastic şi în acelaşi timp naturalist, care transpare în toate lucrările lui Dürer. În creaţia Apocalipsei, se asociază creaţia stranie, de cea mai înaltă spiritualitate, cu obiectivitatea precisă a credinţei.

Punerea în pagină este magistrală, direcţionarea perspectivei, felul în care trasează contururile personajelor şi trăsăturile orizontale sau verticale, care direcţionează lumina sunt realizări novatoare şi subtile. Artistul desena planşele şi se spune că lăsa pe alţii să le transpună pe placă, în lemn de păr, cu tăieturi precise, cu ondulări ca o broderie şi haşurări strânse, care creează aşa-numita „manieră".

Din 1502, se distinge noul său stil de a lucra, în *Viaţa Fecioarei*, ciclu de 20 de gravuri în lemn, în cele trei cicluri ale *Patimilor lui Hristos*, lucrate între 1507 şi 1511; *Marile Patimi*, în 12 planşe, *Micile Patimi,* în 37 de planşe, şi *Ciclul verde*, numit aşa datorită culorii hârtiei. Spre deosebire de *Apocalipsul Sfântului Ioan,* care a fost trasat dintr-o suflare, cele două cicluri ale *Patimilor* şi *Viaţa Fecioarei* au constituit munca unei vieţi întregi, artistul adăugând detalii şi interpretări deosebite, la fiecare revenire.

Patimile sunt subiectul favorit al lui Dürer, el tratându-l de-a lungul vieţii, în cupru sau lemn, în formate diferite şi cu un alt spirit. Sunt câteva planşe din *Marile Patimi*, precum *Hristos purtând crucea, Sărutul lui Iuda, Plângerea, Punerea în mormânt,* dar, mai ales, *Cina cea de taină*, pe care le reia în alte interpretări, în special în ultimii ani de viaţă; artistul transpune în lemn emoţia şi tragismul evocat de aceste scene, dar ele sunt încă legate de tradiţionala reprezentare a lui Hristos. Compoziţiile sunt supraîncărcate cu multe personaje, mişcări violente, trupuri contorsionate, expresii patetice. Se văd totuşi căutările artistului în realizarea unui stil monumental, în echilibrarea maselor, în simplificarea volumelor, în ştiinţa construcţiei corpului omenesc şi, mai ales, în sugerarea adâncimii, lucru ce se vede la ultimele planşe, aspecte care dovedesc progresul obţinut în arta sa. În *Arestarea lui Hristos*, în *Purtarea crucii,* personajul principal, Iisus, domină compoziţia, prin felul în care este aşezat pe diagonală, sugerând mişcarea. Dacă celelalte personaje sunt aglomerat şarjate în jurul personajului principal, în partea de sus se vede un peisaj diafan.

Celălalt ciclu al *Patimilor,* de mici dimensiuni, păstrează caracterul gravurilor populare. Scenele sunt mai laconice, personajele sunt rarefiate, compuse cu claritate. Figura lui Iisus are un caracter mai pământesc, gesturile şi expresiile sunt reţinute. *Iisus pe Muntele Măslinilor* sau *Iisus apărând în faţa Mariei* reliefează compoziţii omogene, iar expresia feţei lui Iisus este reţinută, doar anumite detalii dovedesc suferinţa şi resemnarea, spre deosebire de tratarea din gravura *Coborârea de pe cruce*, în care patetismul trupului căzut pe umerii soldatului este teatral.

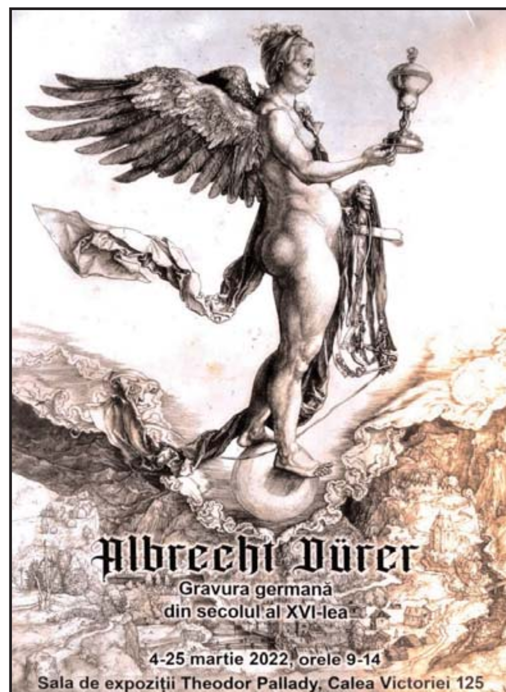
(Continuare la pag. 30)

Albrecht Dürer
şi gravura germană de la sfârşitul secolului al XV-lea şi începutul secolului al XVI-lea

Cătălina MACOVEI

Sfârşitul secolului al XV-lea şi secolul al XVI-lea reprezintă momente de răscruce în istoria culturii Europei şi, în special, a Sfântului Imperiu Roman, care a dăinuit divizat până aproape de secolul al XIX-lea.

Lumea va fi bulversată când, în 1492, Columb a descoperit America, iar în 1522, pământul a căpătat o altă înfăţişare prin înconjurul globului de către corăbiile lui Magellan. Generaţia lui Dürer a trăit într-un climat de nelinişte şi teamă superstiţioasă în faţa unor evenimente istorice conflictuale.

În Germania se instaurează o mare prosperitate a oraşelor. Fondaco dei Tedeschi din Veneţia asigura traficul cu Orientul şi transferul spre Ţările de Jos, la Augsburg casa Fugger a devenit bancherul Europei, iar Nürnberg este supranumit „Florenţa Nordului”, cu renumite imprimerii şi ateliere meşteşugăreşti.

În provinciile viitoarei Germanii curentul acesta va căpăta aspecte revoluţionare. Dezvoltarea oraşelor germane şi „interesul patriciatului pentru cultura renascentistă italiană a favorizat dezvoltarea umanismului, afirmarea individualismului şi a libertăţii de exprimare – lupta antifeudală” (Constantin Suter, *Albrecht Dürer (1471 – 1528),* M.A. R.S.R., Bucureşti, 1971, p. 1). Acum apare conflictul iniţiat de călugărul Martin Luther cu Biserica Catolică. În 1517, el îşi publică cele 95 de teze prin care ataca unele practici ale acesteia, dând naştere Reformei protestante, care în 1530 devine religie oficială în mai multe teritorii germane. Totuşi, Luther are o poziţie vizavi de războiul ţărănesc german, dintre 1524 şi 1525, el dorind centralizarea teritoriilor, ceea ce nemulţumea principii, dar era favorizat de burghezie. Umaniştii germani ai Renaşterii sunt preocupaţi de filologie şi filosofie, dorind să se elibereze de tutela Romei şi să pună bazele unor relaţii sociale care să răspundă aspiraţiilor naţionale germane.

Acest dualism între atracţia către Italia renascentistă şi nevoia de a-şi asigura o autonomie spirituală se va manifesta şi în arta germană de la confluenţa celor două secole. Existenţa acestei divizări politice, a unor mecenaţi locali, a favorizat apariţia unor şcoli artistice în care se amestecau tradiţiile goticului târziu, cu manifestări naturaliste şi expresivitate plastică, cu influenţe flamande.

Martin Schongauer la Colmar, Hans Holbein cel Bătrân la Augsburg, Michael Wolgemuth la Nürnberg, ca şi alţi artişti, vor crea după exemplele flamande gravuri, în acelaşi timp cu teme religioase, dar şi portrete ale realităţii. Alţi artişti, precum Hans Burgkmair, sunt influenţaţi de arta italiană şi introduc în lucrările lor arhitecturi renascentiste.

În această perioadă are loc un avânt deosebit al artei gravurii, fie ea pe metal sau pe lemn. Gravorii, mai ales cei în adâncime, au fost asociaţi timp de două secole cu orfevrii, aceştia fiind nişte lucrători ai unei industrii de lux; exista o clientelă de prelaţi, de principi, ca şi de negustori bogaţi, care comandă astfel de imagini, ce depăşesc imageria populară.

În Germania, producţia gravorilor devine abundentă, creând adevărate personalităţi artistice, numiţi „maeştri”.

Merită atenţia criticilor şi cunoscătorilor aşa-numitul *Maestru al cărţilor de joc*, din creaţia căruia sunt catalogate cca. 47 de piese; Lehr îi atribuie 106 planşe, el fiind de multe ori identificat cu cel ce este cunoscut ca Maestrul E.S. Gravurile acestuia din urmă au fost copiate de alţi gravori, printre care şi Israhel van Meckenem, artist în ultima vreme mai bine studiat.

De asemenea, apar o serie de aşa-numiţi *Monogramişti*, ale căror gravuri le cunoaştem, dar despre care ştim puţine lucruri care să ne edifice asupra vieţii şi artei lor. Aceştia se vor opri asupra unor gravuri pentru cărţile de joc, ornamente, teme heraldice, evident lucrate la comandă.

În Germania, în Ţările de Jos, în Elveţia, are loc o înflorire a planşelor de gravură independente şi a ilustraţiilor, lucrate atât pe metal, cât şi în lemn.

Este perioada în care mai toţi artiştii preiau posibilităţile pe care le deschisese Albrecht Dürer, încredinţând lemnului sau metalului desenele lor.

Unii artişti gravori, precum, Jost Amman sau Hans Burgkmair lucrează, la comanda marilor case princiare şi ducale din oraşele germane, scene militare, tratate de heraldică, de embleme, ilustrând numeroase cărţi.

Burgkmair preia o parte esenţială a publicaţiilor întreprinse pentru glorificarea împăratului Maximilian I. Numai pentru *Triumful lui Maximilian I* (mort în 1519), gravează 67 de planşe dintre cele 137, lucrare terminată abia în 1526, după moartea împăratului. Cortegiul triumfal trebuia să se desfăşoare după programul dictat în 1512 de însuşi Maximilian I secretarului său, Max Treitzsaurwein, după anumite tipare. Artistul gravează cu nerv şi pune în aceste planşe un plus de sens decorativ. Evident, gravurile sale, cu precădere în lemn, sunt lucrate după modele extrase din tipurile de triumfuri antice.

Lucas Cranach pare relativ stângaci în planşele pe cupru, dar realizează adevărate capodopere în gravura pe lemn, precum *Penitenţa Sfântului Hrisostom, Penitenţa Sfântului Ieronim*, la care remarcăm la personaje şi la peisaje o vibraţie specială, iar în seria celor *Patru turnire*, transpare un ecou al serbărilor de curte din perioada goticului german, o reflectare a perioadei istorice în care trăiau.

Sunt cunoscuţi câţiva artişti cu mai puţin geniu, precum Heinrich Altdorfer, gravând ciclul *Istoria lui Loth, Diferite figuri alegorice* sau cunoscutele 12 lucrări intitulate *Nuntaşii dansatori,* gravate în format mare şi format mic. Tema a fost preluată de un alt gravor, din atelierul lui Wolgemuth şi aflat sub influenţa lui Dürer, Hans Leonhard Schäufelein.

Un alt artist, plin de umor şi de spirit, este Urs Graf, emulul lui Dürer şi al lui Hans Baldung Grien; se spune că a trăit el însuşi, în perioada când a fost soldat, scenele uşor imorale din lucrări. Contemporanii au apreciat totuşi calitatea sa de gravor, planşele sale folosind o trăsătură cursivă şi plină de fantezie. Alsacianul Hans Baldung Grien are multă forţă în gravurile pe lemn, unele în clarobscur (poate de aici, cognomenul de Grien, având predilecţie pentru culoarea verde), ca şi în scenele cu vrăjitoare şi magie.

Un „mic maestru german” este şi Georg Pencz, elevul lui Dürer şi Marcantonio Raimondi, care gravează mici bijuterii pe metal, cu scene din istoria romană, scene mitologice sau diferite alegorii, foarte diferit de alt „mic maestru”, Hans Sebald Beham, seducător în micile sale miniaturi. Chiar şi în unele reprezentări din Biblie, ca *Adam şi Eva, Moise şi Aaron* sau *Fiul risipitor,* artistul se axează pe un realism de provenienţă nordică, învăluind carnaţia cu senzualitate şi introducând în peisaje viaţa cotidiană; artistul ştie să aducă claritate în microcosmosul său şi să lucreze cu o dăltiţă incisivă.

(Continuare la pag. 31)

Număr ilustrat cu gravuri din colecţiile Bibliotecii Academiei Române.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan ANGHELESCU – scriitor, Bucureşti
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Victor RAVINI – scriitor, Franţa
- Mihaela ALBU – scriitor, Craiova
- Mihai SPORIŞ – scriitor, Râmnicu Vâlcea
- Ştefan STAREŢU – istoric, Braşov
- Mircea Radu Iacoban – scriitor, Iaşi
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Rodica LĂZĂRESCU – scriitor, Bucureşti
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Narcis ZĂRNESCU – prof. univ., Bucureşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Mihai POSADA – scriitor, Sibiu
- Georgel RUSU – prof. univ., Bucureşti
- Constantin LUPEANU – scriitor, Bucureşti
- Sara MINA – scriitor, Bucureşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Ana OLOS – scriitor, Baia Mare
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Cătălina MACOVEI – istoric de artă, Bucureşti